

ΟΙ Θ Ε Μ Ε Λ Ι Ω Τ Α Ι

ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Τοῦ καθηγητοῦ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΑΝΑΓΝΟΥ

Π ρ ὀ λ ο γ ο ς

Ἡ παροῦσα ἐργασία ἀποτελεῖ τμήμα μεγαλύτερου ἔργου μας. Ἀπεφασίσαμεν τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς διὰ δύο λόγους. Π ρ ὶ τ ο ν, διότι μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μαθηματικῶν ἐπικρατεῖ σύγχυσις σχετικῶς πρὸς τὸ σημεῖον προόδου εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται σήμερον ἡ οἰκονομικὴ θεωρία. Ὅπως λέγει ὁ Keynes «Μέγα ποσοστὸν «μαθηματικῶν» οἰκονομικῶν εἶναι ἀπλῶς κατασκευάσμα, τόσον ἀνακριβὲς ὅσον καὶ αἱ ἀρχικαὶ ὑποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποῖων βασίζονται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς τοὺς συγγραφεῖς νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τὰς περιπλοκάς καὶ τὰς ἀλληλεξαρτήσεις τοῦ πραγματικοῦ κόσμου εἰς ἓν σύμπλεγμα σοβαροφανῶν καὶ μὴ βοηθούτων συμβόλων»¹. Ἡ περικοπὴ αὕτη ἀντανακλᾷ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀνησυχίας πολλῶν, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Οἰκονομικὴν. Δ ε ῦ τ ε ρ ο ν, μὲ τὴν ἐπιμονὴν εἰς τὰς Γενικὰς Ἀρχὰς τῆς Οἰκονομικῆς, σταματῶμεν κάπου καὶ ἀντὶ νὰ διδάσκωμεν σύγχρονον θεωρίαν, διδάσκωμεν Ἱστορίαν τῶν Οἰκονομικῶν Θεωριῶν, χωρὶς καμμίαν προσπάθειαν προσαρμογῆς πρὸς τὰς συγχρόνους ἐξελίξεις.

Ἡ φύσις τοῦ δημοσιεύματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε ν' ἀποτελῇ ματαιοπονίαν ἢ προσπάθειαν ἀναγνωρίσεως συμβολῶν. Πάντως, ὀφείλομεν πολλὰ εἰς τοὺς φοιτητάς μας, αἱ συζητήσεις μετὰ τῶν ὁποῖων κατέστησαν τὸ παρὸν ἀναγκαῖον καὶ κατορθωτόν. Ἐπίσης, ἡ προπαρασκευὴ τῆς παρούσης ἐργασίας καὶ τοῦ ὅλου ἔργου, θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατος, χωρὶς τὴν συνδρομὴν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῆς συζύγου μου Καίτης Ἀνάγνω.

Εἰς τὸν Κοσμήτορα τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Καθηγητὴν κ. Κλαύδιον Μπανταλούκαν, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε τὰ χειρόγραφα, καὶ ἔκαμε παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐβελτίωσαν σημαντικῶς τὸ κείμενον, ἐκφράζω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας διὰ τὴν πολύτιμον συνδρομὴν του.

N. C. Anagnos

Bethesda, Αὐγουστος 1971.

1. *General Theory*, p. 298.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν 1ον

Εἰ σ α γ ω γ ῆ

1. Ὄταν ὀμιλῶμεν περὶ ἱστορίας τῆς Οἰκονομικῆς Σκέψεως, ἀναφερόμεθα εἰς τὴν μελέτην τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν, αἱ ὁποῖα κατὰ καιροὺς διεμορφώθησαν διὰ τὴν ἐπίλυσιν δυσχερῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπασχόλησαν τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην. Τὸ γεγονός, ὅτι χρησιμοποιοῦμεν τὸν ὄρον «Ἱστορία», δὲν σημαίνει ὅτι μελετῶμεν τὴν «ἀποθήκην ὀσῶν», τὴν μονοτονίαν τοῦ ἀποθανόντος παρελθόντος. Ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, μελετῶμεν τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς εἰς τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἐκάστη περίοδος μελετᾶται ὡς ἡ σημερινὴ ἡμερὶς, ὡς ἡ σκέψις, ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ζωὴ τῶν κοινωνιῶν. Τίποτε δὲν εἶναι παρελθόν, τίποτε μέλλον, εἶναι «τὸ παρὸν» τῆς χρονικῆς περιόδου τὴν ὁποίαν μελετῶμεν.

Ἐπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν διαπιστώνομεν, ὅτι τὰ κοινωνικά καὶ συνεπῶς τὰ οἰκονομικά προβλήματα εἶναι πάντοτε τὰ ἴδια, ἐὰν κατὰ περιόδους ἐπιχειρήσωμεν προσαρμογὰς τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Εἰς ἐκάστην περίοδον ὑπάρχουν δύο βασικαὶ διαφοραί. Πρῶτον, «ὁ κάλαθος τῶν ἐμπορευμάτων» ὑφίσταται μεταβολάς, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν μελέτην τοῦ δείκτου τοῦ κόστους λιανικῆς πωλήσεως. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀφαιροῦμεν ἐμπορεύματα ὡς ἄχρηστα πλέον καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ προσθέτωμεν νέα, προϊόντα τῆς τεχνικῆς ἐπιστημονικῆς ἐξελίξεως.

Δεύτερον, ὁ τρόπος τῆς μελέτης τῶν προβλημάτων ἐκάστης περιόδου μεταβάλλεται, αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι καθίστανται τελειώτεροι. Συνεπῶς, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ βλέπωμεν, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, διαυγέστερον τὰ προβλήματα καὶ νὰ ἐπιχειρῶμεν περισσότερον ἐπιτηδευμένην λύσιν.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία κατεβλήθη εἰς ὀρισμένην περίοδον δεόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἄχρηστος, οὔτε ὡς ἀνταγωνιστικὴ πρὸς τὸ παρελθόν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία δὲν ἀκυροῦται, δὲν ἀχρηστεύεται, ἀλλῶς

συμπληρώνεται καὶ δημιουργεῖ τὴν συνέχειαν ἐπιστημονικῆς σκέψεως εἰς τὴν λύσιν κοινωνικῶν, οικονομικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων.

Ἡ ὀρθὴ «κριτικὴ» δὲν ἀποτελεῖ προσπάθειαν ἀνατροπῆς τῆς σκέψεως, ἀλλ' ὑποδείξεις τοῦ τί ἕκαστος ἐπιστήμων εἰς τὸν κύκλον τῆς δράσεώς του προσέφεραν. Ἡ μέθοδος, περὶ τὴν ὁποίαν γίνεται τόσος θόρυβος καὶ τόσος χρόνος καταναλίσκεται, δὲν ἔχει βασικὴν σημασίαν. Αὐτὸ ὅπερ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ νέα ἰδέα καὶ ἡ χρησιμότης τῆς. Δὲν ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὴν μόδα ἐμφανίσεως τῶν ἰδεῶν.

2. Τὰ θέματα τῆς παρουσίας ἐργασίας εἶναι προβλήματα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, προβλήματα τὰ ὅποια δὲν ἀλληλοσυγκρούονται, ἀλλ' ἀποτελοῦν διαφόρους πλευρὰς τῆς οικονομικῆς ἀνατομίας τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ἡ ὀρολογία, ἡ ὁποία τὰ κάνει νὰ παρουσιάζονται ὡς διαφορετικὰ προβλήματα. Εἶναι κακὴ κατανόησις, ἡ ὁποία ἐχώρισε τοὺς ἐπιστήμονας εἰς ὑπὲρ καὶ ἐναντίον τοῦ Keynes. Ἐάν ὁμως προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ ἐπιστήμονες τοὺς ὁποίους ἐξετάζομεν κατωτέρω ἀσχολοῦνται μὲ διακεκριμένας φάσεις τοῦ αὐτοῦ προβλήματος καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἐπεβλήθη ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας τῆς σχετικῆς περιόδου.

Ἄσχετος μὲ τὴν ἐπιτομήν, ὁ John Maynard Keynes, ἐπὶ παραδείγματι, ἠσχολήθη μὲ μεταβλητὰς συνολικῶν μεγεθῶν (aggregates), ἐνῶ τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου παίζει εἰς αὐτὰς δευτερεύουσαν σημασίαν. Ὁ Keynes ἀσχολεῖται μὲ τὰ βραχυχρόνια φαινόμενα, διότι τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τὸ ὁποῖον τὸν ἀπασχόλησεν, ἦτο τὸ ἄμεσον πρόβλημα τῆς μὴ ἀπασχολήσεως μεγάλων πληθυσμιακῶν μαζῶν καὶ πῶς θὰ ἀπηλλάσσοτο ἡ κοινωνία ἀπὸ τὰς συνεπειὰς τῆς. Δὲν νομίζομεν ὅτι ὁ Keynes ἀπέρριψε τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς μικρο-οικονομικῆς καὶ ἄλλων προβλημάτων, ἀλλὰ ταῦτα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων, δὲν τὸν ἀπασχόλησαν. Ἐμελέτησε τὰ συνολικὰ μεγέθη, διότι ἡ πίεσις τῶν γεγονότων δὲν τοῦ ἐπέτρεπε ν' ἀσχοληθῆ μὲ τὰ καθέκαστα.

Ἄσχετος μὲ τὴν ἐπιτομήν, ὁ Joseph Alois Schumpeter, ἐξ ἑτέρου, ἠσχολήθη μὲ προβλήματα οικονομικῆς ἐξελίξεως καὶ τὰς αἰτίας τῆς δημιουργίας τῶν. Μὲ παρόμοια προβλήματα ἠσχολήθη, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Karl Marx, ὁ ὁποῖος προσεπάθησε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν πηγὴν τῶν οικονομικῶν πλεονασμάτων. Ἡ θεωρία τοῦ Marx εἶναι θεωρία μελέτης κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν εἰς τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, εἶναι μελέτη διαδικασιῶν (of processes) καὶ τῶν συνεπειῶν τῶν. Μὲ προβλήματα ἐξελίξεως ἠσχολήθη ὁ Böhm Bawerk, τὸν ὁποῖον ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ αὐξησις τῆς παραγωγικότητος. Μὲ προβλήματα ἐξελίξεως ἀσχολεῖται, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὁ Schumpeter, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ οικονομικαὶ κυμάνσεις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀσθενείας τοῦ οικονομικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ὑγείας καὶ δραστηριότητος αὐτοῦ. Ἐάν προσέξωμεν, εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἔχωμεν καταστρεπτικὰς οικονομικὰς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι συνέπεια κακῆς πολιτικῆς μᾶλλον παρὰ κοινωνικῆς ἀσθενείας.

Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ἀσθενείαν, εἶναι ἀνάγκη ὅπως προληπτικῶς διατηρήσωμεν τὴν κοινωνίαν εἰς οικονομικὴν ὑγείαν. Ἀλλὰ πῶς θὰ γίνῃ αὐτό, ὅταν ἀφ' ἐνός τὸ οικονομικὸν συγκρότημα εἶναι σύμπλεγμα μετα-

βλητῶν, ἢ κακὴ χρησιμοποίησις τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς οἰκονομικὴν ἀσθένειαν; Δὲν εἶναι ἄρκετὸν νὰ μελετήσωμεν ὄρισμένον σημεῖον καὶ τὸν μηχανισμόν του (στατικὴ μελέτη), οὔτε τὸ πρόβλημα τῆς σταθερᾶς κινήσεως εἰς τὴν πάροδον τοῦ χρόνου στασίμως (stationary). Αἱ ἀπειράριθμοι μεταβληταὶ συνεχῶς διαφοροποιοῦνται καὶ δημιουργοῦν διαταραχάς. Εἶναι σκοπὸς τοῦ οἰκονομολόγου νὰ διαπιστώσῃ τὰς μεταβλητάς, νὰ μελετήσῃ τὰς κινήσεις των καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ κρατήσῃ τὸ σύστημα εἰς κάποιον ἐπίπεδον ἰσορροπίας, ὄχι ἐν στάσει, ἀλλ' εἰς τοὺς δρόμους εἰς τοὺς ὁποίους τὸ οἰκονομικὸν σύστημα κινεῖται πρὸς τὰ ἔμπρός. Οὕτως, ὁ John R. Hicks μελετᾷ προβλήματα δυναμικῆς οἰκονομικῆς καὶ διαπιστώνει ὅτι ἡ μελέτη αὐτῶν, λόγῳ τῆς δυσκολίας των, ἀφήνει πολλὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γίνουιν.

Παρατηροῦμεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐργασίας τῶν οἰκονομολόγων τοὺς ὁποίους θὰ ἐξετάσωμεν, ὄχι ἀνταγωνισμόν ἀλλὰ συμπληρωματικὴν συνεργασίαν. ἦτις μεταβάλλει τὸ πρόβλημα μελέτης τῆς πορείας τῶν κοινωνικο-οἰκονομικῶν φαινομένων, κατὰ τρόπον καθιστάμενον περισσότερον κατανοητὸν καὶ ἴσως εὐκολότερον νὰ ἐπιλυθῇ. Καταμερισμὸς δὲν σημαίνει ἀνταγωνισμόν, ἀλλὰ πρόοδον.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν 2 ο ν

John Maynard Keynes (1883 - 1946)

«Πολὺ πρῶτ' ἢ μητέρα του ἤκουσε βήξιμο. Ἐτρεξε νὰ καλέσῃ τὴν Lydia, ἢ ὁποῖα ἐπῆγεν ἀμέσως εἰς τὸ δωμάτιόν του. Μία καρδιακὴ προσβολή, παρομοία πρὸς προηγούμενην, τὸν ἐπληξεν, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν ὑπῆρχε δυνατότης ἀναρρώσεως. Εἰς ὀλίγα λεπτά, τὰ πάντα ἐτελείωσαν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του ἐπῆραν εἰκόνα εἰρηνικῆς ὠραιότητος».

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ R. F. Harrod περιγράφει τὸ πέρασμα μιᾶς τῶν μεγαλύτερων προσωπικοτήτων τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἦτοι τοῦ John Maynard Keynes. Καὶ ἐπειδὴ τὸ παρὸν δὲν εἶναι βιογραφία, παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Harrod (1). Εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἀναγνώσῃ κανεὶς τὰ βιβλία τοῦ Keynes, παρὰ νὰ μελετήσῃ ὅσα ἔχουν γραφῆ περὶ Keynes. Προσπάθεια ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν ἐν γένει Κεϋνσιανὴν βιβλιογραφίαν θὰ ἐσημαίνεν ἀναφορὰν μας εἰς τὴν οἰκονομικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ δευτέρου τετάρτου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Λέγεται ὅτι οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες διαχωρίζουν τοὺς ὀλιγότερον ἱκανοὺς εἰς δύο ομάδας, τοὺς ὑπὲρ καὶ κατὰ. Τοῦτο ἔχει δόσιν ἀληθοφανείας, διότι ἀκόμη ἔχομεν τοὺς ὑπὲρ τῶν θεωριῶν τοῦ Keynes καὶ ἐκείνους οἵτινες εἶναι ἐναντίον των. Ἐν τούτοις, εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα, χάρις εἰς τὴν διαμάχην τῶν ἐπιστημόνων περὶ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, ὀδηγοῦμεθα εἰς

1. R. F. Harrod: The Life of John Maynard Keynes; Προσωπικὴ Βιογραφία. Harcourt, Brace and Co. New York (1951), σ. 643.

πρόοδον, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν «raison d' être» τῆς ἐπιστήμης.

Θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω μὲ τὸ καταστάλαγμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ Keynes, ὅπως τὸ εὐρίσκομεν εἰς τὴν Γενικὴν θεωρίαν⁽¹⁾.

1.— Ὁ Keynes εἰς τὴν Γενικὴν θεωρίαν, μὲ ἀποκλίσεις πρὸς τὸν τομέα τῆς Νομισματικῆς θεωρίας⁽²⁾, παραλαμβάνει τὰ ἐπιχειρήματα ἐκεῖ ὅπου τὰ ἄφισεν ἡ Βρετανικὴ Σχολή. Δὲν ἔγραψεν ἕνα ἐπὶ πλέον ἐγχειρίδιον Πολιτικῆς Οἰκονομίας, ἀλλὰ ἐπραγματεύθη «δύσκολα θεωρητικὰ προβλήματα⁽³⁾». Κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, οὗτος ὑπέδειξε τὰ σφάλματα τῶν προγενεστέρων, τὴν διάρθρωσιν τῶν ὁμοίων εὐρίσκει ἐσφαλμένην. Παρατηρεῖ σχετικῶς ὁ ἴδιος, ὅτι τὸ ἔργον τῶν προγενεστέρων δὲν εἶναι τόσο σαφές, ὅσον αὐτὸς θὰ τὸ ἤθελε καὶ ἐπίσης ὅτι τὰ συμπεράσματά των δὲν εἶναι γενικῆς ἐφαρμογῆς. Εἶναι ἡ ἔλλειψις σαφηνείας καὶ γενικῆς ἐφαρμογῆς, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε νὰ παραμερίσῃ οὗτος καὶ ὡμολόγησεν ὅτι τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ ἐχαρακτήριζον ἐπίσης τὸ μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς προηγηθὲν ἔργον του.

Ὁ Keynes παρεδέχθη ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ σφάλματά του ἦτο ὅτι ἐθεώρει «τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρήματος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως»⁽⁴⁾. Συνάμα οὗτος δὲν ἐμελέτησε τὴν ἐπίδρασιν τῶν «μεταβολῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος» (output). Ἦσαν αἱ παραλήψεις τῶν ἐπιστημόνων περασμένων γενεῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Keynes, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διευκρίνισιν τῶν δυναμικῶν ἐξελίξεων. Οὗτοι συνεκέντρωσαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν «στιγμαίαν εἰκόνα»⁽⁵⁾. Αὐτὸς οὗτος ὁ Keynes παρέλειψε νὰ μελετήσῃ εἰς τὸ παρελθὸν τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ μεταβολὰς εἰς τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν ἀπασχόλησιν. Δι' ὃ καὶ ἐθεώρησε καθήκον του νὰ καλύψῃ τὸ κενὸν τοῦτο.

Προσδοκίαι εἰς τὴν χρηματικὴν οἰκονομίαν, δὲν ἐπηρεάζουν τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀπησχολήσεως, ἀλλὰ τὸν ὄγκον αὐτῆς. Ἐθεώρησε τὴν θέσιν τῆς κλασσικῆς σχολῆς ὡς εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ὅλης ἐργασίας του⁽⁶⁾. Ἡ ἄποψις τῆς κλασσικῆς σχολῆς εἶναι «περιορισμένον σημεῖον δυνατῶν θέσεων τῆς ἰσορροπίας»⁽⁷⁾. Ἀλλὰ αἱ ὑποθέσεις τῆς κλασσικῆς σχολῆς δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πραγματικῆς κοινωνίας.

Τὸ βασικὸν ἐνδιαφέρον τῶν κλασσικῶν, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν θεω-

1. John Maynard Keynes: The General Theory of Employment, Interest, and Money; New York, Harcourt, Brace and Co. (1936).

2. John Maynard Keynes: A Treatise on Money; Two volumes; McMillan Co. London (1930).

3. General Theory; op. cit., σ. V.

4. Ibid., σ. VI.

5. Ibid., σ. VI.

6. Ibid., σ. VII.

7. Ibid., σ. 3.

ρίαν τῆς ἀξίας καὶ τῆς παραγωγῆς, ἦτο πῶς νὰ κατανεύμουν «δεδομένον» ὄγκον παραγωγικῶν συντελεστῶν μεταξύ διαφόρων χρήσεων καὶ πῶς καθορίζονται αἱ σχετικαὶ ἀνταμοιβαὶ καὶ αἱ σχετικαὶ ἀξίαι τῶν προϊόντων, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὑφίσταται πλήρης ἀπασχόλησις τῶν ἐν λόγῳ συντελεστῶν. Δὲν ἐξήτασαν ὁμοῦς οὗτοι τί προσδιορίζει τὴν «πραγματικὴν ἀπασχόλησιν» τῶν ὑφισταμένων συντελεστῶν.

Ἐνῶ οἱ κλασσικοὶ ἠσχολήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς μεταβατικῆς ἀνεργίας (frictional unemployment), δηλαδὴ τοῦ τμήματος τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, οἱ ὅποιοι ἀδρανοῦν μεταξύ προηγουμένης καὶ ἐπομένης ἀπασχολήσεως τῶν, ὡς καὶ τῆς ἐθελοντικῆς ἀνεργίας, ἀπέρριπτον τὴν ἰδέαν τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνεργίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς περίπτωσιν ἐθελοντικῆς ἀνεργίας.

Ἄναγκαστικὴ ἀνεργία ὑφίσταται, ὅταν ἐλάττωσις τοῦ πραγματικοῦ ἡμερομισθίου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ χρηματικὸν ἡμερομίσθιον, προκαλῆ αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς ἐργασίας ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν οἱ ὅποιοι προσφέρονται νὰ ἐργασθῶν εἰς τὸ ἐπικρατοῦν χρηματικὸν ἡμερομίσθιον καὶ ἢ ζήτησις δι' ἀπασχόλησιν θὰ ἦτο «μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸν ὑφιστάμενον ὄγκον ἐργασίας». Ὁ Keynes εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διαφωνεῖ μὲ τὴν κλασσικὴν σχολὴν καὶ προϋποθέτει τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως ἀναγκαστικῆς ἀνεργίας, τὴν ὁποίαν οἱ κλασσικοὶ ἀπέρριψαν.

Ἡ ἀπασχόλησις, ὑπὸ δεδομένας συνθήκας τεχνικῆς, συντελεστῶν παραγωγῆς καὶ κόστους, ἐξαρτᾶται ἐκ δύο εἰδῶν δαπανῶν : α) Ἐκ τοῦ κόστους τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἦτοι τὴν ἀμοιβὴν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν διὰ τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας τῶν καὶ β) Ἐκ τοῦ κόστους χρήσεως, τὸ ὁποῖον συνεπάγεται προμηθείας ἀπὸ ἐπιχειρηματίας καὶ ἀπόσβεσιν μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Τὸ πλεόνασμα ὑπὲρ τὰ δύο εἶδη κόστους εἶναι τὸ κέρδος ἢ τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Τὸ εἰσόδημα τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (κόστος συντελεστῶν) μετὰ τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου, συνιστᾷ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα. Ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἐπιχειρηματίας θὰ ἐπιτύχῃ τὸ μέγιστον εἰσόδημα.

Ἡ συνολικὴ τιμὴ προσφορᾶς τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, βάσει ὄρισμένου ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως, θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τῶν προσδοκιῶν τῶν ὑπὲρ τοῦ ἐπιχειρηματίου προσόδων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν εἰς αὐτὸν νὰ προσφέρῃ ὄρισμένον ὄγκον ἀπασχολήσεως. Οὕτως, ἡ συνολικὴ τιμὴ προσφορᾶς τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος (Z) θὰ εἶναι :

$$Z = \Phi(N),$$

ἐνθα N εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν. Ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις εἶναι ἡ συνάρτησις συνολικῆς προσφορᾶς. Τὸ D παριστᾷ τὰς προσόδους τὰς ὁποίας ὁ ἐπιχειρηματίας ἀναμένει ἀπὸ τὴν ἀπασχόλησιν N ἐργατῶν.

Συνεπῶς :

$$D = f(N),$$

ἢ ὁποία μᾶς δίδει τὴν συνάρτησιν τῆς ζήτησεως. Ἐὰν $D > Z$ θὰ δημιουργηθῆ κίνητρον πρὸς ἀπασχόλησιν μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον $D = Z$.

Εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων, ὁ ἐπιχειρηματίας πρέπει νὰ μαντεύσῃ τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ὁ καταναλωτὴς θὰ θελήσῃ νὰ καταβάλλῃ. Ἡ εἰκασία εἶναι ἀναγκαία, λόγῳ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς αὐξήσεως τοῦ κόστους καὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν παραχθέντων ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ τελευταίου καταναλωτοῦ. Ἡ εἰκασία περὶ τοῦ τί ἀναμένει ὁ ἐπιχειρηματίας θὰ ἀποτελέσῃ τὸν ὁδηγὸν του εἰς τὴν λήψιν ἀποφάσεων. Ὑπάρχουν χρονικῶς δύο εἶδη προσδοκιῶν : Βραχυχρόνιοι καὶ μακροχρόνιοι. Αἱ πρῶται ἀναφέρονται εἰς τὴν προσδοκίαν τιμῶν κατὰ τὴν ἔναρξιν λειτουργίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ δεύτεραι ἀναφέρονται εἰς προσθήκην κεφαλαιακοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ εἰς τί ὁ ἐπιχειρηματίας ἀναμένει νὰ κερδίσῃ ἀπὸ αὐτάς. Ὁ ὄγκος ἀπασχολήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τῶν διαφόρων μορφῶν προσδοκιῶν (expectations) (1). Ἀλλαγὴ τῶν προσδοκιῶν θὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἀπασχολήσεως μετὰ παρέλευσιν ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος.

Εἰς περίπτωσιν μακρο-χρονίων μεταβολῶν, λόγῳ μεταβολῆς προσδοκιῶν, ἡ νέα ἀπασχόλησις θὰ εἶναι μεγαλύτερα τῆς παλαιᾶς (2). «Ἡ μεταβολὴ προσδοκιῶν δυνατὸν βαθμιαίως νὰ ὁδηγήσῃ εἰς βαθμιαίαν σημαντικὴν αὐξήσιν τοῦ ἐπίπεδου ἀπασχολήσεως μέχρις ἑνὸς ὑψηλοῦ σημείου καὶ καθόσον θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς νέον ἐπίπεδον μακρῆς χρονικῆς διαρκείας» (3).

Προσδοκίαι τοῦ παρελθόντος ἔχουν ἐνσωματωθῆ εἰς τὸ σημερινὸν ἀπασχολούμενον κεφάλαιον (working capital) καὶ αἱ σημεριναὶ ἀποφάσεις θὰ ληφθοῦν βάσει τοῦ νῦν ἀπασχολουμένου κεφαλαίου. Συνεπῶς, τὸ σημερινὸν ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰς σημερινὰς προσδοκίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν σημερινὸν κεφαλαιακὸν ἐξοπλισμὸν (capital equipment).

Τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως δὲν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν σημερινῶν προσδοκιῶν, «ἀλλὰ ἐκ τῆς φύσεως τῶν προσδοκιῶν αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπικρατήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν ὀρισμένης περιόδου εἰς τὸ παρελθόν» (4). Εἰς βραχυχρόνια διαστήματα, πρόσφατα ἀποτελέσματα καθορίζουν τὰς σημερινὰς προσδοκίας, διότι εἶναι λογικὸν ν' ἀναμένῃ κανεὶς τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ἐκτὸς εἰς περιπτώσεις ὀρισμένων ἐμφανῶν περιπτώσεων (5).

2. — Ἐὰν παραστήσωμεν μὲ Α τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς πωλήσεως προϊόντων εἰς καταναλωτὰς καὶ ἄλλους ἐπιχειρηματίας, διὰ Α₁ τὰς δαπάνας δι' ἀγορᾶς ἀπὸ ἄλλους ἐπιχειρηματίας καὶ διὰ G τὴν ἀξίαν τοῦ κεφαλαιακοῦ ἐξοπλισμοῦ, ὁ ὅποιος περιλαμβάνει ἀπασχολούμενον κεφάλαιον ἢ ἀτελῆ ἀγαθὰ καὶ ἀποθέματα τῶν ἐμπορευσίμων ἀγαθῶν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχομεν εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου :

$$(A + G - A_1).$$

1. Ibid., σ. 47.

2. Ibid., σ. 49.

3. Ibid., σ. 49.

4. Ibid., σ. 50.

5. Ibid., σ. 51.

Τμήμα τοῦ μεγέθους τούτου ὀφείλεται εἰς τὸν κεφαλαιακὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ παραγωγοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς παραγωγικῆς περιόδου. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸ ἐν λόγῳ τμήμα, εὐρίσκομεν τὸ εἰσόδημα τῆς τρεχούσης περιόδου.

Ἡ ἀξία τοῦ κεφαλαιακοῦ ἐξοπλισμοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου, παρίσταται συμβολικῶς διὰ G . Ἡ ἀξία αὕτη εὐρίσκεται δι' ὑπολογισμοῦ τῶν δαπανῶν συντηρήσεως καὶ βελτιώσεων, τῶν διενεργουμένων ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Ἐὰν παραστήσωμεν τὰς δαπάνας συντηρήσεως καὶ βελτιώσεων διὰ B' καὶ υποθέσωμεν ὅτι δὲν ἐγένετο χρήσις τοῦ παραγωγικοῦ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀξία τοῦ G εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου θὰ ἦτο G' .

$G' - B'$ μᾶς δίδει τὴν διατηρηθεῖσαν ἀξίαν ἐκ τῆς προηγούμενης περιόδου εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου, ἐὰν G' δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν παραγωγήν A . Ἀλλὰ πόσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ διαφορὰ $G' - B'$ ἀπὸ τὴν $G - A_1$; Ἡ διαφορὰ αὕτη ($G' - B'$) — ($G - A_1$), εἶναι ἴση πρὸς τὴν θυσιασθεῖσαν ἀξίαν διὰ τὴν παραγωγήν A , ἢ εἶναι ἴση πρὸς ὅ,τι ὁ Keynes ἀποκαλεῖ «κόστος χρήσεως» (U) (user cost) διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ A . Οὕτως ἔχομεν :

$U =$ Κόστος χρήσεως πληρωθὲν εἰς ἐπιχειρηματίας.

$F =$ Κόστος διὰ τὴν πληρωμὴν συντελεστῶν παραγωγῆς, χρησιμοποιηθέντων διὰ τὴν παραγωγήν τοῦ A .

$A =$ Τελικὸν προϊόν.

καὶ Εἰσόδημα = $A - (U - F)$.

F εἶναι τὸ εἰσόδημα τοῦ ὑπολοίπου τῆς κοινωνίας, δηλαδή τὸ κόστος τῶν συντελεστῶν καὶ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα. Δηλαδή $A - U$.

Εἶναι δυνατόν ἡ διαφορὰ $G - A_1$ νὰ εἶναι μεγαλύτερον μέγεθος τῆς $G' - B'$, ὁπότε τὸ κόστος χρήσεως θὰ εἶναι ἀρνητικόν. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα (ἢ ἐκροή) δὲν ἔχει ἀκόμη πωληθῆ, ἐνῶ ὅλη ἡ εἰσροή (input) ἔχει ἀγορασθῆ. Ἐπίσης, εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἐπιχειρήσεις κατασκευάζουν μόναι τὸν μηχανικὸν τὸν ἐξοπλισμὸν. Γενικῶς, ὅμως, τὸ κόστος χρήσεως θεωρεῖται ὅτι εἶναι θετικόν.

Διὰ τὴν κοινωνίαν ὡς σύνολον, ἡ συνολικὴ κατανάλωσις (C) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου εἶναι ἴση πρὸς $\Sigma (A - A_1)$ καὶ ἡ συνολικὴ ἐπένδυσσις εἶναι ἴση πρὸς $\Sigma (A_1 - U)$. U εἶναι ἡ ἐλάττωσις ἐπενδύσεων ἐκάστου ἐπιχειρηματίου. Ἐὰν $A_1 = 0$, τότε $C = A$ καὶ $I = -U$, δηλαδή :

$$G - (G' - B')$$

Ἡ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις εἶναι ἴση πρὸς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον οἱ ἐπιχειρηματῆαι ἀναμένουν, συμπεριλαμβανομένων τῶν εισοδημάτων τὰ ὁποῖα θὰ πληρωθοῦν εἰς τοὺς ἄλλους παραγωγικοὺς συντελεστάς (1).

Ἡ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις «ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως,

1. Ibid., σ. 55.

τὸ ὅποιον μεγιστοποιεῖ τὴν προσδοκίαν τοῦ ἐπιχειρηματίου διὰ κέρδος» (1).

Τὰ ἀνωτέρω προσδιορίζουν τὴν ἀξίαν τοῦ κεφαλαίου μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῆς παραγωγικῆς περιόδου καὶ ὀφείλονται εἰς ἐθελοντικὰ ἀποφάσεις. Εἶναι ὁμως δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἀναγκαστικὴν ζημίαν καὶ μὴ ἀναμενόμενον κέρδος. Ὁ Keynes ἀποκαλεῖ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀλλ' ἀναμενόμενην ἀπόσβεσιν (πλεόνασμα ἀποσβέσεως ὑπὲρ τὸ κόστος χρήσεως) ὡς συμπληρωματικὸν κόστος καὶ τὸ παριστᾷ διὰ V . Οὕτω, τὸ συνολικὸν καθαρὸν εἰσόδημα γίνεται :

$$A - U - V.$$

Ἄναγκαστικαὶ ἀλλὰ ἀπρόβλεπτοι μεταβολαί, ὀνομάζονται ἀπροσδόκητοι (windfall) ζημίαι ἢ κέρδη.

Ἀποταμιεύσεις ὀρίζονται ὡς πλεόνασμα τοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τὰς δαπάνας καταναλώσεως, δηλαδὴ ὑπὲρ τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια πωλοῦνται εἰς τοὺς καταναλωτὰς κατὰ τὴν περίοδον. Δαπάναι διὰ κατανάλωσιν ὀρίζονται ὡς $\Sigma (A - A_1)$. Τὸ ΣA παριστᾷ τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὴν περίοδον γενομένων πωλήσεων καὶ τὸ ΣA_1 τὸ σύνολον τῶν πωλήσεων ὑπὸ ἐνὸς ἐπιχειρηματίου πρὸς ἄλλον.

Οὕτως, ἐν περιλήψει ἔχομεν :

$$A - U = \text{εἰσόδημα.}$$

$$A - A_1 = \text{κατανάλωσις.}$$

$$A_1 - U = \text{ἀποταμιεύσις.}$$

$A_1 - U - V = \text{καθαρά ἀποταμιεύσις.}$ Ὑποτίθεται ὅτι αἱ ἐπενδύσεις εἶναι ἴσαι πρὸς τὰς ἀποταμιεύσεις.

Ἀποταμιεύσεις καὶ ἐπενδύσεις διὰ τὴν κοινωνίαν ὡς σύνολον, εἶναι διάφοροι μορφαὶ τοῦ αὐτοῦ μεγέθους. «Ὁ καθεὶς συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποταμιεύσεως ὡς πλεονάσματος τοῦ εἰσοδήματος ὑπὲρ τὰς δαπάνας διὰ κατανάλωσιν». Ἡ ἐπένδυσις περιλαμβάνει τὴν αὐξησιν τοῦ κεφαλαιακοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἀδιάφορον ἐὰν εἶναι πάγιος, ἀπασχολούμενος ἢ ρευστός. Αἱ διαφοραὶ τοῦ ὀρισμοῦ εἰς τὴν οἰκονομικὴν βιβλιογραφίαν ἔχουν τὴν ἀρχὴν τῶν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ἐπενδύσεων μιᾶς ἢ περισσοτέρων τῶν ἐν λόγῳ κατηγοριῶν.

Διαφοραὶ μεταξὺ ἐπενδύσεων καὶ ἀποταμιεύσεων ὀφείλονται εἰς εἰδικὸν ὀρισμόν τοῦ εἰσοδήματος καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ πλεόνασμα εἰσοδήματος ὑπὲρ τὴν κατανάλωσιν (2). Νέα ἐπένδυσις προέρχεται ἀπὸ τὸ εἰσόδημα καὶ εἶναι ἢ καθαρὰ αὐξησις ἢ ὅποια ἔχει σημασίαν. Καθαρὰ ἐπένδυσις εἶναι ἢ καθαρὰ προσθήκη εἰς ὅλα τὰ εἶδη κεφαλαιακοῦ ἐξοπλισμοῦ.

3. — Ὁ εἰδικὸς σκοπὸς τῆς Γενικῆς Θεωρίας εἶναι «ὁ τελικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀναλύσεώς μας», ἥτοι νὰ ἐξακριβώσωμεν

1. Ibid., σ. 74.

2. Ibid., σ. 77.

τοὺς προσδιοριστικούς παράγοντας τοῦ ὄγκου τῆς ἀπασχολήσεως (1). Προσδιορίζεται δὲ οὗτος διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν συναρτήσεων τῆς συνολικῆς ζητήσεως καὶ τῆς συνολικῆς προσφορᾶς :

$$Z = \Phi (N).$$

Ἐνθα $Z = \eta$ συνολικὴ τιμὴ προσφορᾶς τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος διὰ τῆς ἀπασχολήσεως N ἐργατῶν.

$$\text{Ἡ ἰσότης } D = f(N)$$

παριστᾷ ὅ,τι ὁ ἐπιχειρηματίας ἀναμένει νὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ τὴν ἀπασχόλησιν N ἐργατῶν. Ὁ ρόλος τὸν ὅποιον παίζει ἡ συνάρτησις συνολικῆς ζητήσεως ἔχει παραβλεφθῆ. Ἡ συνάρτησις συνολικῆς ζητήσεως συνδέει τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως μὲ τὰ ἔσοδα τὰ ὅποια ἢ ἐν λόγῳ ἀπασχόλησις ἀναμένεται νὰ ἀποφέρῃ. Τὰ ἔσοδα αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ προοριζομένου διὰ κατανάλωσιν, ὅταν ἡ ἀπασχόλησις εὑρίσκεται εἰς ὄρισμένον ἐπίπεδον καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὅποιον θὰ ἀφιερωθῆ πρὸς ἐπένδυσιν.

Ἐπιτίθεται, ὅτι ἡ ἀπασχόλησις εὑρίσκεται εἰς ὄρισμένον ἐπίπεδον καὶ ἐρωτᾶται : Τί συνδέει τὴν κατανάλωσιν εἰς ἐργατικὰ ἡμερομίσθια (Cw) πρὸς τὸ εἰσόδημα, τὸ ἐκφραζόμενον ἐπίσης εἰς ἐργατικὰ ἡμερομίσθια; «Εἶναι καλὴ προσέγγισις νὰ θεωρηθῆ τὸ εἰσόδημα ἐκφραζόμενον εἰς ἐργατικὰς μονάδας Yw ὡς μοναδικῶς καθοριζόμενον ὑπὸ N ;» (2) Ὁ Keynes ὀρίζει τὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν (propensity to consume) ὡς συνάρτησιν μεταξὺ δεδομένου εἰσοδήματος Yw καὶ τῶν δαπανῶν καταναλώσεως Cw , λαμβανομένων ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ εἰσοδήματος, δηλαδὴ Cw/Yw .

Τὸ δαπανηθὲν ποσοῦν πρὸς κατανάλωσιν ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος, ἀπὸ ἄλλους ἀντικειμενικοὺς παράγοντας, ἀπὸ ὑποκειμενικὰς τάσεις καὶ συνηθείας τῶν ἰδιωτῶν. Οἱ ὑποκειμενικοὶ παράγοντες δὲν μεταβάλλονται εἰς διάστημα βραχέων χρονικῶν περιόδων καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον θεωροῦνται ὡς δεδομένοι.

Ἐπιτίθεται, ὅτι ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ μεταβολῶν τῶν ἀντικειμενικῶν παραγόντων ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν ἡμερομισθίων ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἀκαθαρίστου καὶ καθαροῦ εἰσοδήματος, ἐκ τῆς μεταβολῆς ἀπροβλέπτων ἀλλαγῶν τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀξιών, ὡς καὶ ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐπιτοκίων. Εἰς βραχέα χρονικά διαστήματα, τοιαῦται μεταβολαὶ δὲν εἶναι σπουδαῖαι ἀλλὰ μακροπροθέσμως δυνατὸν αὐταὶ νὰ προκαλέσουν βαθμὸν ἀβεβαιότητος. Ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἐκ μεταβολῶν τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς (fiscal policy) καὶ τελικῶς ἐκ μεταβολῶν τῶν προσδοκιῶν μεταξὺ παρόντος καὶ μελλοντικοῦ ἐπιπέδου εἰσοδήματος. Οὕτως, ἡ κατανάλωσις ἐξαρτᾶται τελικῶς ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ὄγκου τῆς ἀπασχολήσεως.

1. Ibid., σ. 89.

2. Ibid., σ. 90.

Τὸ κοινὸν εἶναι διατεθειμένον νὰ ἀυξήσῃ τὴν κατανάλωσιν, συνεπείᾳ ἀυξήσεως τοῦ εἰσοδήματός του. Ἀλλαγὴ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος θὰ προκαλέσουν ἀναλόγους μεταβολὰς εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἐπενδύσεων. Ὅσον τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα ἀυξάνεται, τόσο μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτοῦ θὰ ἀποταμιευθῇ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι : «Ἐὰν ἡ ἀπασχόλησις καὶ συνεπῶς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα ἀυξηθοῦν, ὄχι ὀλόκληρος ἢ ἐπιπρόσθετος ἀπασχόλησις θὰ ἀπαιτηθῇ νὰ ἱκανοποιηθῇ τὰς ἀνάγκας ἐπιπροσθέτου καταναλώσεως» (1). Ἐξ ἄλλου, «ὅταν ἡ ἀπασχόλησις κατέρχεται εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, ἢ συνολικὴ κατανάλωσις θὰ ἐλαττωθῇ κατὰ μικρότερον ποσὸν ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος» (2). Ἡ ἀπασχόλησις δύναται ν' ἀυξηθῇ μὲ τὴν ἀύξισιν τῶν ἐπενδύσεων, ἐκτὸς ἐὰν ἐπέλθῃ μεταβολὴ εἰς τὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν. Τὸ ποσὸν τὸ δαπανώμενον διὰ κατανάλωσιν ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ εἰσοδήματός του.

4. — Ἐνῶ ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἡσχολεῖτο μὲ τὰς καθ' ἑκαστα τιμὰς καὶ ποσότητες, ἡ σύγχρονος θεωρία ἀσχολεῖται μὲ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐργασίαν ὡς σύνολα. Ἡ ἐπένδυσις εἰς χαμηλὰ ἐπιτόκια ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ εἰσοδήματος, ἐκ τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐκ τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν. Ἡ κεντρικὴ μεταβλητὴ εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ συνολικὰ μεγέθη εἶναι ἡ συνολικὴ ζήτησις. Ἡ θεωρία τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι προκαλοῦν μεταβολὰς εἰς τὴν συνολικὴν ζήτησιν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀλλαγῶν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς παραγωγῆς καὶ ἀπασχολήσεως.

Συνολικὴ ζήτησις εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν διὰ κατανάλωσιν τῶν δαπανῶν δι' ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις, τῶν δαπανῶν διὰ δημοσίας ἐπενδύσεις καὶ τῶν δαπανῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας τῆς χώρας.

Ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν γεγονότων καταλήγομεν εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα : Ὑπάρχει εὐθεία συσχέτισις μεταξὺ συνολικῆς ζητήσεως καὶ ἀπασχολήσεως. Τὸ ποσοστὸν τῶν δαπανῶν διὰ κατανάλωσιν παραμένει μᾶλλον σταθερόν, ἀνεξαρτήτως τῶν μεταβολῶν εἰς τὰς ἀπολύτους δαπάνας τῶν καταναλωτῶν. Ὁ ἀπόλυτος ὄγκος τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων κυμαίνεται, ἀυξανόμενος σημαντικῶς κατὰ τὰς περιόδους εὐημερίας καὶ ἐλαττούμενος κατὰ τὰς περιόδους δυσπραγίας. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ποσὸν τῶν καθαρῶν ξένων δαπανῶν, τόσο μικρότερον εἶναι τὸ βάρος ἐπὶ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Συνολικὴ ζήτησις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δαπάναι τοῦ πραγματοποιηθέντος ἀκαθαρίστου ἐθνικοῦ προϊόντος. Εἰσόδημα καὶ δαπάνη εἶναι ἅπλως δύο μορφαὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς συναλλαγῆς. Εἰσόδημα εἶναι εἰς τὸν πωλητὴν ὅ,τι εἶναι δαπάναι εἰς τὸν ἀγοραστὴν.

Τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς ἡ ἀξία τῆς τελικῆς παραγωγῆς μιᾶς παραγωγικῆς περιόδου ἢ ὡς τὸ σύνολον ὄλων τῶν χρηματικῶν

1. Ibid., σ. 91.

2. Ibid., σ. 98.

δαπανῶν ἐπὶ τρεχούσης συνολικῆς παραγωγῆς. Ὁ ὅρος «συνολικόν» περιλαμβάνει τὰς δαπάνας τὰς γενομένας διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγαθοῦ.

5. — «Ἡ ἀπασχόλησις δύναται μόνον ν' αὐξηθῆ παρὰ τὴν ἐπέκτασιν» (1). Ὁ ὅρος τοῦ πολλαπλασιαστοῦ εἰσήχθη πρῶτον εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν ὑπὸ τοῦ R.F. Kahn, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ ὁποίου, δεδομένης τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν καὶ ἐὰν ἡ νομισματικὴ ἐξουσία αὐξάνῃ ἢ ἐπιβραδύνῃ τὰς ἐπενδύσεις «τότε ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸν ὄγκον τῆς ἀπασχολήσεως θὰ εἶναι συνάρτησις τῆς καθαρᾶς (net) μεταβολῆς εἰς τὸν ὄγκον τῶν ἐπενδύσεων» (2). Διάφοροι ὄγκοι ἀπασχολήσεως προκαλοῦν κυμάνσεις τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος. Ὅταν «τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα τῆς κοινωνίας αὐξάνῃ ἢ ἐλαττωθῇ, ἢ κατανάλωσις τῆς αὐξάνῃ ἢ ἐλαττωθῇ, ἀλλ' ὄχι μὲ τὸν αὐτὸν ρυθμόν». Εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ὁ Keynes ἐχρησιμοποίησε τὰς ἀκολουθοῦσας μαθηματικὰς ἐκφράσεις.

$$\Delta Y_o = k \Delta I_w$$

$$k = \frac{\Delta Y_w}{\Delta I_w}$$

$$\Delta Y_w = \Delta C = \Delta I$$

$$k = \frac{\frac{\Delta Y_w}{\Delta Y_w}}{\frac{\Delta Y_w}{\Delta Y_w} - \frac{\Delta C_w}{\Delta Y_w}} = \frac{1}{1 - \frac{\Delta C_w}{\Delta Y_w}}$$

Οὕτως, ὁ πολλαπλασιαστὴς ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀντίστροφον μέγεθος (reciprocal) τοῦ 1, μείον τὴν ὀριακὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν. Δηλαδή, ὁ πολλαπλασιαστὴς ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀντίστροφον μέγεθος τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν. Τοῦτο εἶναι αὐτὸ τὸ ὅποιον ὁ Keynes ἀποκαλεῖ «πολλαπλασιαστὴν ἐπενδύσεως». Ὁ πολλαπλασιαστὴς τοῦ Kahn «μετρεῖ τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τῆς συνολικῆς ἀπασχολήσεως, ἣτις συνεχίζεται μὲ δεδομένην αὐξήσιν νέας ἀπασχολήσεως εἰς τὰς βιομηχανίας ἐπενδύσεων» (3).

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν πλησιάζει τὴν μονάδα, μικραὶ κυμάνσεις εἰς ἐπενδύσεις (μικρὰ αὐξήσεις τῶν ἐπενδύσεων), θὰ ὀδηγήσουν εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν. Ἐὰν ἔχωμεν πλήρη ἀπασχόλησιν, ἡ αὐξήσις τῶν ἐπενδύσεων θὰ προκαλέσῃ τὰς τῶν τιμῶν ν' αὐξηθῶν ἀπεριορίστως. Αὐξήσεις ἐπενδύσεων εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ἐλάττωσιν ἐπενδύσεων πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις, μέσῳ αὐξήσεως τοῦ ἐπιτοκίου. Δυνατὸν ἐπίσης αὕτη νὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς χρηματικῆς ρευστότητος, ἢ νὰ ἐλαττώ-

1. Ibid., σ. 113.

2. Ibid., σ. 113.

3. Ibid., σ. 113.

ση τὴν ὀριακὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου. Εἶναι ὡσαύτως δυνατόν νὰ ἔχωμεν μεταβολὰς τοῦ πολλαπλασιαστοῦ εἰς τὸν τομέα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Ὅταν τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα ἀδξάνεται, ἡ κοινωνία θὰ θελήσῃ νὰ καταναλίσκῃ ἐλαττούμενον ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματός της.

Ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν, τόσοσιν μεγαλύτερος ὁ πολλαπλασιαστής, τόσοσιν μεγαλύτερα ἡ διαταραχὴ τῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται εἰς ὄρισμένην μεταβολὴν τῶν ἐπενδύσεων.

Ἡ συνάρτησις καταναλώσεως. Τὸ κοινὸν κατὰ κανόνα εἶναι διατεθειμένον ν' αὔξησῃ τὴν κατανάλωσιν, ἐφ' ὅσον τὰ εἰσοδήματά του αὐξάνονται, ἀλλ' ὄχι τόσοσιν ὅσον θὰ εἶναι ἡ αὔξησις τῶν εἰσοδημάτων. Ἡ συνάρτησις καταναλώσεως ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰς προσδοκίας, ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν ρευστῶν ἀποθεμάτων, ἀπὸ ἐξαιρετικὴν ζήτησιν καὶ ἀπὸ ἀλλαγὰς τιμῶν. Ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι ἡ κλίσις (slope) τῆς συναρτήσεως καταναλώσεως εἰς ὄρισμένον σημεῖον :

$\frac{\Delta C_w}{\Delta Y_w}$. Ἐφ' ὅσον ἡ συνάρτησις καταναλώσεως εἶναι γραμμικὴ

($C_w = [C_w(Y_w)]$), ἡ κλίσις της εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Καὶ συνεπῶς ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Ἐφ' ὅσον τὸ εἰσόδημα τῆς κοινωνίας αὐξάνεται, ἡ ροπή πρὸς κατανάλωσιν τείνει πρὸς ἐλάττωσιν. Εἰς ὑψηλά εἰσοδήματα ἡ κοινωνία ἱκανοποιεῖ ὅλας της τὰς ἀνάγκας καὶ συνεπῶς ἐπιπρόσθετα κέρδη θὰ ἀποταμιεύονται.

6. — Ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς ἀναμενομένης ἀποδόσεως μιᾶς ἐπιπροσθέτου μονάδος κεφαλαίου καὶ τοῦ κόστους παραγωγῆς της ἐν λόγῳ μονάδος, ἢ τῆς τιμῆς προσφορᾶς της, καλεῖται «ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου» καὶ εἶναι ἴση πρὸς τὸν προεξοφλητικὸν τόκον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔκαμνε τὴν παροῦσαν ἀξίαν τῆς σειρᾶς τῶν ἐτησίων ἀποδόσεων τοῦ ἐπενδυθέντος κεφαλαίου, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, ἴσην πρὸς τὴν τιμὴν προσφορᾶς. Οὕτως, ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου ἐκφράζεται εἰς ὄρους προσδοκιῶν ἀποδόσεως καὶ τρεχουσῶν τιμῶν προσφορᾶς τοῦ κεφαλαίου. Δι' ἐκάστην ἐπένδυσιν τὴν ὁποίαν πραγματοποιοῦμεν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν εἰδικὴν προσδοκίαν ἀποδόσεως (return). Τὸ ποσοστὸν τῆς τρεχούσης ἐπενδύσεως θὰ προωθηθῇ εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τοῦ κεφαλαίου, ἐν γένει, θὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἀγοραῖον ἐπιτόκιον (1). Οὕτως, ἡ ροπή πρὸς ἐπένδυσιν ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἀπὸ τὴν ζήτησιν δι' ἐπενδύσεις καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὸ ἐπιτόκιον» (2).

Περὶ τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα τοῦ κεφαλαίου ἔχει ἐπικρατήσῃ σύγχυσις, λόγῳ τῆς ἀδυναμίας διαπιστώσεως ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προσδοκωμένης ἀποδόσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐκ τῆς τρεχούσης ἀποδόσεως.

7. — Ἡ κλασσικὴ θεωρία τοῦ τόκου. Ἡ ἐν λόγῳ θεωρία

1. Ibid., σ. 137.

2. Ibid., σ. 137.

ισορροπεῖ τὴν ζήτησιν χρημάτων δι' ἐπενδύσεις καὶ τὴν διάθεσιν ἀποταμιεύσεως (1). Τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ἡ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν αἱ δύο ἀξίαι εἶναι ἴσαι. Ἡ ἴδια ἰδέα ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν Alfred Marshall, Cassel, Carver, Taussing καὶ Walras.

Συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, ὅταν ἡ ἀποταμίευσις αὐξάνεται, τὸ ἐπιτόκιον ἐλαττωταί. Ἡ τοιαύτη ἐλάττωσις τονώνει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κεφαλαίου. Ἡ πτώσις εἶναι τόση ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τονώσῃ τὴν ἀπόδοσιν, μέχρι τοῦ σημείου τὸ ὁποῖον θὰ τὴν καταστήσῃ ἴσην πρὸς τὴν αὐξησιν τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ πορεία πρὸς ἰσορροπίαν εἶναι αὐτόματος καὶ δὲν ἀπαιτεῖ τὴν ἐπέμβασιν τῆς νομισματικῆς ἐξουσίας. Ἡ αὐξησις ἐπενδύσεων ὁδηγεῖ εἰς αὐξησιν τοῦ ἐπιτοκίου, ἐὰν δὲν ἐξουδετερωθῇ ἀπὸ «τὴν ἐτοιμότητα ἀποταμιεύσεων» (2). Οὕτως οἱ κλασσικοὶ ἐτόνισαν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἐπιτοκίου ἐπὶ τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν. Τὸ ἐπιτόκιον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἀποταμιευομένου ποσοῦ «ἀπὸ δεδομένου εἰσόδημα».

Ὁ Keynes καὶ οἱ κλασσικοὶ δυνατὸν νὰ συμφώνουν ἐπὶ τῶν κατωτέρω σημείων : Εἰς δεδομένον εἰσόδημα τὸ τρέχον ἐπιτόκιον πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα ἡ καμπύλη ζητήσεως διὰ κεφάλαιον, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰ διάφορα ἐπιτόκια, συναντᾷ τὴν καμπύλην ἀποταμιεύσεων, ἀπὸ δεδομένον εἰσόδημα, εἰς τὰ διάφορα ἐπιτόκια. Ἀλλὰ ἡ κλασσικὴ θεωρία παραμελεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους λαμβάνουν μεταβολαὶ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ εἰσοδήματος. Ἐπιπροσθέτως πρὸς τὴν ἐν λόγῳ παράληψιν, οἱ κλασσικοὶ σφάλλουν, διότι ἐρευνοῦν τὸ ἀποτέλεσμα μεταβολῆς τῆς ζητήσεως κεφαλαίου ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου, χωρὶς νὰ δώσουν προσοχὴν εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῆς ἀποταμιεύσεως (3).

Εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ τόκου τῆς κλασσικῆς σχολῆς, ἔχομεν δύο ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς : α) Τὴν καμπύλην ζητήσεως κεφαλαίων καὶ β) τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιτοκίου ἐπὶ τῆς ἀποταμιεύσεως ὀρισμένου τιμήματος ἐκ τοῦ εἰσοδήματος. Φαίνεται νὰ ἐπικρατῇ ἡ γνώμη, ὅτι ἐὰν ἡ καμπύλη ζητήσεως κεφαλαίου μετατοπισθῇ, ἢ ἐὰν ἡ καμπύλη ἢ συσχετίζουσα τὰ ἐπιτόκια μὲ τὰ ἀποταμιευθέντα ποσὰ ἀπὸ δεδομένον εἰσόδημα μετατοπισθῇ, ἢ ἀμφότεραι αἱ καμπύλαι μετατοπισθοῦν, τότε «τὸ νέον ἐπιτόκιον θὰ δοθῇ ἀπὸ τὸ σημεῖον τομῆς τῆς νέας θέσεως τῶν δύο καμπύλων» (4). Τοῦτο ὁ Keynes ἀποκαλεῖ ἀνοησίαν, διότι προϋποθέτει σταθερὸν εἰσόδημα, πᾶρμα τὸ ὁποῖον εἶναι συνεπὲς πρὸς τὴν προϋπόθεσιν ὅτι αἱ δύο καμπύλαι κινοῦνται ἀνεξαρτήτως ἢ μία τῆς ἄλλης. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐὰν μία τῶν καμπύλων μετατίθεται, τὸ εἰσόδημα μεταβάλλεται καὶ ἡ θεωρία ἡ ὁποία βασίζεται εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ εἰσοδήματος δὲν εὐσταθεῖ (5).

Οὕτως, ἡ κλασσικὴ σχολὴ παρέβλεψε τὴν σημασίαν τῶν μεταβολῶν τοῦ εἰσο-

1. Ibid., σ. 175.

2. Ibid., σ. 177.

3. Ibid., σ. 179.

4. Ibid., σ. 179.

5. Ibid., σ. 179.

δήματος, ἢ τὸ ὅτι τὸ ἐπίπεδον τοῦ εισοδήματος εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα συνάρτησις τοῦ ποσοστοῦ ἐπενδύσεων. Ἡ διαπίστωσις τῆς κλασσικῆς σχολῆς, ὅτι ἐπένδυσις καὶ ἀποταμίευσις ἀνταποκρίνονται εἰς μεταβολὰς τοῦ ἐπιτοκίου, δὲν εἶναι ἐπαρκῆς διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ τόκου. Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἐν λόγῳ πληροφορίαν διὰ νὰ μᾶς γνωρίσῃ ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἐπίπεδον τοῦ εισοδήματος, δεδομένου τοῦ ἐπιτοκίου, καὶ ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἐπιτόκιον ἐὰν τὸ ἐπίπεδον τοῦ εισοδήματος διατηρηθῇ σταθερόν.

Τὸ σφάλμα τῆς κλασσικῆς σχολῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι αὕτη θεωρεῖ τὸ ἐπιτόκιον ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν ἀναβολὴν καταναλώσεως (waiting), ἀντὶ νὰ τὸ θεωρῇ ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ μὴ ἀποθησαύρισιν (hoarding).

Δὲν ἔχει δοθῆ ἐξήγησις διατὶ «μεταβολὴ εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος θὰ ἐπηρέαζεν, εἴτε τὴν ζήτησιν δι' ἐπένδυσιν, εἴτε τὴν ἐτοιμότητα ἀποταμιεύσεως ἀπὸ δεδομένου εισοδήμα» (1). Οἱ κλασσικοὶ ἔχουν δύο θεωρίας τόκου : Μίαν ὅταν πραγματεύονται μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας καὶ ἑτέραν ὅτου πραγματεύονται μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος.

Ἡ νεοκλασσικὴ σχολὴ ἐπροκάλεσε μεγαλυτέραν σύγχυσιν, διότι οἱ ὀπαδοὶ τῆς παρατηροῦν ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν δύο πηγαι προσφορᾶς διὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ζήτησιν δι' ἐπενδύσεις.

Αἱ πηγαι αὗται εἶναι, πρῶτον ἡ ἀποταμίευσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν (ἢ κλασσικὴ σχολὴ πραγματεύεται μὲ τὸ θέμα αὐτὸ) καὶ δεύτερον ἀποταμίευσις, ἢ ὅποια ἔχει τὴν βᾶσιν τῆς εἰς τὴν ἀύξησιν τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος. Ἐὰν ἔχωμεν σταθερότητα εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος δὲν παρουσιάζονται περιπλοκαί.

Ἡ κλασσικὴ ἀνάλυσις σφάλλει βασικῶς, διότι παρέλειψε ν' ἀπομονώσῃ τὰς ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς τοῦ συστήματος. Ἀποταμιεύσεις καὶ ἐπενδύσεις ἀποτελοῦν τὰς π ρ ο σ δ ι ο ρ ι σ τ έ α ς ποσότητος καὶ ὄχι τὰς π ρ ο σ δ ι ο ρ ι ζ ο ὺ σ α ς, ὅπως ἐκεῖνοι ἐπίστευαν. Εἶναι τὰ δίδυμα ἀποτελέσματα τῶν προσδιορισουσῶν ποσοτήτων, δηλαδὴ, τῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν, τῆς ὀριακῆς ἀποδοτικότητος τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ ἐπιτοκίου. Ἐκαστος ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ προσδιοστικούς παράγοντας εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ ἀναμενομένας μεταβολὰς εἰς ἄλλους προσδιοριστικούς παράγοντας, ἀλλ' ἡ ἀξία των δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ δι' ἀλληλοεπιδράσεως καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον παραμένουν ἀνεξάρτητοι.

8. — Ἡ θεωρία τοῦ τόκου τοῦ Keynes. Ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου εἶναι κάτι διάφορον ἀπὸ τὸ ἐπικρατοῦν ἐπιτόκιον. Ἡ πρώτη καθορίζει τοὺς ὄρους βᾶσει τῶν ὁποίων κεφάλαια πρὸς δανεισμὸν ζητοῦνται διὰ νέας ἐπενδύσεις, ἐνῶ τὸ ἐπιτόκιον καθορίζει τοὺς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους προσφέρονται τρέχοντα κεφάλαια. Τὸ ἐρώτημα ὁμως γεννᾶται τί καθορίζει τὸ ἐπιτόκιον ;

Ἐπὸ ποίαν μορφήν θὰ διατηρήσωμεν ὅτι δὲν καταναλίσκεται ; Δηλαδὴ, ποῖος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς ρευστότητος ; Αἱ ὑπάρχουσαι θεωρίαι σφάλλουν, διότι

1. Ibid., σ. 182.

προσπαθοῦν νά καθορίσουν τὸ ἐπιτόκιον ἀπὸ τὴν ροπὴν πρὸς κατανάλωσιν. Παραμελοῦν τὴν τάσιν πρὸς ρευστότητα (1).

Τὸ ἐπιτόκιον δὲν ἀποτελεῖ ἀμοιβὴν δι' ἀποταμίευσιν ἢ δι' ἀναβολὴν καταναλώσεως (waiting), ἀλλ' ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ρευστότητος εἰς ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον. Εἶναι μέτρον τῆς ἀρνήσεως ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐλέγχουν (control) τὸ χρέημα νά ἀποχωρισθοῦν τῆς κυριότητός των. Τὸ ἐπιτόκιον δὲν εἶναι ἡ τιμὴ ἢ ὁποία ἐξισορροπεῖ τὴν ζήτησιν τῶν μέσων πρὸς ἐπένδυσιν μὲ τὴν ἐτοιμότητα τῆς ἀποχῆς ἀπὸ ἄμεσον κατανάλωσιν, ἀλλὰ ἡ τιμὴ ἢ ὁποία ἐξισορροπεῖ τὴν ἀπόφασιν διατηρήσεως πλούτου ὑπὸ μορφήν μετρητῶν μὲ τὴν ὕφισταμένην ποσότητα μετρητῶν. Ἐὰν ἡ ἀμοιβὴ αὕτη εἶναι χαμηλοτέρα τοῦ ἐπιτοκίου, τὸ ποσὸν μετρητῶν τὰ ὁποία τὸ κοινὸν θὰ ἤθελε νά κρατήσῃ θὰ ἦτο μεγαλύτερον τῆς προσφορᾶς. Ἄλλ' ἐὰν ἐλάμβανε χώραν αὐξήσις τοῦ ἐπιτοκίου, θὰ παρετηρεῖτο πλεόνασμα μετρητῶν, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς θὰ ἤθελε νά κρατήσῃ. Τοῦτο μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ποσότης τοῦ χρήματος μαζί μὲ τὴν προτίμησιν διὰ ρευστὰ διαθέσιμα, καθορίζουν τὸ πραγματικὸν ἐπιτόκιον.

Ἡ προτίμησις ρευστότητος ὑποδεικνύει τὴν ποσότητα χρήματος τὴν ὁποίαν τὸ κοινὸν θὰ κρατῆ ὅταν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι δεδομένον. Ἐὰν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι r , ἡ ποσότης τοῦ χρήματος M καὶ ἡ προτίμησις ρευστότητος L , τότε :

$$M = L(r).$$

Προσδοκίαι περὶ τοῦ ποῖον θὰ εἶναι τὸ μελλοντικὸν ἐπιτόκιον, ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς προτιμῆσεως ρευστότητος, ἢ ὁποία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κινήτρου τῶν συναλλαγῶν, τοῦ προληπτικοῦ κινήτρου καὶ τοῦ κερδοσκοπικοῦ κινήτρου. Ἐν ἀπουσίᾳ ὀργανωμένης ἀγορᾶς, τὰ προληπτικὰ κίνητρα ὀδηγοῦν εἰς αὐξήσιν τῆς προτιμῆσεως ρευστότητος. Ἡ ὑπαρξίς τοιαύτης ἀγορᾶς ὀδηγεῖ εἰς μεγάλας κυμάνσεις τῆς προτιμῆσεως ρευστότητος, λόγῳ τοῦ κερδοσκοπικοῦ κινήτρου. Τὸ ἐπιτόκιον ἐλαττοῦται ὅταν ἡ ποσότης τοῦ χρήματος αὐξάνεται.

Εἰς περίπτωσιν σημαντικῆς πτώσεως τοῦ ἐπιτοκίου τὸ ποσὸν τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων διὰ τὴν πραγματοποίησιν συναλλαγῶν, θὰ αὐξηθῆ κατ' ἀναλογίαν τῆς αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος. Πτώσις τοῦ ἐπιτοκίου εἶναι δυνατόν ἐπίσης νά αὐξήσῃ τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος, τὴν ὁποίαν οἱ ἰδιοκτῆται του νά θέλουν νά κρατήσουν διότι αἱ προβλέψεις των περὶ τοῦ μέλλοντος δυνατόν νά εἶναι διαφορετικαὶ τῶν ἀπόψεων τῆς ἀγορᾶς. Αὐξήσις εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος ἀναμένεται νά ἐλαττώσῃ τὸ ἐπιτόκιον; Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ συμβῆ, ἐὰν ἡ προτίμησις ρευστότητος αὐξάνεται ταχύτερον τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος. Ἐπιπροσθέτως, ἐνῶ πτώσις τοῦ ἐπιτοκίου δυνατόν νά ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τοῦ ὄγκου τῶν ἐπενδύσεων, τοῦτο δὲν θὰ λάβῃ χώραν ἐὰν ἡ ὀριακὴ ἀπόδοσις τοῦ κεφαλαίου ἐλαττοῦται ταχύτερον ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ ἐπιτοκίου. Ἐνῶ αὐξήσις τοῦ ὄγκου τῶν ἐπενδύσεων δυνατόν νά ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς ἀπασχολήσεως, τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν θὰ ἐκδηλωθῆ ἐὰν ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν θὰ ἐλαττωθῆ. Τέλος, ἐὰν ἡ ἀπόδοσις καὶ αἱ τιμαὶ αὐξηθοῦν, ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς προτιμῆ-

1. Ibid., σ. 166.

σεως ρευστότητος θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος, ἀναγκάι-
ας διὰ τὴν διατήρησιν δεδομένου ἐπιτοκίου.

9.— Ἡ θεωρία τοῦ Keynes θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατυ-
πωθῆ ἔν περιλήψει ὡς ἀκολουθῶς:

Αἱ μεταβληταὶ τοῦ συστήματος διακρίνονται εἰς :

- α) δεδομένα στοιχεῖα
- β) ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς
- καὶ γ) ἐξηρητημένας μεταβλητάς.

α. Δεδομένα στοιχεῖα εἶναι :

1. Εἰδίκευσις καὶ ὄγκος ὑφισταμένης ἐργασίας.
2. Ποσότης καὶ ποιότης ὑφισταμένου τεχνικοῦ ἐξοπλισμοῦ.
3. Ἡ ὑφισταμένη τεχνικὴ.
4. Ὁ βαθμὸς συναγωνισμοῦ.
5. Αἱ προτιμήσεις (tastes) καὶ αἱ συνήθειαι τοῦ καταναλωτοῦ.
6. Ὁ μόχθος τῆς ἐργασίας.
7. Ὁ μόχθος ἐκ δραστηριότητος.
8. Ὁ μόχθος ἐξ ἐπιβλέψεως καὶ ὀργανώσεως.
9. Ἡ κοινωνικὴ δομὴ.
10. Οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.
Οἱ ἀνωτέρω παράγοντες δὲν εἶναι σταθεροί, ἀλλὰ δὲν ἐξετάζονται αἱ συνέ-
πειαι τῶν μεταβολῶν τῶν.

β. Ἀνεξάρτητοι μεταβληταὶ εἶναι :

1. Ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν.
2. Ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφαλαίου.
3. Τὸ ἐπιτόκιον.

γ. Ἐξηρητημένα εἶναι :

1. Ὁ ὄγκος ἀπασχολήσεως.
2. Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα.

Οἱ παράγοντες οἱ ὅποιοι λαμβάνονται ὡς δεδομένοι, ἐπηρεάζουν τὰς ἀνε-
ξαρτήτους μεταβλητάς, ἀλλὰ δὲν τὰς καθορίζουν ἀπολύτως. Τὸ ἐθνικὸν εἰσό-
δημα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ὄγκον ἀπασχολήσεως. Ἡ ὀριακὴ ἀποδοτικότης τοῦ κεφα-
λαίου ἐξαρτᾶται: α) ἀπὸ δεδομένους παράγοντας καὶ β) ἐκ τῆς ἀναμενομένης ἀπο-
δόσεως τῶν διαφόρων μορφῶν κεφαλαίου. Τὸ ἐπιτόκιον ἐξαρτᾶται: α) ἐν μέρει,
ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς προτιμήσεως ρευστότητος καὶ β) ἐν μέρει, ἐκ τῆς ποσότητος
τοῦ χρήματος μετρομένης εἰς μονάδας ἡμερομισθίων.

Αἱ τελικαὶ ἀνεξάρτητοι μεταβληταὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1. Βασικοὶ ψυχολογικοὶ παράγοντες :

- α. Ψυχολογικὴ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν.
- β. Ψυχολογικὴ διάθεσις ἔναντι ρευστότητος.

- γ. Ψυχολογικαὶ προσδοκίαι, σχετικαὶ μὲ μελλοντικὰς ἀποδόσεις κεφαλαίων.
2. Ἡ μονὰς ἡμερομισθίου ὡς καθορίζεται διὰ διαπραγματεύσεων μεταξύ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν.
 3. Ἡ ποσότης τοῦ χρήματος ὅπως προσδιορίζεται δι' ἀποφάσεων τῆς κεντρικῆς τραπέζης.

Οἱ παράγοντες οἱ ὅποιοι λαμβάνονται ὡς δεδομένοι, προσδιορίζουν τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα καὶ τὸν ὄγκον τῆς ἀπασχολήσεως.

Νεαὶ ἐπενδύσεις θὰ ἐπεκταθοῦν μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον ἡ τιμὴ προσφορᾶς οἰασδῆποτε μορφῆς κεφαλαίου θεωρουμένης ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπόδοσίν του, θὰ καταστήσῃ τὴν ὀριακὴν ἀποδοτικότητα τοῦ κεφαλαίου ἴση πρὸς τὸ ἐπιτόκιον. Οὕτω, τὸ ποσοστὸν νέων ἐπενδύσεων ἐξαρτᾶται.

1. Ἐκ τῆς προσφορᾶς ἐπιχειρήσεων βαρείας βιομηχανίας.
2. Ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἐμπιστοσύνης, σχετικῶς πρὸς τὴν ἀναμενομένην ἀπόδοσιν.
3. Ἐκ τῆς διαθέσεως πρὸς χρηματικὴν ρευστότητα καὶ ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος.

Αὐξήσις τοῦ ποσοστοῦ ἐπενδύσεων θὰ προκαλέσῃ αὐξήσιν τοῦ ποσοστοῦ καταναλώσεως, ὀφειλομένην εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος. Ἡ σχέσις μεταξύ αὐξήσεως εἰς ἐπενδύσεις καὶ ἀντιστοίχου αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, δίδεται ὑπὸ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ ἐπενδύσεων. Αὐξήσις ἀπασχολήσεως προκαλεῖ αὐξήσιν προτιμήσεως διὰ ρευστότητα. Οὕτως, ἡ αὐξήσις τῆς ζητήσεως διὰ χρήμα θὰ τείνῃ νὰ αὐξηθῇ κατὰ τρεῖς τρόπους.

1. Διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν, ὡς ἀποτέλεσμα αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῆς οἰκονομίας.

2. Διὰ τῆς αὐξήσεως ἐξαιρετικῶς πολυπλόκων γεγονότων, τὰ ὅποια ὀφείλονται εἰς ἐπερχομένης μεταβολᾶς τῆς οἰκονομίας.

3. Δι' αὐξήσεως τῆς συνολικῆς ἄξιας τοῦ ἔθνικοῦ προϊόντος.

Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα δὲν εἶναι βιαίως ἀσταθές.

Πλήρης ἢ σχετικῶς πλήρης ἀπασχόλησις εἶναι σπάνιον φαινόμενον καὶ μάλιστα βραχείας διαρκείας.

10. — Ἡ συνάρτησις ἀπασχολήσεως. — Παρατηρήθη ἄνωτέρω, ὅτι ἡ συνάρτησις συνολικῆς προσφορᾶς εἶναι :

$$Z = \Phi (N).$$

Ἡ ἐν λόγῳ συνάρτησις συσχετίζει τὴν ἀπασχόλησιν (N) μὲ τὴν συνολικὴν τιμὴν προσφορᾶς τῆς ἀντιστοίχου παραγωγῆς. Ἡ συνάρτησις ἀπασχολήσεως εἶναι ἡ ἀντίστροφος συνάρτησις τῆς συνολικῆς συναρτήσεως προσφορᾶς καὶ προσδιορίζεται εἰς μονάδας ἡμερομισθίων. Ἡ συνάρτησις ἀπασχολήσεως συσχετίζει τὸ μέγεθος τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως μᾶς βιομηχανίας, εἰς ἡμερομισθιακὰς μονάδας, μὲ τὸν ὄγκον τῆς ἀπασχολήσεως, ἢ τιμὴ προσφορᾶς τῆς παραγωγῆς τῆς ὁποίας θὰ συγκριθῇ μὲ τὸ δεδομένον μέγεθος τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως.

Οὕτω : $N = F_r (D_{wr})$, ἢ ἐὰν τὸ D παριστᾷ τὴν συνολικὴν ἀποτελεσματικὴν ζήτησιν, τότε :

$$N_r = F_r (D_w).$$

Τὸ N_r παριστᾷ ὅσους θὰ ἐργασθοῦν εἰς τὴν βιομηχανίαν r , ὅταν ἡ συνολικὴ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις εἶναι D_w . Εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν, ἡ συνάρτησις ἀπασχολήσεως ἀντικαθιστᾷ τὴν συνήθη καμπύλην προσφορᾶς, διὰ δύο λόγους : Πρῶτον, διότι διαπραγματεύομεθα εἰς ὄρους ἡμερομισθιακῶν μονάδων (wage units). Δεύτερον, διότι αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνεργὸν βιομηχανίαν ὡς σύνολον καὶ οὐχὶ εἰς μίαν μόνον βιομηχανίαν. Ἐντὶ νὰ ἔχωμεν πολλὰς καμπύλας προσφορᾶς, ἢ χρησιμοποίησις μιᾶς συναρτήσεως ἀπασχολήσεως διὰ τὴν βιομηχανίαν ὡς σύνολον, ἀντανακλᾷ τὰς συνολικὰς μεταβολάς, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον εἶναι περισσότερον πρακτικόν.

Ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως εἰς ἐκάστην διακεκριμένην βιομηχανίαν, ἀνταποκρίνεται εἰς χωριστὸν ἐπίπεδον τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως, ἐκφραζομένης εἰς ἡμερομισθιακὰς μονάδας. Αἱ καθέκαστα συναρτήσεις ἀπασχολήσεως δύνανται νὰ προστεθοῦν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ συνάρτησις ἀπασχολήσεως διὰ τὴν βιομηχανίαν ἐν συνόλῳ, ἢ ὅποια ἀνταποκρίνεται εἰς ὀρισμένον ἐπίπεδον ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως, εἶναι ἴση πρὸς τὸ σύνολον τῶν συναρτήσεων ἀπασχολήσεως δι' ἐκάστην χωριστὴν βιομηχανίαν :

$$F(D_w) = N = \sum N_r = \sum F_r(D_w) \text{ καὶ}$$

$$e_{er} = \frac{dN_r}{dD_{wr}} \cdot \frac{D_{wr}}{N_r}.$$

Ἐνταῦθα τὸ e παριστᾷ ἐλαστικότητα, τὸ $sub - e$ ἀπασχόλησιν καὶ τὸ r δεδομένην βιομηχανίαν. Ἡ ἐλαστικότης αὕτη ἀπασχολήσεως, e_e , μετρεῖ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατικῶν χειρῶν εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερομισθιακῶν μονάδων, αἱ ὅποια ἀναμένεται νὰ ἐξοδευθοῦν διὰ τὴν ἀγορὰν παραχθέντων ἀγαθῶν (1).

Ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ μετρήσωμεν τὴν ἀπόδοσιν, ἢ ἐλαστικότης τῆς ἀπασχολήσεως εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐλαστικότητος τῆς ἀποδόσεως τῆς παραγωγῆς, ἢ ὅποια μετρεῖ τὸ ποσοστὸν διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόδοσις ἐκάστης βιομηχανίας ἀυξάνεται, ὅταν μεγαλυτέρα ἀποτελεσματικὴ ζήτησις κατευθύνεται πρὸς τὴν ἐν λόγω βιομηχανίαν :

$$e_{or} = \frac{dO_r}{dD_{wr}} \cdot \frac{D_{wr}}{O_r}.$$

Ἐὰν ἡ τιμὴ εἶναι ἴση πρὸς τὸ ὀριακὸν κόστος, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει :

$$\Delta D_{wr} = \frac{1}{1 - e_{or}} \Delta P_r,$$

1. Ibid., σ. 282.

ἐνθα τὸ P_r εἶναι τὸ ἀναμενόμενον κέρδος. Ἐὰν ἡ παραγωγή τῆς βιομηχανίας εἶναι τελείως ἀνελαστική δηλαδή $e_{or} = 0$, ὅλη ἡ αὔξησις τῆς ζήτησεως θὰ μεταφερθῆ εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας ὡς κέρδος. Δηλαδή,

$$\Delta D_{wr} = \Delta P_r.$$

Ἐὰν ἤδη $e_{or} = 1$, τότε τὸ κέρδος θὰ εἶναι μηδέν καὶ τὸ ὀριακὸν κόστος θ' αὔξηθῆ κατὰ τὸ συνολικὸν ποσόν.

Ἐὰν ἡ παραγωγή μιᾶς βιομηχανίας εἶναι συνάρτησις τῆς ἐργασίας, τῆς ἀπασχολομένης ὑπ' αὐτῆς, τότε ἔχομεν :

$$\frac{1 - e_{or}}{e_{rr}} = \frac{N_r \Phi''(N_r)}{P_{wr} [\Phi'(N_r)]^2},$$

εἰς ἡμερομισθιακὰς μονάδας.

Ἐὰν $e_{or} = 1$, τότε $\Phi''(N_r) = 0$, τὸ ὁποῖον σημαίνει σταθερὰν ἀπόδοσιν εἰς ὄρους αὐξανόμενης ἀπασχολήσεως. Συνήθως τὸ e_{or} (ἡ ἐλαστικότης ἀποδόσεως βιομηχανίας r) θὰ ἔχη ἀξίαν μεταξὺ 0 καὶ 1.

Ἡ ἔκτασις αὐξήσεως τῶν τιμῶν, δηλαδή ἡ ἔκτασις κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πραγματικὰ ἡμερομίσθια θὰ ἐλαττωθῶν, ὅταν αἱ νομισματικαὶ δαπάναι αὐξάνωνται ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλαστικότητος τῆς ἀποδόσεως, ὅταν πραγματοποιοῦνται δαπάναι εἰς ἡμερομισθιακὰς μονάδας.

Ἐὰν $e_o = 0$, ἢ $e_w = 1$, ἡ ἀπόδοσις δὲν θὰ μεταβληθῆ καὶ αἱ τιμαὶ θὰ αὔξηθῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὅπως κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν θὰ αὔξηθῆ καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις εἰς νομισματικὰς μονάδας. Ἄλλως, αἱ τιμαὶ θ' αὔξηθῶν κατὰ μικροτέραν ἀναλογίαν.

Ἡ ἀλλαγὴ δαπανῶν δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀνάλογον ἀλλαγὴν δαπανῶν διὰ τὰ προϊόντα μιᾶς ὀρισμένης βιομηχανίας, διότι οἱ ἰδιῶται δὲν θὰ αὐξήσουν τὰς ἀγοράς των κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ συνάμα αἱ τιμαὶ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν θὰ ἀνταποκριθῶν κατὰ διάφορον τρόπον πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν δι' αὐτὰ δαπανῶν.

Μεταβολὴ τῆς ἀπασχολήσεως ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ μεταβολῶν εἰς τὴν συνολικὴν ἀποτελεσματικὴν ζήτησιν. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ συνολικὴ ζήτησις θὰ καταμερισθῆ μεταξὺ διαφόρων ἀγαθῶν, δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσῃ σημαντικῶς τὸ ἐπίπεδον ἀπασχολήσεως. Ἡ ἐλαστικότης, ἐπὶ παραδείγματι, παίζει σπουδαῖον ρόλον. Ἐὰν ἡ συνολικὴ ζήτησις κατευθύνεται πρὸς ἐξαιρετικῶς ἐλαστικὰ προϊόντα, ἡ συνολικὴ αὔξησις ἀπασχολήσεως θὰ εἶναι μεγαλυτέρα. Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἔχουν ἔννοιαν ἐντὸς βραχέων χρονικῶν διαστημάτων (short-run).

Ἐὰν νῆξιμένη ἀποτελεσματικὴ ζήτησις εἶναι ἀποτέλεσμα αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως, ἡ ἐλαστικότης τῆς ἀπασχολήσεως θὰ εἶναι μικροτέρα, παρὰ εἰς τὴν περίπτωσιν νῆξιμένων ἐπενδύσεων. Οἱ ὄροι αὐστηρᾶς ἰσορροπίας ἀπαιτοῦν ὅπως τὰ ἡμερομίσθια, αἱ τιμαὶ καὶ τὰ κέρδη αὐξάνωνται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν.

II. — Θεωρία τῶν τιμῶν. Αἱ θεωρίαι περὶ ἀξίας ἐξηγοῦν διατι αἱ τιμαὶ «διαμορφοῦνται ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτη-

σεως (1)), ἐνῶ παραλλήλως τὸ ὀριακὸν κόστος καὶ ἡ βραχυχρόνιος ἐλαστικότης παίζουν σπουδαῖον ρόλον. Ἐπιπλέον εἰς τὴν νομισματικὴν θεωρίαν, αἱ τιμαὶ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος καὶ τῶν παρεμφερῶν μέσων. Πρέπει ἐκ νέου νὰ φέρωμεν εἰς στενὴν ἐπαφὴν τὰς θεωρίας τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἀξίας. Ὁ Keynes ἀπορρίπτει τὴν διάκρισιν μεταξύ τῆς θεωρίας τῆς ἀξίας καὶ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἀφ' ἐνός καὶ τῆς θεωρίας τοῦ χρήματος ἀφ' ἑτέρου. Συνιστᾷ δὲ οὕτως τὴν διάκρισιν μεταξύ τῶν καθέκαστα βιομηχανιῶν, ὡς καὶ τὴν διανομὴν μεταξύ διαφόρων χρήσεων ὀρισμένου ὄγκου τῶν συντελεστῶν «βάσει τῆς θεωρίας τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀπασχολήσεως ὡς συνόλων» (2). Εἰς τὴν μελέτην τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, δὲν χρειαζόμεθα τὴν περὶ χρήματος θεωρίαν, ἀλλ' ὅταν προσπαθῶμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀπασχόλησιν ἐν συνόλῳ «ἔχομεν ἀνάγκην τῆς πλήρους θεωρίας τῆς χρηματικῆς οἰκονομίας» (3). Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἀξίας μεταβάλλεται εἰς θεωρίαν τῆς χρηματικῆς οἰκονομίας.

Οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ ἐπιπέδου τιμῶν εἰς τινὰ βιομηχανικὴν μονάδα, εἶναι τὸ ποσοστὸν ἀμοιβῆς τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, οἱ ὅποιοι ὑπαιστέρονται εἰς τὸ ὀριακὸν κόστος, ὡς καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν. Τὸ ἴδιον δύναται νὰ λεχθῆ περὶ τῆς βιομηχανίας ὡς συνόλου. Εἰς τὴν παραγωγὴν ὡς σύνολον τὸ κόστος παραγωγῆς εἰς ὀρισμένην βιομηχανίαν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν παραγωγὴν ἄλλων βιομηχανιῶν (4). Ἐπιπλέον ὅταν ἀναφερόμεθα εἰς τὴν ζήτησιν ὡς σύνολον, διάφοροι ἀπόψεις ὑπαιστέρονται εἰς τὴν εἰκόνα.

Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνεργία ἢ ἀπασχόλησις θὰ διαφοροποιῆται, μὲ μεταβολὰς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ εἰσοδήματος. Ὑπὸ πλήρη ἀπασχόλησιν «αἱ τιμαὶ θὰ μεταβληθοῦν ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος» (5).

Ὅταν ἡ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις δὲν μεταβάλλεται ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος, τότε αἱ πηγαὶ τοῦ εἰσοδήματος δὲν εἶναι ὁμοιογενεῖς καὶ συνεπῶς χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἐλαττωμένας καὶ ὄχι σταθερὰς προσόδους, καθὼς αὐξάνεται ἢ ἀπασχόλησις. Αἱ πηγαὶ εἰσοδημάτων δὲν ἔχουν μεταξύ τῶν ἀνελαστικότητα. Θὰ ὑπάρξουν ἀνελαστικὰ ἀγαθὰ καὶ ἀδρανεῖς συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς. Τὰ ἡμερομίσθια θὰ τείνουν ν' αὐξηθοῦν προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν. Ἡ ἀμοιβὴ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ ὀριακὸν κόστος, δὲν θὰ μεταβληθῆ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν (6).

Ὁ Keynes ἐμελέτησε τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεταβολῶν εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος ἐπὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς ζήτησεως. Αὐξήσις τῆς ἀποτελεσματικῆς ζήτησεως θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τῆς ἀπασχολήσεως καὶ εἰς αὐξήσιν τῶν τιμῶν,

1. Ibid., σ. 292.

2. Ibid., σ. 293.

3. Ibid., σ. 293.

4. Ibid., σ. 294.

5. Ibid., σ. 294.

6. Ibid., σ. 296.

Συνεπώς, δὲν ἔχομεν σταθεράς τιμὰς, ὅταν ἐπικρατῇ ἀνεργία, οὐδὲ αὐξησιν τῶν τιμῶν ἀνάλογον πρὸς τὴν αὐξησιν τοῦ χρήματος εἰς περίοδον πλήρους ἀπασχολήσεως, ἀλλ' ἔχομεν «βαθμιαίως αὐξανόμενας τιμὰς, καθὼς ἡ ἀπασχολήσις αὐξάνεται» (1).

Σημαντικὸν τμήμα οἰκονομικῆς ἀναλύσεως τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται μαθηματικῶς, εἶναι «κατασκευάσμα» «τόσον ἐπιβλητικόν, ὅσον καὶ αἱ προϋποθέσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, πρᾶγμα ὅπερ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς συγγραφεῖς νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται τὰς περιπλοκάς καὶ τὰς ἀλληλεξαρτήσεις τῆς πραγματικότητος, τὰς παρουσιαζόμενας ὑπὸ μορφήν συμπλέγματος σοβαροφανείας καὶ ἀχρήστων συμβόλων» (2).

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος ἐπὶ τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως, λαμβάνει χώραν μέσω τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἐπὶ τοῦ ἐπιτοκίου (3). Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ καταστῇ φανερόν: α) Διὰ τοῦ πίνακος τῆς προτιμήσεως τῆς ρευστότητος, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ὑποδείξῃ κατὰ πόσον τὸ ἐπιτόκιον θὰ πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀπορρόφηση τοῦ νέου χρήματος ὑπὸ τῶν κατόχων του. β) Διὰ τοῦ πίνακος τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος, ἥτις μᾶς πληροφορεῖ κατὰ πόσον ἡ πτώσις τοῦ ἐπιτοκίου αὐξάνει τὰς ἐπενδύσεις. γ) Διὰ τοῦ πολλαπλασιαστοῦ τῶν ἐπενδύσεων, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ κατὰ πόσον ἡ διόγκωσις τῶν ἐπενδύσεων θὰ αὐξήσῃ τὴν ἀποτελεσματικὴν ζήτησιν ἐν τῷ συνόλῳ τῆς (4). Ἄλλὰ τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν ἀπλούστευσιν διότι αἱ περιπτώσεις α), β) καὶ γ) ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἄλλας περιπλοκάς δημιουργούσας παράγοντας παρέχοντας δυνατότητα ἀπλουστευμένου καθορισμοῦ τῆς αὐξήσεως.

Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῆς ποσότητος τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως καὶ τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος, στενῶς ἀνταποκρίνεται πρὸς ὅ,τι συνήθως ἀποκαλεῖται «ταχύτης κυκλοφορίας τοῦ εἰσοδήματος εἰς χρῆμα». Ἡ ταχύτης αὕτη εἶναι ἀπλῶς μία ὄνομασία καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀναμένωμεν νὰ εἶναι αὕτη σταθερά, διότι ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς πολυπλόκους καὶ μεταβλητοὺς παράγοντας.

Ὁ ρόλος τῶν ἐν λόγῳ παραγόντων οἵτινες δημιουργοῦν ἀδιέξοδον ἐπὶ τῶν τιμῶν, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ. Εἰς περιόδους ἐκτεταμένης ἀνεργίας, αὐξήσις τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μικρὰν αὐξησιν τῶν τιμῶν καὶ μεγαλυτέραν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως.

Τὸ ἐργατικὸν ἡμερομίσθιον εἶναι δυνατὸν νὰ αὐξηθῇ προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς πλήρη ἀπασχολήσιν, γεγονός τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορροφήσῃ τὰ ἀποτελέσματα μᾶς ἠῤῥξημένης ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως. Μεταβολαὶ τῶν ἡμερομισθίων δὲν χαρακτηρίζονται ἀπὸ συνέχειαν. Ἡ ἀμοιβὴ διαφόρων συντελεστών, οἱ ὁποῖοι ὑπεισέρχονται εἰς τὸ ὀριακὸν κόστος, δὲν αὐξάνουν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν.

1. Ibid., σ. 296.

2. Ibid., σ. 298.

3. Ibid., σ. 298.

4. Ibid., σ. 298.

Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι $MV = D$, ἔνθα M εἶναι ἡ ποσότης τοῦ χρήματος, V ἡ ταχύτης κυκλοφορίας καὶ D ἡ ἀποτελεσματικὴ ζήτησις. Ἐὰν ἡ V εἶναι σταθερά, αἱ τιμαὶ θὰ μεταβληθοῦν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι $e_p = \frac{Dd_p}{Pd_p}$ εἶναι ἴση πρὸς τὴν μονάδα.

Ἡ ἰσότης αὕτη παρατηρεῖται ὅταν $e_o = 0$, ἢ $e_w = 1$, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἡ μονὰς ἡμερομισθίων εἰς χρήμα ἀυξάνεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀποτελεσματικὴν ζήτησιν, καὶ συνάμα $e_o = 0$ σημαίνει ὅτι ἡ παραγωγὴ δὲν ἀνταποκρίνεται πλέον εἰς περαιτέρω αὔξησιν τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως, δεδομένου ὅτι :

$$e_o = \frac{Dd_o}{OdD}$$

Ἐνταῦθα ἡ e_d συμβολίζει τὴν ἐλαστικότητα τῆς ἀποτελεσματικῆς ζητήσεως, λόγῳ μεταβολῶν εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος. Οὕτως :

$$e_d = \frac{MdD}{MdM}, \quad \text{ἐξ οὗ} :$$

$$\frac{MdP}{PdM} = e_p \cdot e_d, \quad \text{ἔνθα } e_p = 1 - e_e - e_o (1 - e_w), \quad \text{οὕτως ὥστε} :$$

$$e = e_d - (1 - e_w) e_d \cdot e_e \cdot e_o = e_d (1 - e_e \cdot e_o + e_e \cdot e_o \cdot e_w).$$

Οἱ παράγοντες οὗτοι προσδιορίζουν τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμῶν τῶν ἐπερχομένων μεταβολῶν εἰς τὴν ποσότητα τοῦ χρήματος. Τὸ e_d παριστᾷ τοὺς παράγοντας τῆς ρευστότητος, οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὴν ζήτησιν διὰ χρήμα. Τὸ e_w παριστᾷ συντελεστὰς ἐργασίας, οἱ ὅποιοι καθορίζουν τὴν ἔκτασιν τῆς αὔξεως τῶν ἡμερομισθίων εἰς χρήμα, μετὰ τὴν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως. Τὰ e_e καὶ e_o παριστοῦν τοὺς φυσικοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐλαττωμένων προσόδων μετὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἐργατῶν, ἐν σχέσει μετὰ τὸν ὑφιστάμενον μηχανικὸν ἐξοπλισμὸν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν 3ον

Joseph Alois Schumpeter (1883 - 1950)

A. 1. — Τὸ ἔργον τοῦ Schumpeter δὲν ἀπετέλεσε θέμα ζωντῶν συζητήσεων, ὅπως συνέβη μετὰ τὸ ἔργον τοῦ John Maynard Keynes. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ πρώτου παρατηροῦμεν τὸν φιλόσοφον, τὸν ἐπιστημονικὸν ἀναλυτὴν, τὸν προφήτην, τὸν συστηματικὸν μελετητὴν, ἢ ἐργασία τοῦ ὁποίου εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν σύγχρονον Οἰκονομικὴν θεωρίαν.

Θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὴν οἰκονομικὴν του θεωρίαν ὡς ἀνεπτύχθη εἰς τὰ

μνημειώδη έργα του : «Θεωρία τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως» (1) καὶ «Οἰκονομικοὶ Κύκλοι» (2). Τὰ δύο ταῦτα ἔργα δὲν ἀποκαλύπτουν βεβαίως ὅλον του τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸ παρὸν δὲν ἀποτελεῖ βιογραφικὴν μελέτην.

Ὁ Schumpeter δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς προόδου καὶ τοῦ τρόπου ἀποκαταστάσεως τῆς νέας ἰσορροπίας τῆς οἰκονομίας. Οὗτος ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ ὅσα συμβαίνουν ἀποτελοῦν ἐνδογενῆ οἰκονομικὴν μεταβολὴν καὶ οὐχὶ ἀπλὴν προσαρμογὴν μεταβαλλομένων οἰκονομικῶν φαινομένων. Δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν μεταβολὴν ὡς τοιαύτην, ἀλλὰ διὰ τὰς μεθόδους μεταβολῆς καὶ τὸν μηχανισμόν τῆς μεταβολῆς. Δὲν ἐνδιαφέρεται οὗτος διὰ τὸ ποῖα μεταβολαὶ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὸ ὑφιστάμενον σήμερον οἰκονομικὸν σύστημα, ἢ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας τοιαῦται μεταβολαὶ λαμβάνουν χώραν, ἀλλὰ διὰ τὰς αἰτίας τῶν μεταβολῶν αὐτῶν καὶ διὰ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν αὐται.

Τὸ βασικὸν πρόβλημα δὲν εἶναι ἡ μελέτη τῶν βαθμιαίων μεταβολῶν, ἀλλὰ ἡ μελέτη τῶν βιαίων μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν.

2. — Μὲ τὸν ὄρον «ἐξέλιξις» ἐννοεῖ ὁ Schumpeter τὰς μεταβολὰς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὰς προκληθείσας ὑπὸ ἐνδογενῶν παραγόντων καὶ μὴ ἐπιβληθείσας διὰ τῆς βίας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Οἰκονομικὴ ἐξέλιξις δὲν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας, διὰ τῆς διογκώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ πλοῦτου. Τοιαύτη ἀνάπτυξις ἀποτελεῖ πορείαν προσαρμογῆς τῶν αὐξανομένων μεταβλητῶν. Ἡ ἐξέλιξις, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Schumpeter, εἶναι ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον φαινόμενον. Δὲν ἀποτελεῖ συνέχαιαν εἰς τὴν πορείαν συνεχοῦς κυκλικῆς κυκλοφορίας. Ἀποτελεῖ διαταραχὴν προηγούμενης ὑφισταμένης κυκλοφορίας, διαταραχὴν ὀριστικὴν καὶ διαρκῆ. Ἡ θεωρία τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐν λόγῳ μεταβολῆς καὶ τῆς τροχιάς τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ.

Ἡ ἀπότομος διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς ἐνδογενῆ οἰκονομικὴν μεταβολὴν, ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸ πεδίον τῆς βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητος καὶ ὄχι εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν τελικῶν προϊόντων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, αἱ προτιμήσεις ὑποτίθενται καὶ εἶναι δεδομένα καὶ σταθεραί. Οἱ νεωτερισμοὶ εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πίεσεων τῶν ἀναγκῶν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς. Ἡ πρωτοβουλία τῆς οἰκονομικῆς ἀλλαγῆς λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ παραγωγοῦ. Ὁ καταναλωτὴς ἐκπαιδεύεται εἰς τὴν ζήτησιν τῶν νέων ἀγαθῶν. Οὕτως, ἐνφ' αἱ ἀνάγκαι τῶν καταναλωτῶν εἶναι ἀνεξάρτητοι καὶ ἀποτελοῦν βασικὰς δυνάμεις εἰς τὴν κυκλικὴν πορείαν τῆς παραγωγῆς - καταναλώσεως, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς οἰκονομικῆς μεταβολῆς τὸ πρόβλημα πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ κατὰ διάφορον τρόπον. Νέοι συνδυασμοὶ καὶ νέα παρα-

1. Δημοσιευθὲν πρῶτον εἰς τὴν Γερμανικὴν (1911) καὶ εἰς Ἀγγλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τὸν τίτλον *Theory of Economic Development*. Harvard Economic Studies. Τόμος XLVI. Harvard University Press (1934). Cambridge.

2. *Business Cycles*: Εἰς δύο τόμους. McGraw Hill Book Co, Inc. (1939). New York.

γωγικαὶ συναρτήσεις δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν εἰς μεταβολήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἀνάπτυξιν. Τονίζεται ἐκ νέου, ὅτι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς μεταβολῆς δὲν εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῶν φυσιολογικῶς ἀναπτυσσομένων παραγόντων, ἀλλ' ἀπότομος καὶ ἀσυνεχῆς μεταβολή. Διὰ τοῦ ὅρου «μεταβολή» ὁ Schumpeter ἐννοεῖ τὴν ἐκτέλεσιν νέων συνδυασμῶν, οἱ ὅποιοι δὲν λαμβάνουν χώραν ἐν συνεχείᾳ, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν. Τοιαύτη μεταβολὴ ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὰς ἀκολούθους συνθήκας: Π ρ ῶ τ ο ν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἀγαθῶν διὰ καταναλωτικῶς σκοποῦς, ἢ ἀγαθῶν νέων ποιοτήτων. Δ ε ὕ τ ε ρ ο ν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰσαγωγῆς νέων παραγωγικῶν μεθόδων. Τ ρ ί τ ο ν, κατὰ τὸ ἄνοιγμα νέων ἀγορῶν. Τ έ τ α ρ τ ο ν, κατὰ τὴν ἀπόκτησιν νέων πρώτων ὑλῶν ἢ ἡμικατεργασμένων ἀγαθῶν. Π έ μ π τ ο ν, κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέου βιομηχανικοῦ ὀργανισμοῦ. Οἱ νεωτερισμοὶ δὲν ἀναλαμβάνονται ἀναγκαιῶς ὑπὸ ἐπιχειρηματιῶν, συνηθισμένων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν παλαιῶν μεθόδων παραγωγῆς ἀγαθῶν καὶ προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν.

Ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ δὲν λαμβάνουν χώραν διὰ τῆς χρήσεως ἀδρανούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἀποσποῦν οὗτοι παραγωγικοὺς συντελεστὰς ἀπὸ παλαιοὺς συνδυασμοὺς ὑφισταμένων ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐφαρμογὴ ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν ἀπλῶς σημαίνει τὴν χρησιμοποίησιν ἤδη ὑφισταμένων πόρων πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις.

3. — Πιστώσεις εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τοὺς ἐπιχειρηματικούς νεωτερισμοὺς. Εἰς τὴν συμβατικὴν θεωρίαν, ἡ συγκέντρωσις παραγωγικῶν συντελεστῶν ἀποτελεῖ διαφορετικὸν πρόβλημα. Κατὰ τὸν Schumpeter τοιοῦτον πρόβλημα δὲν ὑφίσταται, διότι οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταὶ εἴτε ὑφίστανται ἤδη, ἢ πρέπει οὗτοι νὰ παραχθοῦν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ὑφισταμένων παραγωγικῶν συντελεστῶν. Τὸ πραγματικὸν πρόβλημα συνίσταται εἰς τὸν διαχωρισμὸν τῶν παραγωγικῶν πόρων ἀπὸ τὴν τροχίαν τῆς κυκλικῆς ροῆς καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εἰς νέους συνδυασμοὺς. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ μετὰ τὴν χρῆσιν πιστώσεων. Μετὰ τὴν βοήθειάν των, παραγωγοὶ τῆς κυκλικῆς ροῆς ἐκτοπίζονται ὑπὸ ἐπιχειρηματιῶν, διὰ τῆς προσφορᾶς ὑψηλοτέρων τιμῶν, οἱ ὅποιοι θέλουν ν' ἀναλάβουν τὴν ἐκτέλεσιν νέων συνδυασμῶν. Διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, οἱ ὅποιοι θὰ χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν πραγματοποίησιν νέων ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, οἱ ἀκόλουθοι παράγοντες παρέχουν βοήθειαν: Π ρ ῶ τ ο ν, ἡ ἐτησίᾳ αὐξήσις τῶν κοινωνικῶν ἀποταμιεύσεων. Δ ε ὕ τ ε ρ ο ν, τὸ τμῆμα τῶν κατ' ἔτος ἐλευθερουμένων παραγωγικῶν πόρων. Τὸ μέγεθος τῶν ἀποταμιεύσεων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀποχὴν ἐκ τῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. Τοιοῦτου εἶδους πλούσιαι πηγαὶ ἀποταμιεύσεως δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν κυκλικὴν ροήν. Τ ρ ί τ ο ν, ἡ δημιουργία ἀγοραστικῆς δυνάμεως ὑπὸ τῶν τραπεζῶν. Ὁ τραπεζίτης εἶναι κατ' ἀνάγκην φαινόμενον τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως.

4. — Οἱ νέοι συνδυασμοὶ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἥτοι ἡ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, ἀποτελεῖ ἐπιχειρήσιν. Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἀναλαμβάνουν τοὺς τοιοῦτους συνδυασμοὺς εἶναι οἱ ἐπιχειρηματῆται. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὸν ἐπιχειρηματίαν νὰ συνεταιρισθῆ μετὰ

ώρισμένην ἐπιχείρησιν. Ἐπιχειρηματῖαι εἶναι μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπιχειροῦν ἐπιχειρηματικούς νεωτερισμούς. Ὁ ἐπιχειρηματίας δὲν εἶναι τμῆμα τῆς κυκλικῆς ροῆς. Τὸ ἐπάγγελμά του δὲν εἶναι κληρονομικόν, ἢ ἀνάληψις ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν εἶναι εἰδικὴ λειτουργία.

Μεταξὺ τῆς συμβατικῆς θεωρίας καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Schumpeter, διακρίνομεν τρία ζεύγη ἀντιθέσεων: Εἰς τὴν συμβατικὴν θεωρίαν ἔχομεν κυκλικὴν ροήν, ἢ τάσιν πρὸς ἰσορροπίαν. Ἐπίσης ἔχομεν εἰς αὐτὴν στατικὴν κατάστασιν καὶ διευθυντάς ἐπιχειρήσεων. Εἰς τὸ σύστημα τοῦ Schumpeter, ἔχομεν ἀλλαγὰς τῆς τροχιάς τῆς οἰκονομικῆς παραδόσεως, ἀνεξάρτητον ἀλλαγὴν οἰκονομικῶν δεδομένων, τὸ ἀποτέλεσμα τιμῶν ἐνεργουσῶν ἐνδογενῶς εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, ἔχομεν μίαν δυναμικὴν οἰκονομίαν καὶ ἐπιχειρηματίας ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ Schumpeter καὶ ὄχι διευθυντάς. Πέραν τῆς ὑπάρξεως τῆς κυκλικῆς ροῆς, χρειαζόμεθα κατεύθυνσιν, διότι ἀντιμετωπίζομεν ἔλλειψιν στοιχείων, τὰ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων. Ἐπιπροσθέτως ἀντιμετωπίζομεν δυσκολίας εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ μας, λόγῳ κοινωνικῶν ἀντιδράσεων.

Ὁ ἐπιχειρηματίας δὲν εἶναι τύπος ἥρωος. Τὸ ἔργον του εἶναι ἄχαρι. Οἱ ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ καθῆκον τους, δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐφευρέσεις. Ἡ κινητοποιὸς δύναμις ἐνεργείας δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν ἰκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ἀλλὰ τὸ ὄνειρον καὶ ἡ θέλησις αὐτοῦ νὰ ἰδρῦσῃ «ἐπιχειρηματικὸν βασίλειον», ἢ θέλησις κατακτήσεων, ἢ χαρὰ τῆς δημιουργίας.

5. — Τὸ κέρδος. Τὸ ἐπιχειρηματικὸν βιομηχανικὸν κέρδος ἰσοῦται πρὸς πρὸς τὸ ἀπομένον πλεόνασμα, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ κόστους. Τὸ ἐμπορικὸν ἐπιχειρηματικὸν κέρδος εἶναι ἴσον πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἐσόδων καὶ δαπανῶν τοῦ ἐμπορίου. Αἱ δαπάναι εἶναι ἴσαι πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἀμμέσων καὶ ἐμέσων πληρωμῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραγωγῆς με ἐπιπρόσθετον λογικὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπιχειρηματίου, ἐνοίκιον διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐδάφους, ἢ ὅποια εἶναι ἡ ἰδιοκτησία τοῦ ἐπιχειρηματίου καί, τέλος, διὰ τὴν κάλυψιν ὀρισμένου ποσοστοῦ κινδύνου.

Εἰς τὴν κυκλικὴν ροήν, τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν. Ἐπιπροσθέτως, προαπαιτούμενον διὰ τὴν ἀνάληψιν νέων ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν εἶναι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις, πηγὴ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ τραπεζίτης.

Αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν εἶναι: Πρῶτον, ἡ τιμὴ τοῦ προϊόντος δὲν πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἐσόδων καὶ δαπανῶν. Δεύτερον, αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἀνάληψιν νέων ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρότεροι τῶν δαπανῶν παλαιότερων. Τρίτον, ἡ αὔξησις εἰς τὸ κόστος τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὑπερβολικὴ. Ἐὰν ὑπάρχουν προβλέψεις ὅτι οἱ ὄροι αὐτοὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν, τότε οἱ ἐπιχειρηματῖαι δὲν θὰ ἀναλάβουν τὰς νέας προσπάθειάς. Ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις ἀναληφθῇ καὶ ἀποφέρῃ πλεόνασμα, τότε τὸ πλεόνασμα εἶναι *ipso facto* κέρδος. Συνέπεια τῶν κερδῶν εἶναι πλήρης ἀναδιοργάνωσις τῆς βιομηχανίας, συνοδευομένη

ὑπὸ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, ὑπὸ ἀνταγωνισμοῦ, ὑπὸ ἐξουδετερώσεως παλαιῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπὸ πιθανῆς ἀνεργίας κ.λ.π. Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ ὀδηγήσῃ εἰς νέαν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν, ἢ ὁποία ὅταν ἐπιτευχθῇ, θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐξαφανισμὸν τοῦ πλεονάσματος τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Τὸ προσωρινὸν πλεόνασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ κέρδος ἀνήκει εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τοὺς ἐπιχειρηματικοὺς νεωτερισμοὺς, μέσω τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως καὶ ἐνεργητικότητός των. Ἄλλ' οὗτοι δὲν συνεισέφεραν ὠρισμένα ἀγαθὰ. Ἦγόρασαν τὰ ἀγαθὰ. Δὲν εἶχον ἀγοραστικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐδανείσθησαν. Τὸ πλεόνασμα τὸ ὁποῖον δὲν καλύπτει ὑποχρεώσεις, εἶναι τὸ κέρδος. Τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος θὰ ἐξαφανισθῇ ὅταν τὰ ἀποτελέσματα ὅλης τῆς ἀναστατώσεως ἀπορροφηθοῦν καὶ νέα κυκλικὴ ροὴ θὰ ἐγκατασταθῇ, εἰς διαφορετικὸν βεβαίως ἐπίπεδον.

Ἐρωτᾶται : Τί ἀπογίνεται τὸ κέρδος εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν ; Ἐναφερόμεθα εἰς ἀπλὴν οἰκονομίαν, παρομοίαν πρὸς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνυπαρξίας συναλλαγῶν.

Οἰκονομικὴ ἐξέλιξις λαμβάνει χώραν μὲ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑφισταμένων συντελεστῶν παραγωγῆς. Ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου, ὁ ὁποῖος κατευθύνει ὅλας τὰς ἐνεργείας. Συσώρευσις παραγωγικῶν συντελεστῶν δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ. Αὕτη ὅμως δὲν εἶναι ἀναγκαία προϋπόθεσις. Τὰ νέα προϊόντα θὰ ἔχουν, ἐξ ὑποθέσεως, μεγαλυτέραν ἀξίαν. Εὐθὺς ὡς οἱ ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ συμπληρωθοῦν καὶ τὰ προϊόντα εἶναι ἔτοιμα, ἢ ἀξία των εἶναι καθωρισμένη. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἀξίας των γίνεται ὑπὸ τῶν παραγωγῶν, διὰ συγκρίσεις τῆς ἀξίας τῶν νέων καὶ τῶν παλαιῶν προϊόντων, τῶν προϊόντων τῆς κυκλικῆς ροῆς.

Ποία ἀξία θ' ἀναγνωρισθῇ εἰς τοὺς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς; Πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, θὰ τοὺς ἀναγνωρισθῇ ἢ ἀξία τὴν ὁποίαν εἶχον εἰς τὸν παλαιὸν τῶν ρόλων. Μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, εἴτε πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ, ὡς ἔπραξεν ὁ Menger, ὅτι τὰ κέρδη πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τοὺς συντελεστάς τῆς παραγωγῆς, δεδομένου ὅτι τὸ πλεόνασμα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βοήθειάς των, ἢ ὡς παρατηρεῖ ὁ Schumpeter, τοιαύτη λύσις δὲν εἶναι ὀρθή, δεδομένου ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς βάσις τῆς ἰδίας των ἀξίας. Τοῦτο δὲ διὰ δύο λόγους : Πρῶτον, τὸ πλεόνασμα εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἀμφοτέρων τῶν οἰκονομῶν, τόσον τῆς μὴ συναλλακτικῆς οἰκονομίας, ὅσον καὶ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας. Δεύτερον, ἢ ἐπιχειρηματικὴ δρᾶσις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τρίτος συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς, μετὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ ἔδαφος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τμῆμα τοῦ πλεονάσματος, πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας. Πρέπει οὗτοι νὰ λάβουν ὀλόκληρον ὡς ἀμοιβὴν τὸ πλεόνασμα, μείον τὸ κόστος ἀντικαταστάσεως τῶν δύο ἄλλων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Τὸ πλεόνασμα τοῦτο δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τοὺς παραγωγικοὺς συντελεστάς. Τὸ κέρδος, συνεπῶς, ἀντιπροσωπεύει εἰδικὸν τμῆμα τῆς ἀξίας. Τὸ κέρδος, ὡς ἀξία ὑποκειμένη εἰς διανομὴν, δὲν ἔχει νόημα εἰς τὴν κομμουνιστικὴν οἰκο-

τῶν νέων ἐπιχειρηματιῶν εἶχον ἀποσυρθῆ ἀπὸ παλαιᾶς ἐπιχειρήσεις, θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς εἰς τὸ πεδῖον τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Περαιτέρω, θὰ παραχθοῦν περισσότερα παραγωγικὰ ἀγαθὰ. Δεδομένου, ὅτι οἱ ἐπιχειρηματῆαι θὰ χρησιμοποιήσουν, πρῶτον, παραγωγικοὺς συντελεστὰς χρησιμοποιηθέντας προηγουμένως ὑπὸ ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ὕφιστανται πλέον καί, δεύτερον, συντελεστὰς χρησιμοποιηθέντας προηγουμένως διὰ τὴν παραγωγὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἡ παραγωγή παραγωγικῶν ἀγαθῶν θ' αὐξηθῆ. Ἡ παραγωγή καταναλωτικῶν ἀγαθῶν θὰ εἶναι μικροτέρα, ἀλλ' ἡ ζήτησις δι' αὐτὰ δὲν θὰ ἐλαττωθῆ λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων. Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ διατηρηθῆ, ἕως ὅτου ὁ ἐπιχειρηματίας θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ φέρῃ τὸ προϊόν τῆς προσπάθειάς του εἰς τὴν ἀγοράν.

Εὐθὺς ὡς ἡ νέα ἐπιχείρησις ἀρχίσει τὴν παραγωγὴν, τὰ νέα ἀγαθὰ θὰ ἔρχονται εἰς τὴν ἀγοράν καὶ αἱ προσδοκίαι τῶν ἐπιχειρηματιῶν θὰ πραγματοποιιοῦνται. Ἡ παραγωγή καταναλωτικῶν ἀγαθῶν θὰ ἐξακολουθήσῃ σταθερῶς. Αἱ πρόσοδοι ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν θὰ καλύψουν τὰ χρέη, τὸν τόκον καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, αἱ νέαι ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὴν ἀγοράν, αὐξάνουν τὴν συνολικὴν παραγωγὴν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἐλαττωθῆ. Ἡ αὐξήσις θὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς ἐλαττώσεως, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ προηγουμένον προπαρασκευαστικὸν στάδιον καὶ τοιούτοτρόπως ἡ φυσικὴ παραγωγή δι' οἰανδήποτε χρονικὴν περίοδον θὰ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης. Τὸ φαινόμενον θὰ προκαλέσῃ μικρὰν βαθμιαίαν μεταβολήν. Καθὼς ὅμως ἡ παραγωγή θὰ προχωρῆ κατ' ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸν καὶ θὰ διαταράσῃ τὴν ὕφισταμένην ἰσορροπίαν, θὰ παραστῆ ἀνάγκη νέας προσαρμογῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν θὰ εἶναι διάφορος ἐπὶ ὕφισταμένων παλαιῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης, ἡ ὁποία διετάραξε τὰς προηγουμένας ὕφισταμένας συνθήκας ἰσορροπίας, ἐδημιούργησεν ἀνωμαλίαν καὶ κατέστησεν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην ἀναπροσαρμογῆς.

2. — Ἡ αἰτία διὰ τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ. Τὰ ἀκόλουθα φαίνεται νὰ παρέχουν ποιὰν τινα ἐξήγησιν. Πρῶτον, αἱ δυνατότητες δι' ἐπιχειρηματικοὺς νεωτερισμοὺς εἶναι περιορισμένοι. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ πρῶτος ἐπιχειρηματίας καὶ ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν προβλέπουν τὰ ἐπερχόμενα ἀποτελέσματα. Δεύτερον, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης διαταράσσει τὴν κατάστασιν τῆς ὕφισταμένης ἰσορροπίας, καθορισμὸς τῶν ἀξιῶν καὶ ἀναπροσαρμογὴ καθίστανται ἀναγκαῖαι. Οὕτω, προκαλοῦνται διαταραχαὶ δι' ὀρισμένην χρονικὴν περίοδον. Ἡ δυσκολία προπαρασκευῆς νέων σχεδίων καὶ ὁ κίνδυνος ἀποτυχίας, ἔχουν σημαντικῶς αὐξηθῆ. Τρίτον, διὰ νὰ ἐπιχειρηθοῦν νέοι ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοί, πρέπει νὰ περιμένωμεν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἡρεμίας μεταξὺ τῶν διαταραχθέντων στοιχείων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀβεβαιότητος λόγῳ, τῶν διαταραχῶν, μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἡ κατάστασις ἀποσαφηνισθεῖ πάλιν, ἡ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης τείνει νὰ ἐλαττωθῆ μέχρι τοῦ σημείου εἰς ὃ σταματᾷ τελείως.

Ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὰ ἀποτελέσματα τῆς δραστηριότητός του εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, πρῶτον μὲν, ἐλαττώνει τὰς δαπάνας του, δεῦτερον δὲ ἀποφεύγει νὰ δανεισθῇ ἐκ νέου. Οἱ δύο οὗτοι παράγοντες δημιουργοῦν κατάστασιν οἰκονομικῆς δυσχερείας, τὴν ὁποίαν ὁ Schumpeter καλεῖ «αὐτόματον ἀντιπληθωρισμόν». Ἡ ἀναπροσαρμογὴ παρουσιάζεται ὡς ἀπορρόφησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διαταραχῆς, ὡς ἀναδιοργάνωσις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὡς ἀνακαθορισμὸς τῶν ἀξιῶν καὶ ὡς ρευστοποίησις τῶν χρεῶν.

Ἡ πορεία τῶν γεγονότων ὁδηγεῖ εἰς νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας, χαρακτηρι-
στικά τῆς ὁποίας εἶναι μεγαλύτερον κοινωνικὸν προϊόν, νέαι συναρτήσεις παρα-
γωγῆς, τὸ αὐτὸ συνολικὸν χρηματικὸν εἰσόδημα, χαμηλὰ ἐπιτόκια, ἀπουσία
κερδῶν, ἀπουσία δανεισμοῦ καὶ χαμηλότερον ἐπίπεδον τιμῶν. Ἡ μετάβασις ἀπό
τινος ἐπιπέδου ἰσορροπίας εἰς ἕτερον, ἀπαιτεῖ χρόνον καὶ ὑπάρχει δυνατότης
διαταραχῶν καὶ παλινδρομήσεως.

Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν τὸν «βασικὸν τύπον», ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη
προσέγγισις εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς θεωρίας. Ὑποδεικνύει ὁ τύπος οὗτος τὴν ὑπαρξίν
συναρτησιακῶν σχέσεων μεταξύ τῶν μεγεθῶν τῆς οἰκονομίας. Εἶναι λογικῶς
αὐτάρκης, προϋποθέτει οἰκονομικὴν μεταβολὴν καὶ ἐκάστη περίοδος διακρίνε-
ται ἀπὸ τὰς ἄλλας διὰ χωριστῶν περιοχῶν ἰσορροπίας. Πᾶσα περίοδος περιλαμ-
βάνει δύο καθαρῶς διακρινόμενας φάσεις : Τὸ σύστημα ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς ἐπι-
χειρηματικῆς δραστηριότητος, ἀναχωρεῖ ἀπὸ κατάστασιν ἰσορροπίας. Κατὰ τὴν
διάρκειαν τῆς διαταραχῆς, ἡ πρόοδος καταστρέφει τὴν σταθερότητα τοῦ οἰκο-
νομικοῦ κόσμου. Ἡ πορεία εἰς τὴν διαδρομὴν τῆς λαμβάνει κυκλικὴν μορφήν.
Πρόοδος καὶ κυμάνσεις δὲν εἶναι δύο διάφορα πράγματα. Ἄλλὰ δεδομένου, ὅτι
ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ὑφίσταται, ὑπὸ συνθήκας, ἀδιακόπου ἐσωτερικῆς μεταβολῆς,
αἱ μεταβολαὶ προκαλοῦν διαταραχάς. Τὸ κύριον ἐπιχείρημα τοῦ «βασικοῦ τύπου»
εἶναι, ὅτι οἱ ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον,
εἶναι δὲ οὗτοι ὑπεύθυνοι διὰ τὰ παρατηρούμενα ἱστορικὰ καὶ στατιστικὰ φαινό-
μενα.

Ἡ θεωρία αὕτη δὲν θεωρεῖ ὡς παραλλήλους τὰς φάσεις τῶν κυκλικῶν κυ-
μάνσεων, δηλαδὴ τὴν περίοδον ἀναλήψεως ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν μὲ
συνθήκας κοινωνικῆς εὐημερίας καὶ τὴν περίοδον ὑφέσεως μὲ τὴν περίοδον κοι-
νωνικῆς κρίσεως (depression). Ἡ κοινὴ γνώμη συνήθως ἀποδέχεται τοιαύτην
ἐρμηνείαν. Συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν θεωρίαν, ἡ εὐημερία δὲν εἶναι συν-
ώνυμος μὲ τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. Περίοδοι οἰκονομικῆς
δραστηριότητος ἀποτελοῦν περιόδους προσπαθειῶν καὶ θυσιῶν, ἐργασίαν διὰ
τὸ μέλλον. Τὰ ἀποτελέσματα ἔρχονται ἀργότερον. Ταῦτα καθίστανται ἐμφανῆ
ὅταν σημεῖα ὑφέσεως κάμουν τὴν ἐμφάνισίν των. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφέσεως,
δὲν ἔχομεν μόνον τὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα τῶν προηγουμένως ἐκδηλωθέντων
νεωτερισμῶν, ἀλλ' ἐπίσης τὰ ἔμμεσα ἀποτελέσματά των.

Τίποτε εἰς τὸν «βασικὸν τύπον» δὲν ἀποδεικνύει περιοδικὸν χαρακτῆρα
τῆς κυκλικῆς πορείας τῆς οἰκονομικῆς ἐξελιξέως. Ἡ πορεία ἐπιδεικνύει συστη-
ματικῶς ἐναλλασσομένας φάσεις εὐημερίας καὶ κρίσεως, διὰ τοῦ μηχανισμοῦ
τῆς ἐπιδράσεως ποιᾶς τινος αἰτίας. Ἡ διάρκεια θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ

νομίαν. Εἰς τοιαύτην οἰκονομίαν τὰ κέρδη θὰ διανεμηθοῦν εἰς τὸν λαόν. Ἐνθα εἰς τὴν ἀμοιβὴν ποίου ἐκ τῶν ἐργατῶν θὰ συμπεριληφθοῦν; Εἰς τὴν ἀμοιβὴν ἐκείνων οἱ ὅποιοι παράγουν τὸ προϊόν; Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον, διότι μερικοὶ ἐργάται θὰ εἰσπράξουν περισσότερα ἀπὸ ἄλλους. Ἡ θὰ θεωρηθῆ τὸ πλεόνασμα ὡς ἔθνικόν εἰσόδημα καὶ συνεπῶς θὰ διανεμηθῆ τοῦτο μεταξὺ ὄλων τῶν ὑπηρεσιῶν; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐργάται οἱ ὅποιοι δὲν εἰργάσθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλεονάσματος, θὰ πληρωθοῦν δι' ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας δὲν προσέφερον. Τὰ κέρδη, συνεπῶς, εἰς τοιαύτας κοινωνίας δὲν μετατρέπονται εἰς ἡμερομίσθια, ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν τῶν σημασίαν, ἔστω καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι διανέμονται μεταξὺ τῶν ἐργατῶν. «Τὸ κέρδος ὡς εἰδικὴ καὶ ἀνεξάρτητος ἀξία εἶναι βασικῶς συνδεδεμένον μὲ τὸν ρόλον τῆς ἡγεσίας εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα» (1). Λόγῳ αὐξήσεως τῆς ἀξίας τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ ἐδάφους, τὰ κέρδη ἐξαφανίζονται, διότι τὰ πλεονεκτήματα ἐκ τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν καθίστανται ἰδιοκτησία ὄλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Οὕτως, ἰσότης ἀξίας μεταξὺ προϊόντων καὶ συντελεστῶν πραγματοποιεῖται ἐκ νέου.

Ἐνθ' εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν αἱ τιμαὶ ἐλαττοῦνται ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τοιαύτη κίνησις δὲν λαμβάνει χώραν εἰς μὴ συναλλακτικὴν οἰκονομίαν. Εἰς κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν, τὰ πλεονεκτήματα μεταβιβάζονται εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν καὶ διαχωρίζονται ἀπὸ τὸν μηχανισμόν τῆς ἀγορᾶς. Ὁ οἰκονομικὸς ὅμως χαρακτήρ τοῦ κέρδους καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς πορείας, διὰ τῆς ὁποίας τοῦτο ἐξαφανίζεται τελείως, εἶναι ὁ ἴδιος εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως.

6. — Ὅταν τὸ νέον προϊόν ἐμφανίζεται, δὲν ὑπάρχουν ἀνταγωνιστικαὶ τιμαί. Αἱ τιμαὶ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μονοπωλιακῶν ἀρχῶν. Εἰς τὰ κέρδη, συνεπῶς, ὑπάρχουν μονοπωλιακὰ στοιχεῖα. Διακρίνομεν δύο στάδια: Πρῶτον, τὰ ἀποτελέσματα ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, τὰ ἀποτὰ καταλήγουν εἰς ἐπιχειρηματικὸν κέρδος. Δεύτερον, εὐθὺς ὡς ἡ αἰτία ὑπάρξεως κέρδους ἐξαφανίζεται, τὰ κέρδη πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ μονοπωλίου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, τὸ κέρδος μετατρέπεται εἰς μονοπωλιακὸν εἰσόδημα. Ἐὰν τὸ κέρδος ὑπολογισθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν πώλησιν τοῦ προϊόντος, ἢ ἀπουσία ἀνταγωνιστῶν, λόγῳ τῆς ἀποκλειστικότητος τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ νεωτερισμοῦ, δίδει εἰς τὸ κέρδος τὴν μεγαλύτεραν τοῦ ἀξίαν. Ἐνθα λόγῳ ἐπακολουθοῦντος ἀνταγωνισμοῦ, λόγῳ ἀπομιμήσεων, ἢ ἀξία τοῦ κέρδους βαθμιαίως ἐλαττοῦται, φθάνουσα εἰς τὸ μηδέν. Ἐὰν, ἐν τούτοις, δὲν ἔχομεν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κέρδους ἐμποδίζεται, ὥστε νὰ μηδενισθῆ, τότε τὸ ἐναπομένον κέρδος ἢ τὸ σταθεροποιηθὲν κέρδος δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν ἐπιχειρηματικὸν νεωτερισμόν, ἀλλ' εἰς τεχνικὸν περιορισμόν τῶν τιμῶν. Τότε τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος, ἀλλ' εἰσόδημα ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὑπαρξίν μονοπωλίου.

Τὸ ἐπιχειρηματικὸν κέρδος δὲν εἶναι ἐνοίκιον ἢ ἡμερομίσθια ἢ ἀνταμοιβή

1. Schumpeter: Θεωρία τῆς Οἰκονομικῆς Ἐξελίξεως; ἐνθ' ἄνωτ., σ. 147.

κεφαλαίου, ἀλλ' ἀξιοποίησις τῆς συνεισφορᾶς τοῦ ἐπιχειρηματίου εἰς τὴν παραγωγὴν. Ὁ ὀριακὸς ἐπιχειρηματίας δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Τὸ κέρδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα οἰκονομικῆς ἐξελίξεως. Ἄνευ κέρδους δὲν λαμβάνει χώραν ἐξέλιξις. Αὐτὸ ὅπερ δημιουργεῖ περιουσίας δὲν εἶναι ἡ ἀποταμίευσις, ἀλλὰ ἡ δρᾶσις τοῦ ἐπιχειρηματίου.

B. 1. — Ἡ ἐπομένῃ θεωρία τοῦ Schumpeter δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς προηγουμένης. Ἡ πρώτη θεωρία, τῆς Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, ἐξετέθη ἀνωτέρω. Ἡ ἐπομένῃ θεωρία, περίληψιν τῆς ὁποίας θὰ παρουσιάσωμεν κατωτέρω, εἶναι ἡ θεωρία τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων (1).

Ὁ Schumpeter ὑποθέτει ἐνταῦθα τὴν ὑπαρξίν καθαρῶ ἀνταγωνισμοῦ, κατάστασιν ἰσορροπίας, ἀπουσίαν ἀποταμιύσεων καὶ σταθερότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, θὰ ἔχωμεν ἀφ' ἑνὸς δυνατότητας νέων ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου πραγματοποιήσεως τοιούτων νεωτερισμῶν παρ' ἐκείνων οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ ἀναλάβουν τὴν πραγμάτωσίν των. Τὸ ἐλατήριον διὰ τοιούτου εἴδους δραστηριότητα εἶναι ἡ προσδοκία κέρδους. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἀναλαμβάνει τὴν νέαν ἐπιχείρησιν διὰ μετατροπῆς τῶν ὑφισταμένων συντελεστῶν παραγωγῆς ἢ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μὴ ἐκμεταλλευθέντων ἀλλ' ἀργούντων πόρων. Τὸ ἀναγκαῖον κεφάλαιον προέρχεται ἀπὸ τραπεζικὰς πιστώσεις καὶ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα θὰ διαταραχθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπιχειρηματίου μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πιστώσεων.

Εὐθὺς ὡς ἡ δυνατότης ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν καταστεῖ ἀντιληπτή, οἱ ἐπιχειρηματῆται θὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰς πιστώσεις των, ἐξαίρεισι μικρῶν δανειῶν τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀποθεματικά. Δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀδρανεῖς παράγοντες μὲ τοὺς ὁποίους δυνάμεθα ν' ἀρχίσωμεν, αἱ τιμαὶ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, τὰ εἰσοδήματα καὶ τὰ ἐπιτόκια θ' αὐξηθοῦν. Τοῦτο θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξήσιν τοῦ κόστους καὶ θὰ δημιουργήσῃ δυσμενεῖς παραγωγικὰς συνθήκας δι' ὑφισταμένας παλαιὰς ἐπιχειρήσεις. Λόγω ὅμως τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν, τὰ ἔσοδά των θ' αὐξηθοῦν ἐπίσης. Θὰ ὑπάρξουν ἀμφοτέρω, κέρδη καὶ ζημίαι, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος θὰ εἶναι θετικόν. Ὑποτίθεται, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ὁ μόνος συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς καὶ συνεπῶς, τὰ ἡμερομίσθια τὸ μόνον κόστος. Ἡ πορεία τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος θὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, προκαλοῦσα διαταραχὴν τῆς προηγουμένως ὑφισταμένης ἰσορροπίας. Ὑπὸ συνθήκας στατικῆς οἰκονομίας, καθαρὰ αὐξήσις τῆς καθόλου παραγωγῆς εἶναι ἀδύνατος. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας αὐξήσις ἀποδόσεως τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ νοητή. Ὅσοι δύνανται νὰ ἐπιτύχουν κέρδη θὰ τὸ κάμουν. Δεδομένου, ὅμως, ὅτι ὑπὸ στατικῆς συνθήκας, ὅλοι παράγουν ὑπὸ τὰς πλέον εὐνοϊκὰς συνθήκας, τοιαύτη βελτίωσις εἶναι ἀδύνατος.

Ἐὰν οἱ παραγωγικοὶ συντελεσταί, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦνται ἤδη ὑπὸ

1. Ἡ θεωρία του περὶ τῆς τύχης τῆς κεφαλαιοκρατίας δὲν θὰ συζητηθῇ ἐδῶ.

είδικοῦ ἐπιχειρηματικοῦ νεωτερισμοῦ. Ὁ παράγων οὗτος εἶναι ἡ βασικὴ αἰτία διὰ τὸ πολλαπλοῦν τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων.

3. — Ἐὰν ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ ἐνσωματοῦνται εἰς νέα ἐργοστάσια, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι αὐξησις τῆς καταναλωτικῆς ἰκανότητος τοῦ κοινοῦ, ἀποτέλεσμα αὐξηθέντων εἰσοδημάτων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς λόγῳ ἠϋξημένων δαπανῶν ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρηματιῶν, οἱ ὅποιοι ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἠϋξημένων δαπανῶν ἐκ μέρους ἀμφοτέρων, παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν, θὰ ἐπηρεάσῃ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα «καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὸ σύμπλεγμα ἐπιχειρηματικῶν συνθηκῶν, τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν εὐημερίαν». Τότε παλαιαὶ ἐπιχειρήσεις θὰ ἀντιδράσουν καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν θὰ ἐπιδοθοῦν εἰς κερδοσκοπικοὺς συνδυασμούς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο θὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι «τὸ παρατηρούμενον ποσοστὸν μεταβολῆς θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἀόριστον». Ἐὰν ὅμως τοιαύτη προϋπόθεσις δὲν πραγματοποιηθῇ, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ζημίαι. Τοῦτο θὰ προκαλέσῃ διαταραχάς, τὰς ὁποίας ὁ Schumpeter ὀνομάζει «τὸ δευτερεῖον κύμα». Τοῦτο θὰ ἐπηρεάσῃ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ «βασικοῦ τύπου».

Ποσοτικῶς τὰ φαινόμενα τοῦ δευτερεύοντος κύματος εἶναι σπουδαιότερα καὶ εὐκολώτερον νὰ παρατηρηθοῦν ἀπὸ τὰ φαινόμενα τοῦ «βασικοῦ τύπου». Τοῦτο ἐξηγεῖ διατὶ ἡ παραδοσιακὴ ἀνάλυσις κυκλικῶν διαταραχῶν ἔχει παραμελήσει τόσον πολὺ τὴν περίπτωσιν τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. Ἐπιπροσθέτως «οἱ κυκλικοὶ ὀρμαθοὶ σφαλμάτων, ἡ ὑπερβολικὴ αἰσιοδοξία καὶ ἀπαισιοδοξία καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἀποτελοῦν κατ' ἀνάγκην τμῆμα τῆς πρωτογενοῦς πορείας — ἀν καὶ εἶναι δυνατόν νὰ παρακινηθοῦν ἄρκετὰ ὑπὸ ταύτης» (1). Ὁ δρόμος πρὸς τὴν εὐημερίαν δημιουργεῖ προσδοκίας μεταξὺ τῶν καταναλωτῶν διὰ τὸ μέγεθος τὸ ὅποιον θὰ εἶναι τὰ πραγματικὰ εἰσοδήματα, ἅτινα θὰ παραμείνουν εἰς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκονται ἢ θὰ αὐξηθοῦν περισσότερον. Βάσει τοιούτων προσδοκιῶν θὰ δανεισθοῦν περισσότερον διὰ καταναλωτικούς σκοπούς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου αὐτῆς λαμβάνει χώραν κεφαλαιοποιήσεις προσωρινῶν τρεχόντων εἰσοδημάτων καὶ φανταστικῶς ἀναμενομένων εἰσοδημάτων, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ὀδηγεῖ εἰς ὑπερδανεισμόν. Πτώσις τῶν τιμῶν ἢ ὁποία ἀκολουθεῖ, καθιστᾷ ἐπισηφαεῖς τὰς προσωρινὰς καὶ ἀναμενομένας ἀξίας, γεγονός δὲ τὸ ὅποιον δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀναγκαστικὴν ρευστοποιήσιν. Τοιαύτη κατάστασις εἶναι κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡ παρέλευσις τῆς εὐημερίας τοιούτου εἶδους, «ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκτοπίζει ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπρηχαιωμένα πέραν τῆς δυνατότητος προσαρμογῆς, περιλαμβάνει ἐπίσης ἐπώδυνον πορείαν προσαρμογῆς τῶν τιμῶν, ποσοτήτων καὶ ἀξιῶν, καθὼς αἱ καμπαὶ τοῦ νέου συστήματος ἰσορροπίας κάμνουν τὴν ἐμφάνισιν τῶν» (2). Ἄλλ' ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας θὰ ὑπάρχουν περισσότερα στοιχεῖα διὰ προσαρμογῆν. «Ἐπίσης θὰ ἐξελιχθοῦν ἀπρόσεκτοι, ἀπατηλαὶ ἢ ἄλλως μὴ ἐπιτυχεῖς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται

1. J. Schumpeter: *Business Cycles*; ἐνθ' ἀνωτ., σ. 146.

2. *Ibid.*, σ. 148.

νά ἀντισταθοῦν εἰς τὰς πιέσεις τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων» (1). Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι πῶσις τμήματος τοῦ πιστωτικοῦ συστήματος. Παγιοποίησις πίστεως, ἐλάττωσις τῶν καταθέσεων καὶ τὰ ἐπακόλουθά των, θὰ ἐμφανισθοῦν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Προτοῦ νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ παράγοντες τοῦ δευτερογενοῦς κύματος, εἶχομεν κυκλικὰς κυμάνσεις δύο φάσεων: Εὐημερίαν καὶ ὕφεισιν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν φαινομένων τοῦ δευτερογενοῦς κύματος καὶ τῶν δυσμενῶν προσδοκιῶν ψυχολογικοῦ χαρακτήρος, ἡ πορεία τῆς ἐξελίξεως προχωρεῖ πέραν τῆς περιοχῆς τῆς ἰσορροπίας, πρὸς τὴν κατευθύνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν κατηθύνοντο τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν καὶ ὁδηγεῖ εἰς νέα φαινόμενα μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ βασικοῦ τύπου. Ἡ φάσις αὕτη χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀνώμαλον ρευστοποιήσιν, ἡ ὁποία ὄθησε τὸ σύστημα πέραν καὶ κάτω τῆς περιοχῆς ἰσορροπίας τοῦ βασικοῦ τύπου. Ἐνῶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφέσεως (δευτέρα φάσις τοῦ βασικοῦ τύπου), ὁ ὅλος μηχανισμὸς ὠθεῖ τὸ σύστημα πρὸς κατάστασιν ἰσορροπίας, νέα διαταραχαὶ παρουσιάζονται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δυνάμεων ὑπευθύνων διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ δευτερογενοῦς κύματος. Τὸ σύστημα ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἰσορροπίας πρὸς τὴν ὁποίαν κατηθύνετο. Ἡ οὕτω δημιουργουμένη νέα φάσις, ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Schumpeter «κρίσις» (depression). Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐμμονὴν τῆς κρίσεως διὰ ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα, τὸ σύστημα ἀρχίζει νὰ εὐρίσκη τὸν δρόμον του πρὸς νέαν περιοχὴν ἰσορροπίας. Τὸ τμήμα τοῦτο, ὅπερ ἀρχίζει εἰς τὸ χαμηλότερον σημεῖον τῆς νέας περιοχῆς ἰσορροπίας, ὀνομάζεται ἀνάκαμψις (revival). Ἡ νέα περιοχὴ ἰσορροπίας δὲν θὰ εἶναι ὁμοία ἐκείνης πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ σύστημα κατηθύνετο κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφέσεως. Ἡ νέα ἰσορροπία θὰ πραγματοποιηθῇ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον. Ἡ ἀνώμαλος ρευστοποίησις καταστρέφει πολλὰς ἀξίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιζήσουν καὶ θὰ ἐπέζων ἄνευ αὐτῆς. Οὕτως, αὕτη δημιουργεῖ κατάστασιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διαφορετικὴν ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ ἐδημιούργει ἡ κανονικὴ ἐξέλιξις. Ἐξ ἄλλου, «ἡ κρίσις καὶ ἡ ἐξοδος τοῦ συστήματος ἀπὸ τῆς περιόδου τῆς κρίσεως, ἀπαιτοῦν χρόνον. Ἡ περίοδος αὕτη, δυνατόν νὰ διαρκέσῃ μερικὰ ἔτη. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὰ δεδομένα μεταβάλλονται καὶ ὅ,τι θὰ ἦτο περιοχὴ τῆς ἰσορροπίας ὅταν ἤρχισεν ἡ κρίσις, δὲν ὑφίσταται πλέον ὅταν αὕτη περατοῦται» (2).

Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ὁ Schumpeter προσπαθεῖ νὰ ὑποδείξῃ τὴν νέαν περιοχὴν ἰσορροπίας, μετὰ προηγουμένην προσαρμογὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, ὡς καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ δευτερογενοῦς κύματος. Προσπαθεῖ νὰ φθάσῃ, πρῶτον τὴν περιοχὴν ἰσορροπίας ἀφοῦ προηγουμένως ἐρευνήσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ «βασικοῦ τύπου», ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν μὴ ὑπάρξεως ἄλλων δυνάμεων. Δεύτερον, δεδομένου ὅτι ἡ περιοχὴ ἰσορροπίας δὲν δύναται νὰ σταθεροποιηθῇ, λόγῳ τῆς ἐπιρροῆς τῶν δυνάμεων τοῦ δευτερογενοῦς κύματος, δημιουργεῖ ἄλλην περιοχὴν ἰσορροπίας. Ἡ τελευταία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλο-

1. Ibid., σ. 148.

2. Ibid., σ. 150.

επιδράσεως τῶν ἐξῆς παραγόντων : α) Τῶν δυνάμεων τοῦ δευτερογενοῦς κύματος, β) τῆς ἀντιδράσεως τοῦ συστήματος εἰς τὴν ἐπιρροήν των καὶ γ) τῶν μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ὑφέσεως μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἀνακάμψεως. Ἡ θέσις τῆς νέας ἰσορροπίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δυνάμεων τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ὑπὲρ καὶ ἐναντίον τῆς ἐπανεγκαθιδρύσεως τῆς ἰσορροπίας, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀλλαγῶν αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαν περίοδον.

Ἐχομεν ἤδη εἰς τὸ σύστημα τοῦ Schumpeter κυκλικὴν κύμανσιν τεσσάρων φάσεων. Ἄλλ' ἐνῶ ἡ ὑφεςις καὶ ἡ ἀνάκαμψις εἶναι ἀναγκαῖα τμήματα τῆς πορείας τῆς οἰκονομικῆς ἐξελιξέως, ἡ κρίσις δὲν εἶναι. «Ἡ κυκλικὴ πορεία θὰ ἦτο λογικῶς ἐφικτὴ καὶ ἄνευ τῆς κρίσεως» (1).

4. — Εὐθὺς ὡς τὸ σύστημα εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀρνητικὴν πλευράν, ἐρωτᾶται : Σταματᾷ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ; Εἰσέρχεται εἰς τὴν θετικὴν φάσιν ἀφ' ἑαυτοῦ; Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων ἀφ' ἑνός, καὶ κερδοσκοπικῶν ἀγορῶν ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι δυνατόν ἡ πορεία τῶν τελευταίων νὰ εἶναι βιαία, τύπου κυκλῶνος. Ὡς πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ κρίσις σταματᾷ. Περίοδος οἰκονομικῆς ἀνακάμψεως θὰ ἐξακολουθήσῃ κατ' ἀνάγκην, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν κυκλικῶν κυμάνσεων τεσσάρων κύκλων, τὰ ἄνω καὶ κάτω σημεῖα καμπῆς δὲν ἀποτελοῦν καταστάσεις ἰσορροπίας. Ἐνεκα τούτου, δὲν εἶναι δυνατόν διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις νὰ παραμείνουν ἀδρανεῖς καὶ νὰ παραβλέψουν τὰ κέρδη ἢ νὰ ὑποστοῦν ζημίας. «Τὸ πρόβλημά μας, συνεπῶς, συνίσταται εἰς τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἡ πορεία κρίσεως σταματᾷ ἀφ' ἑαυτῆς, προτοῦ δημιουργηθῇ θεωρητικῶς γενικὴ ἀθλιότης» (2). Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος ἀπάντησις. Εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἀντιδράσεις εἰς τὸ σύστημα, αἱ ὁποῖαι τείνουν ν' ἀνακόψουν τὴν πρὸς τὰ κάτω πορείαν, ἢ εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν βαθμιαίαν ἐξασθένησιν τῶν δυνάμεων τῶν ἐπιδρώντων παραγόντων, καθὼς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἐπεκτείνονται εἰς τοὺς κλάδους τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπιδεινοῦται ταχέως κατὰ τὴν πρὸς τὰ κάτω πορείαν. «Ἡ ἐπιδεινωσις ὅμως αὕτη δὲν ὀφείλεται ἀπλῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κυκλωνικὴ κίνησις αὐτοτροφοδοτεῖται, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸ γεγονός ὅτι τροφοδοτεῖται ἐκ τῶν ἔξω, δηλαδὴ ἀπὸ χρεωκοπίας καὶ ἀδυναμίας, αἱ ὁποῖαι πραγματοποιοῦνται αὐτόνομως» (3). Αὐξήσις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρὸς τὰ κάτω πορείας δὲν ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν ἐξασθένησιν τῶν καθέκαστα ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων παραγόντων. Τοῦτο δέ, διότι, ἐνῶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐν λόγῳ παραγόντων, λαμβανομένη κατ' ἰδίαν, ἐξασθενεῖ, τὸ σύνολον τῶν ἐπιρροῶν ὄλων τῶν παραγόντων, λαμβανομένων ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, εἶναι δυνατόν ν' αὐξηθῇ, διότι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν αὐξάνει.

1. Ibid., σ. 150.

2. Ibid., σ. 153.

3. Ibid., σ. 153.

«Ἡ κυκλωνικὴ πορεία εἶναι κινήσεις ὀδηγοῦσα μακρὰν τῆς ἰσορροπίας... καὶ προκαλεῖ, ὄχι μόνον πραγματικὰς καὶ πιθανὰς ζημίας, ἀλλ' ἐπίσης πραγματικὰ καὶ δυνατικὰ κέρδη... [Τὰ φαινόμενα ταῦτα], δὲν προκαλοῦν μόνον ὀπισθοδρομήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτάσεις...» (1).

Ὁ ὅρος «κυκλωνικὴ πορεία» δὲν εἶναι συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον «κρίσις». Ὁ τελευταῖος, εἶναι μεγαλύτερας διαρκείας. Ἡ κυκλωνικὴ κίνηση ἐξελίσσεται κατὰ τὴν περίοδον τῆς κρίσεως καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου. Ἡ οικονομικὴ ἀνάκαμψις ἄρχεται ὅταν αἱ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι ὠθοῦν τὸ σύστημα πρὸς τὰ κάτω δὲν εἶναι αἱ ἐπικρατέστεραι.

Σταθερότης εἰσοδήματος καὶ οὐχὶ παραγωγῆς, ἀποτελεῖ σοβαρὸν λόγον νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὸ σύστημα θὰ εἰσέλθῃ εἰς περίοδον ἀναρρώσεως ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας συνθήκας. Ἡ ἀνάρρωσις αὕτη ὀφείλεται ἐπίσης εἰς τὴν ὑπαρξίν εἰσοδημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν κρίσιν. Κυβερνητικὴ ἐπέμβασις δὲν ἀπορρίπτεται πλήρως, διότι τὰ πράγματα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀφεθοῦν «εἰς τὰς ἐπιδιορθωτικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως». Κυβερνητικὴ ἐνέργεια κατὰ τὴν περίοδον τῆς κρίσεως παραμένει λογικῶς ἰσχυρὰ.

Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἡ ὁμοιότης τῆς θεωρίας τῆς ἀφορώσης τὸ ἄνω σημεῖον καμπῆς, πρὸς τὴν θεωρίαν ἡ ὁποία ἀφορᾷ τὸ κάτω σημεῖον καμπῆς τοῦ συστήματος, εἰς κύκλον τεσσάρων φάσεων (ὑφεςις, κρίσις, ἀνάκαμψις, εὐημερία). Ἡ διάκρισις τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων φάσεων «δὲν εἶναι ζήτημα περιγραφικῆς εὐκολίας» (2). Ἐκάστη φάσις εἶναι διακεκριμένον σύνθετον φαινόμενον, συνιστάμενον ἀπὸ ὁμάδα χαρακτηριστικῶν σημείων καὶ ἐρμηνευόμενον ὑπὸ τῶν διαφόρων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν καὶ δημιουργοῦν τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ φαινόμενον. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶναι οἱ ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοί, αἱ ἀντιδράσεις τοῦ συστήματος εἰς τὸ νέον προῖον τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ δύναμις ἀνωμάλου ρευστοποιήσεως ὡς καὶ ἡ ἀντίδρασις τοῦ συστήματος εἰς ἀποκλίσεις μικροτέρας σημασίας ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἰσορροπίας.

Ὑφεςις καὶ ἀνάκαμψις διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀποκλίσεων ἐκ τῆς καταστάσεως ἰσορροπίας, αἵτινες εἶναι ἀρνητικαί, λόγῳ ρευστοποιήσεων κατὰ τὴν περίοδον ὑφέσεως καὶ θετικαὶ λόγῳ ἐπεκτάσεων κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνακάμψεως. Ἐν τούτοις αὗται, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ, ἔχουν ὁμοιότητος (3). Εὐημερία καὶ κρίσις, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι διάφοροι, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν ἐπιδρωσῶν δυνάμεων καὶ τῆς φύσεως τῶν ἀποκλίσεων. Ἡ ὁμοιότης τῶν συνισταται εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ σύστημα μεταφέρεται ἀπὸ κατάστασιν ἰσορροπίας εἰς κατάστασιν διαταραχῆς.

Δεδομένου, ὅτι ἐκάστη κυκλικὴ κύμανσις εἶναι ἀνεξάρτητος ἱστορικῆ ὀντότης, «δὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ μετῶμεν τοὺς κύκλους ἀπὸ οἰανδήποτε φάσιν θέλομεν» (4). Τοῦτο εἶναι πολὺ σπουδαῖον, διότι ἄλλως δημιουργοῦμεν συνθήκας

1. Ibid., σσ. 153 - 154.

2. Ibid., σ. 155.

3. Ibid., σ. 156.

4. Ibid., σ. 156

αιτιολογικής εξαρτήσεως, ως συμβαίνει με πολλές εκ των συμβατικών θεωριών των κυκλικών κυμάνσεων. Πρέπει ν' αρχίσωμεν από την περιοχὴν τῆς ἰσορροπίας, ἢ ὁποία προηγείται τῆς ἀνακάμψεως. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο σημεῖον ἐκκινήσεως παραβλέπεται. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, πολλοὶ συγγραφεῖς ἐπιμένουν ὅτι οἱ «ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν δημιουργίαν εὐημερίας... Τοιαῦτη ἀνάλυσις, συνήθως παραβλέπει τὸ σπουδαῖον σημεῖον καὶ στρέφεται πρὸς *regretuum mobile* ἐξηγήσεις, νομισματικῆς κυρίως φύσεως» (1).

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, ὁ Schumpeter εἰργάσθη ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν «ὅτι ἡ κυκλικὴ κύμανσις εἶναι ἡ πρώτη τοῦ εἶδους τῆς, ἣτις ὄχι μόνον ἀρχίζει ἀπὸ περιοχὴν ἰσορροπίας... ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀνεπηρέαστος ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων προηγουμένης ἐξελίξεως» (2). Ἡ προϋπόθεσις αὕτη ἐγκαταλείπεται ἤδη, γεγονὸς τὸ ὅποιον συνήθως παραβλέπεται ὑπὸ τῶν ἄσκούντων κριτικὴν τῆς θεωρίας, ὅταν τὸ ἀντικείμενον τῆς κριτικῆς εἶναι ἡ προϋπόθεσις τὴν ὁποίαν ὁ Schumpeter ἐγκαταλείπει.

Ἄναφερόμενος εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ πίστεως καὶ ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τοιαῦται σχέσεις ὑφίστανται, ἢ ὑπαρξίς των ἐπισκιαζεται. Οὕτω, μένομεν μετὰ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὑπάρχει στενωτέρα σχέση μετὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Πρέπει ὅμως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἡ «δημιουργία πίστεως ἐξαπλοῦται πέραν τῆς λογικῆς τῆς πηγῆς, ἥτοι τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν μέσω τοῦ συστήματος».

Ἡ ὑπόθεσις ὑπάρξεως καθαρῶ ἀνταγωνισμοῦ, ἐπίσης ἐγκαταλείπεται, διότι ἡ ἐξέλιξις εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἐπίδρασις εἰς τὴν δημιουργίαν ἀτελειῶν. Ἡ ὑπόθεσις τελείας ἰσορροπίας, ἐγκαταλείπεται ὁμοίως, γεγονὸς τὸ ὅποιον ἀφήνει τὸν ἐρευνητὴν ἐλεύθερον καὶ δίδει εὐκαιρίαν εἰς τὴν ἄσκησιν εὐρυτέρας ἀτομικῆς στρατηγικῆς. «Ἀτέλειαι ἀμφοτέρων, ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἰσορροπίας, καθὼς καὶ ἐξωτερικαὶ διαταραχαί, δυνατόν νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ὑπαρξίν ἀδρανῶν συντελεστῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς κυκλικῆς πορείας τῆς ἐξελίξεως» (3). Τοιουτοτρόπως, δημιουργηθεῖσα ὑποαπασχόλησις δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἀπὸ τὴν κυκλικὴν μονάδα, ἢ ὁποία τὴν ἐδημιούργησε. Ὡς ἐκ τούτου, «συμπεραίνομεν, δι' ἀναγνωρίσεως, ὅτι ἕκαστος κύκλος κληρονομεῖ προηγουμένους κύκλους καὶ ἐπίσης ὅτι ἡ πηγὴ αὕτη δυνατόν νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν συνολικὴν ἀνεργίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν οἰαδήποτε δεδομένη κυκλικὴ μονὰς ἀρχίζει» μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον μέρος τῆς γενικῆς ἀνεργίας ὀφείλεται εἰς ἀτέλειαν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ (4).

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἡ συμβατικὴ (traditional) θεωρία τῶν οικονομικῶν κυμάνσεων θὰ ἐπερατοῦτο. Ἀλλά, διὰ τὸν Schumpeter, τὸ ἔργον εἶναι ἀκόμη

1. Ibid., σ. 157.

2. Ibid., σ. 157.

3. Ibid., σ. 159.

4. Ibid., σ. 161.

ἀτελές. Προχωροῦμεν, συνεπῶς, εἰς τὸ τρίτον τμήμα τῆς θεωρίας του, τὸ ὁποῖον ὀνομάζει «τρίτην προσέγγισιν»...

5.— Ἐκάστη κυκλικὴ κῦμανσις, εἰς τὸ θεωρητικὸν κατασκευάσμα τοῦ Schumpeter, ἐκτὸς ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς ἐξωγενεῖς παράγοντας, εἶναι τοῦ ἰδίου τύπου πρὸς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι προηγοῦνται καὶ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι θ' ἀκολουθήσουν. Δέον ὅμως νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι ἐνῶ ὅλαι αἱ κυκλικαὶ κῦμανσεις ἔχουν τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ αἰτιολογικὴ βάσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι διαφορετικῆς διαρκείας. «Δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος λόγος, διότι ἡ κυκλικὴ πορεία τῆς ἐξελίξεως θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς μίαν μόνον κυματοειδῆ κίνησιν. Τοῦναντίον, ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι νὰ ἀναμένῃ κανεῖς, ὅτι ἡ πορεία αὕτη θὰ θέσῃ εἰς κίνησιν ἀόριστον ἀριθμὸν κυματοειδῶν κῦμανσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ προχωροῦν ταυτοχρόνως, καὶ θὰ παρεμποδίζουσιν (interfere) ἢ μία τὴν ἄλλην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας» (1). Οὕτω, τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι τὸ τῆς μελέτης τῶν κυκλικῶν κῦμανσεων, ἀλλὰ τῆς ἀπομονώσεως τῶν διαφόρων κυκλικῶν διαταραχῶν καὶ τῆς μελέτης τῶν ἀντιδράσεων των.

Πολλαπλότης τῶν διαταραχῶν ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι «περίοδοι σχετικῆς ἡσυχίας καὶ ἀποροφῆσεως τῶν ἐπιδράσεων ὑπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, δὲν θὰ εἶναι ἴσαι δι' ὅλους τοὺς ἐπιχειρηματικοὺς νεωτερισμοὺς, τοὺς πραγματοποιηθέντας εἰς οἰανδήποτε περίοδον» (2). Εἰς τὴν μελέτην τῆς πολλαπλότητος τῶν κυκλικῶν κῦμανσεων παρατηρεῖται, ὅτι αἱ μεταβολαὶ θὰ εἶναι διάφοροι ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐλάμβανον χώραν ἐν ἀπουσίᾳ τῶν κυκλικῶν κῦμανσεων. Τοῦτο διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) Ἔχομεν ἐμφανῆ βαθμὸν διαστροφῆς τῶν ἄνω καὶ κάτω σημείων. β) «Ὅταν ὀρισμένοι ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ ἔχουν ἐπιτυχῶς ἐκτελεσθῆ τὸ ἐπόμενον κύμα εἶναι πιθανώτερον ν' ἀρχίσῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἢ τὴν γειτονικὴν περιοχὴν, παρὰ ὁποῦδήποτε ἄλλου» (3). Μεγάλοι ἐπιχειρηματικοὶ νεωτερισμοὶ «ἐκτελοῦνται κατὰ στάδια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἓνα κύκλον» (4). Ἄλλ' οἱ κύκλοι οὗτοι τείνουσιν νὰ ἐνσωματωθῶσιν εἰς μεγαλυτέρας μονάδας, αἱ ὁποῖαι θὰ διακριθῶσιν ὡς ἱστορικαὶ ὀντότητες. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν (α) ἄνωτέρω, ἔχομεν ἀνεξαρτήτους κυκλικὰς κῦμανσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἀρχὴν των καὶ ὀφείλουσιν τὴν ὑπαρξίν των εἰς τμηματικὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἐπιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. γ) Σειρὰ διαδοχικῶν κυκλικῶν κῦμανσεων, παρομοίων πρὸς τὰς περιπτώσεις (α) ἢ (β) «ἀνεξαρτήτων μιᾶς πρὸς τὴν ἑτέραν ἢ ὄχι, εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πορείας, ἢ ὁποῖα ἔχει διαφορετικὰς συνεπείας ἐκείνων αἰτινες παρουσιάζονται εἰς τὰς κυκλικὰς κῦμανσεις, αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς» (5). Αὗται εἶναι γνωσταὶ ὡς κυκλικαὶ κῦμανσεις μακρᾶς διαρκείας. Εἶναι διαφορετικαὶ τοῦ τύπου (α), «διότι δὲν δύνανται νὰ συγκριθῶσιν πρὸς εἰδικὸν

1. Ibid., σ. 161.

2. Ibid., σ. 167.

3. Ibid., σ. 167.

4. Ibid., σ. 168.

5. Ibid., σ. 168.

τύπον επιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν, ... ἀλλ' εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐξελίξεων τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς» (1).

Ὁ μέγας ἀριθμὸς κυκλικῶν διαταραχῶν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα στατιστικῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ἡ δημιουργία τῶν ὀφείλεται εἰς πραγματικὰ γεγονότα. Τὸ σύστημα τριῶν κύκλων διαφόρου διαρκείας, ἐξελέγη λόγῳ τῆς καταλληλότητός του καὶ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα γεγονότα : α) «Καὶ αἱ τρεῖς αἰτίαι διὰ τὴν πολλαπλότητα τῶν κύκλων ἔχουν εὐκαιρίας νὰ μετᾶσχουν». β) «Διὰ νὰ ἔχωμεν ἀντιπροσωπεῖαν τῶν μακροχρονίων, τῶν μέσης διαρκείας καὶ τῶν βραχείας διαρκείας κύκλων». γ) «Ἐκαστος τῶν κύκλων, οἱ ὅποιοι θὰ ἐκλεγοῦν, θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὀριστικὴν καὶ στατιστικὴν σημασίαν» (2).

Τὸ πρόβλημα τὸ ὅποιον δημιουργεῖται ἐκ τῆς πολλαπλότητος τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων, εἶναι πρόβλημα ἐπεμβάσεως καὶ οὐχὶ ἄλλης αἰτίας. Ἡ αἰτία εἶναι αὐτὴ δι' ὅλας. Διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν τριῶν μορφῶν ἀντιπροσωπεύσεως τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων, ἔχομεν ἀντιπροσωπεῖαν ἀναριθμήτων κυκλικῶν κυμάνσεων.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μορφῶν κυκλικῶν κυμάνσεων, αἱ μονάδες τῆς μιᾶς μορφῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς μονάδας τῆς ἄλλης. Τοῦτο δημιουργεῖ δυσκολίας εἰς τὴν ἀνάλυσιν διὰ στατιστικῶν μεθόδων.

Λόγῳ, ἐπὶ παραδείγματι, τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων μακρᾶς διαρκείας, ἡ ἔναρξις επιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν δὲν πραγματοποιεῖται μόνον ἀπὸ περιοχᾶς ἰσορροπίας. Ἐν ἀκόμῃ σημεῖον : δὲν δικαιολογεῖται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων βραχυτέρας διαρκείας, τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰς κυκλικὰς κυμάνσεις μεγαλυτέρας διαρκείας, πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος.

6. — Ἔως ἐδῶ ὁ Schumpeter μᾶς ἔχει δώσει τὸ σύστημα τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων, τὸν μηχανισμόν των καὶ τὰς αἰτίας των. Παρατηρεῖ ὅμως, ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ ἄλλοι κυκλικαὶ κυμάνσεις. Ἡ οἰκονομικὴ πορεία εἶναι πολὺ περίπλοκος. «Θὰ ἔπρεπε εἰς τὴν πραγματικότητα νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓνα ἄπειρον καὶ περιπεπλεγμένον σύμπλεγμα ἐκ πολλῶν συγχρόνων κυμάτων διαφόρου φύσεως, τελείως διαφορετικῆς τᾶξεως ἢ ὅποια ἐνταῦθα μᾶς ἐνδιαφέρει» (3).

Κυκλικαὶ κυμάνσεις εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι κυματοειδεῖς κυμάνσεις. Εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πορείας, ἢ ὅποια προκαλεῖ ἀνυψώσεις καὶ πτώσεις, οὐχὶ παρομοίας πρὸς τὰς κινήσεις ἠλεκτρικοῦ κύματος, διότι ὀφείλονται εἰς τὴν διακοπτομένην ἐπίδρασιν τῶν επιχειρηματικῶν νεωτερισμῶν. Ἄλλαι ὅμως κυμάνσεις τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος ἔχουν φυσικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰς διαταραχὰς τῶν κυμάτων. Αἱ κυμάνσεις αὗται αἶναι : α) Διαταραχαὶ ὀφειλόμεναι εἰς ἐξωγενεῖς παράγοντας, ὅπως ἡ μετέπτωσης ἀπὸ καταστάσεως εἰρήνης εἰς κατάστασιν πολέμου. β) Διαταραχαὶ εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ χρυσοῦ. γ) Ὁ κύκλος τῆς συγκομιδῆς. δ) Τυχαία μεταβολὴ τοῦ γεωργικοῦ τμήματος τῆς οἰκονομίας.

1. Ibid., σ. 168.

2. Ibid., σ. 170.

3. Ibid., σ. 175.

«Οικονομικά κύματα τοιούτου» είδους αποτελούν χωριστήν τάξιν... Θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς αὐτὰ ὡς κύματα προσαρμογῆς ἢ ὀλισθήσεως» (1).

Τὰ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ δευτερον τμήμα τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ἀποτελοῦν τὰ βασικά σημεῖα τῆς θεωρίας τῶν κυκλικῶν κυμάνσεων τοῦ Schumpeter. Οὗτος δὲν ἀπορρίπτει τὴν ἀξίαν ἄλλων θεωριῶν, ἀλλ' ἀπλῶς παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἄλλαι θεωρίαι δὲν ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἡ ἔναρξις ἀπὸ ὅ,τι ὁ Schumpeter ἀποκαλεῖ τὸ δευτερεῦον κύμα, εἶναι ἀτελής μελέτη τοῦ προβλήματος, διότι τοιαύτη μελέτη, ὄχι μόνον δὲν ἀποδεικνύει τὴν αἰτίαν τῶν διαταραχῶν, ἀλλὰ μὴ δυναμένη ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν, περιγράφει φαινόμενα τὰ ὅποια δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὴν πορείαν τῆς οικονομικῆς ἐξελίξεως.

Ἡ θεωρία τοῦ Schumpeter δὲν ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτή. Ἠγέρθησαν πολλαὶ ἀντιρρήσεις, μερικαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται εἰς ἄρθρον μας δημοσιευθὲν ἀλλαχοῦ (2). Αὐτὸ ὅμως τὸ ὅποιον μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα εἶναι ἡ προσθήκη εἰς τὰς γνώσεις μας, ἢ ὅποια ἐὰν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ μεταγενεστέρας ἐξελίξεις εἶναι μεγάλης ἐκτάσεως καὶ πρωτοτυπίας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν 4 ο ν

John R. Hicks

«Τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ἔχομεν ἐνταῦθα ἀναλάβει, δὲν τελειώνει εἰς τὸ παρὸν σημεῖον. Εἶναι τοῦτο μακρὰν τοῦ τέλους. Εἶναι μόνον τμήμα πολὺ μεγαλυτέρου ἐγχειρήματος, διὰ τὸ ὅποιον οικονομολόγοι ὅλου τοῦ κόσμου... ἀσχολοῦνται ἐντατικῶς. Αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔχομεν ἐπιχειρήσει, εἶναι νὰ ἐνώσωμεν μερικὰς τῶν ἐπιδιώξεων» (3).

A. 1. — Τὸ ὕφος καὶ ὁ τρόπος προσεγγίσεως τοῦ Hicks, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν βοηθητικὰ μέσα εἰς τὸν μὴ δόκιμον οικονομολόγον. Συνάμα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Hicks μᾶς δίδει μίαν γενικὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ «σύγχρονος θεωρία». Ὑποδεικνύει οὗτος πῶς ὁ θεωρητικὸς τῆς οικονομίας ὑπεισέρχεται εἰς τὸ θέμα του. Ἐὰν ἐπιδιώξωμεν εἰδικούς σκοπούς εἰς τὴν ἀνάλυσίν του, θὰ εὔρωμεν πολλούς. Εὐρίσκομεν, ἐν τούτοις, ὡς τὴν σπουδαιότε-

1. Ibid., σ. 179-180.

2. Πρβλ. Ἐπιθεώρησιν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Τόμων V, Ἀπριλίου-Σεπτεμβρίου 1951. Βλ. ἐπίσης α) *The Dynamics of Business Cycles*: By J. Timbergen; Μεταφρασθὲν ὑπὸ J.J. Polak εἰς τὴν Ἀγγλικήν. University of Chicago Press (1950). β) A. H. Hansen: *Business Cycles and National Income*; W. W. Norton and Co., New York (1951), γ) James W. Angel: *Investment and Business Cycles*: Mc Graw Hill (New York) (1941). δ) Simon Kuznets, εἰς *American Economic Review*: τόμ. XXX (Ἰουνίου 1940). ε) Marschak, εἰς *Journal of Political Economy*: τόμ. 48 (1940). στ) O. Lange, εἰς *Review of Economic Statistics*; τόμ. 23 (1941).

3. J. R. Hicks: *Capital and Growth*; Oxford University Press, New York (1965), p. VI.

ραν συμβολήν του, την παρουσίασιν γενικῆς εικόνας τῆς συγχρόνου θεωρητικῆς ἀναλύσεως. Νομίζομεν ὅτι ὁ Hicks ἐπραγματοποίησε δι' αὐτὸ τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν «Δυναμικὴν Οἰκονομικὴν», τὸ ἴδιον τὸ ὅποιον ὁ Samuelson ἔκαμε δι' ὃ, τι σήμερον εἶναι γνωστὸν ὡς «Θεωρία τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος» (National Income Approach). Προπαρεσκεύασεν οὗτος τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς «Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Οἰκονομικὴν».

Ὁ Hicks θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ὑπαρξίν τῆς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἀντὶ θεωρίας, ὁμιλεῖ οὗτος περὶ προσεγγίσεων ἢ μεθόδων εἰς τὴν λύσιν περιπλόκων προβλημάτων ἐξελισσομένης οἰκονομίας. Μία τῶν προσεγγίσεων τούτων, εἶναι ἡ μέθοδος τῆς θεωρίας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ ὡς κεντρικὴν ἰδέαν «τὴν ἰσορροπὴν ἐπεκτεινομένης οἰκονομίας» (1). Ὅ, τι μᾶς δίδεται ὡς θεωρία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἶναι τὸ τμήμα τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας τὸ ὅποιον πραγματεύεται τὰς μακροχρονίους τάσεις καὶ ἀσχολεῖται μὲ ἀμφότερα, τάσεις καὶ κυμάνσεις. Τὸ τμήμα τοῦτο ἀποτελεῖ κλάδον τῆς οἰκονομικῆς δυναμικῆς. Διὰ τὴν ἐξακριβώσωμεν ποῦ εὐρίσκεται ἡ οἰκονομικὴ θεωρία, πρέπει νὰ ἐπιχειρήσωμεν «ἀνασκόπησιν τῶν μεθόδων τῆς Οἰκονομικῆς Δυναμικῆς ὡς συνόλου» (2). «Οἰκονομικὴ θεωρία εἶναι ἡ ἀνάλυσις τῆς πορείας διὰ τῆς ὁποίας αἱ μεταβληταὶ ἀλλάσσουν» (3).

Αὐτὸ τὸ ὅποιον ὀνομάζομεν οἰκονομικὴν κοινωνικῆς εὐημερίας (welfare economics), εἶναι στατικοῦ χαρακτήρος. Αὕτη προϋποθέτει σταθερότητα ἀναγκῶν καὶ μέσων ἱκανοποιήσεώς των, ἐρευνᾷ δὲ τὴν ἀρίστην ὀργάνωσίν των. Ἀλλὰ προβλήματα κοινωνικῆς εὐημερίας (welfare) πρέπει νὰ ἐρευνηθοῦν ὑπὸ συνθήκας μεταβαλλομένης οἰκονομίας καὶ, συνεπῶς, ἡ ὀφισταμένη στατικὴ κατάστασις εἶναι ὁ πρόλογος τῆς δυναμικῆς.

Εἰς τὴν Οἰκονομίαν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, συγκρίνομεν τὸ ἐπιθυμητῶς ἄριστον μὲ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἐλαμβάναμεν ἐὰν ἡ οἰκονομία εἶχεν ὀργανωθῆ βᾶσει δεδομένης ἀρχῆς.

Εἰς τὴν θετικὴν οἰκονομικὴν, ἐξ ἄλλου, πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ «θεωρητικοῦ» καὶ «ἐφηρμοσμένου» κλάδου, ἀνεξαρτήτως χρόνου καὶ τόπου.

Ἡ οἰκονομομετρία δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας μας, διότι τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι πῶς ἡ οἰκονομία ἐλειτούργησε κατὰ τὴν διάρκειαν ὀρισμένης περιόδου, ἀλλὰ πῶς θὰ ἐλειτούργει ἐὰν ἐβασίζετο ἐπὶ ὀρισμένου σχεδίου. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς οἰκονομομετρίας, δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τί θὰ συνέβαινεν ἐὰν αἱ αὐταὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦν σήμερον, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐνεργοῦν εἰς τὸ μέλλον. Δὲν μᾶς δίδει αὕτη τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα : «Τί θὰ συνέβαινεν ἐὰν μία νέα ὀργανωτικὴ δύναμις... εἰσαχθῆ» (4). Ἄλλ' ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν παρομοίαν

1. Διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ἰδὲ ἐπίσης : J. R. Hicks : *Value and Capital*. Oxford University Press. Second edition (1946).

2. J. R. Hicks : *Capital and Growth* : op. cit. σ. 5

3. Ibid., σ. 6.

4. Ibid., σ. 10.

ἀπάντησιν, εἶναι δυνατόν νά ἀναζητήσωμεν τοιαύτην ἀπάντησιν μέσω αὐτοῦ ποῦ ὁ Hicks ὀνομάζει «Καθαράν Θετικὴν Οἰκονομικήν».

2. — Εἰς τὴν Οἰκονομικήν, ἡ ἔννοια τῆς ἰσορροπίας ὡς ἰσορροπίας δυνάμεων, δὲν εἶναι δυνατόν νά καταστῇ νοητὴ, διότι δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον ἰσοζύγιον (balance) δυνάμεων. Εἰς τὴν στατικὴν ἰσορροπίαν τῆς οἰκονομίας, προσπαθοῦμεν νά δικαιολογήσωμεν τὴν ἀπουσίαν τῆς λογικῆς (1). Λαμβάνομεν ὡς δεδομένον, ὅτι στατικὴ οἰκονομία ἰσορροπεῖ. Ὡς ὅμως παρατηρεῖ ὁ Hicks, εἶναι ἕτερον θέμα νά χρειαζώμεθα μίαν ὑπόθεσιν καὶ ἕτερον νά ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νά χρησιμοποιοῦμεν τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν.

Εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, «ἡ οἰκονομικὴ ἰσορροπία εἶναι ἡ ἀρίστη ἐκλογή», ἐνῶ εἰς καθαράν θετικὴν οἰκονομικὴν ἢ ἐπίτευξις οἰκονομικῆς ἰσορροπίας δὲν εἶναι ἀναπόφευκτος, ἀλλ' ἔχομεν τάσιν πρὸς ἰσορροπίαν, ἢ ὅποια πιθανὸν νά χρειασθῇ πολὺν χρόνον διὰ νά φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν τῆς.

Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀντὶ νά συγκεντρώμεθα εἰς τὰ κατὰ μέσον ὄρον ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας κατὰ τὴν διάρκειαν η περιόδων (στατικὴ κατάστασις), ἀναφερόμεθα εἰς τὰς μεταβολὰς αἱ ὅποια λαμβάνουν χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν η περιόδων» (2).

Ὑπάρχουν δύο εἶδη ἰσορροπίας, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν: Πρῶτον, ἰσορροπία εἰς ὄρισμένον χρονικὸν σημεῖον, ἢ ὅποια ἐπιτυγχάνεται ἐὰν οἱ ἰδιῶται ἐπιτύχουν πλεονεκτικὴν θέσιν ἐν σχέσει πρὸς τὰς προσδοκίας των, εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Δεύτερον, ἰσορροπίαν κατὰ τὴν διάρκειαν ὄρισμένης χρονικῆς περιόδου, τὴν ὁποίαν διὰ νά ἐπιτύχωμεν πρέπει νά ἔχωμεν ἰσορροπίαν εἰς ἕκαστον σημεῖον διαρκούσης τῆς χρονικῆς περιόδου. Ἡ ἰσορροπία ὄρισμένου σημείου πρέπει νά βασίζεται ἐπὶ τῶν ἰδικῶν τῆς προσδοκιῶν. Αἱ δὲ προσδοκίαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς διάφορα σημεία, πρέπει νά εἶναι συνεπεῖς πρὸς ἀλλήλας καὶ συνεπῶς πρὸς ὅ,τι λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου. «Ἡ ἰσορροπία περιόδου εἶναι οὐσιώδης εἰς τὴν δυναμικὴν θεωρίαν ὡς πρότυπον ἀναφορᾶς» (standard of reference) (3).

3. — Ὁ Hicks ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν δυναμικὸν χαρακτῆρα οἰκονομικῶν τύπων, οἱ ὅποιοι πραγματεύονται μὲ χρόνον καὶ μεταβολήν. Ἐνῶ ἀμφότεροι οἱ κλασσικοὶ καὶ νεο - κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι ἔδειχναν ἐνδιαφέρον διὰ δυναμικὰ προβλήματα, παρ' ὅλα ταῦτα διεπραγματεύοντο οὗτοι τὰ ἐν λόγῳ θέματα μὲ μεθόδους στατικῆς θεωρίας, αἱ ὅποια δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς. Σήμερον ἔχομεν διαφόρους δυναμικὰς μεθόδους διαπραγματεύσεως μὲ ὑποδείγματα (models), αἵτινες ἐν τῷ συνόλῳ των ἔχουν ἀσθενῆ καὶ ἰσχυρὰ σημεία.

Εἰς τὴν ἔρευναν δι' ἰσορροπίαν εὐρίσκομεν ὅτι ἡ ἰσορροπία εἰς ὄρισμένον χρονικὸν σημεῖον μεταβάλλεται εἰς διαδοχὴν ἰσορροπίας ἀπλῶν περιόδων. Τοι-

1. Ibid., σ. 15.

2. Ibid., σ. 22.

3. Ibid., σ. 24.

ουτοτρόπως, ή στατική θεωρία χρησιμοποιείται ως θεωρία άπλης περιόδου τής δυναμικής πορείας» (1).

Δεδομένου ότι είναι χαρακτηριστικόν τής δυναμικής πορείας τὸ γεγονός ὅτι τὸ παρὸν δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ μέλλον, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὅ,τι λαμβάνει χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τής περιόδου δὲν εἶναι ἄπλως ζήτημα προτιμήσεως καὶ προσόδων, ἀλλ' ἐπίσης «σχεδίων καὶ προσδοκιῶν» (2). Εἰς τὴν στατικὴν, δὲν χρειαζόμεθα προγραμματισμόν, λόγῳ ἐπαναλήψεως. Τὸ αὐτὸ δὲν συμβαίνει μὲ τὴν δυναμικὴν.

4. — Ὁ Adam Smith ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τοῦ πρὸς τὴν συσσώρρευσιν τοῦ κεφαλαίου. Διὰ τὸν Smith, ἡ μόνη μορφή κεφαλαίου, ἡ ὁποία ἔχει σημασίαν, εἶναι τὸ κυκλοφοροῦν κεφάλαιον. Δὲν ἔχομεν πάγιον κεφάλαιον εἰς τὸν τύπον τοῦ. Εἰς τὸ σύστημα τοῦ Smith, ἡ παραγωγικὴ ἐργασία παίζει τὸν ἴδιον ρόλον τὸν ὁποῖον ἡ συνολικὴ ἐπένδυσις παίζει εἰς τὸ σύστημα τοῦ Hicks. Ἡ μὴ παραγωγικὴ ἐργασία τοῦ Smith εἶναι ἀντίστοιχος πρὸς τὸν συντελεστὴν τής καταναλώσεως τοῦ Hicks. Ἡ ἀπασχόλησις προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ μεγέθους τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν τύπον αὐτόν εἶναι τὸ «ἐργατικὸν κεφάλαιον» (wage fund) (3). Ὁ τύπος τοῦ Smith εἶναι στατικός, διότι περιορίζεται εἰς τὸ κυκλοφοροῦν κεφάλαιον καὶ εἰς ἓνα μόνον κεφαλαιακὸν ἀγαθόν. Ἡ παραγωγικὴ περίοδος εἰς τὸν τύπον τοῦ, γίνεται αὐτάρκης. Δὲν εἶναι ὅπως οἱ σύγχρονοι τύποι οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐνθα τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως διατηρεῖται σταθερόν. Εἰς τὸν τύπον τοῦ Smith, τὰ στοιχεῖα μεταβάλλονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ αἱ τελικαὶ ἀναλογίαι συντελεστῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιλεγοῦν βάσει προσδοκιῶν. Ἄλλ' ὁ Smith δὲν ἐπρόσεξε τὸν προγραμματισμόν καὶ τὰς προσδοκίας, παραμελήσας τὴν ἀβεβαιότητα καὶ ρευστότητα. Δι' ὃ καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ τύπος τοῦ Smith ἀντίκειται πρὸς τὸν τοῦ Keynes (4).

Ὁ Smith ὑπέθεσεν, ὅτι ὁ ἀγροτικὸς κλάδος τής οἰκονομίας παριστᾷ τὸ σύνολον. Ὁ τύπος τοῦ Ricardo, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀγροτικὸν κλάδον, εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸν τοῦ Smith. Ὁ Ricardo ὁμως ἐθεώρησε τὸ ἔδαφος ὡς σπάνιον συντελεστὴν καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ σπάνις τοῦ ἐδάφους «θὰ ἔθετεν ὄρια εἰς τὴν ἐπέκτασιν τής γεωργίας» (5), καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν ὀλοκλήρου τής οἰκονομίας. Διὰ τὸν Smith, ἦτο ἡ σπάνις τής ἐργασίας, ἡ ὁποία θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἐπέκτασιν. Ἄλλὰ εἰς τὸν τύπον τοῦ Ricardo, ἡ δυσκολία ἀρχίζει ἐκτὸς τοῦ ἀγροτικοῦ κλάδου. Εἰς τὴν βιομηχανικὴν οἰκονομίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ σύνολον τοῦ κεφαλαίου εἶναι μόνον κυκλοφοροῦν κεφάλαιον.

Ὁ Smith εὔρε τρόπον ἐφαρμογῆς τής στατικῆς μεθόδου εἰς δυναμικὰ προβλήματα. Ὁ Ricardo ἐπροχώρησε πέραν τοῦ Smith, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δημιουρ-

1. Ibid., σ. 31.

2. Ibid., σ. 37.

3. Ibid., σ. 37.

4. Ibid., σ. 42.

5. Ibid., σ. 44.

γήση νέαν μέθοδον. Ὁ Alfred Marshall εὑρεν ἄλλην μέθοδον, ἥτις ὁμως ἀνεφέρετο εἰς εἰδικὴν περίπτωσιν. Αὕτη ἐφαρμόζεται μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν *caeteris paribus*. Ἡ κρίσιμος ὑπόθεσις εἰς τὴν μέθοδον τοῦ Marshall εἶναι, ὅτι ἡ βιομηχανία εἰς βραχείας περιόδους δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι εὕρισκεται εἰς κατάστασιν στατικῆς ἰσορροπίας (1). Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι παρομοία πρὸς τὴν τοῦ ἀγροτικοῦ κλάδου τοῦ Ricardo. Ἡ βραχεῖα περίοδος ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Marshall ὡς ἡ μοναδικὴ περίοδος, γεγονός τὸ ὁποῖον συνέβη καὶ με τοὺς Smith καὶ Ricardo. Εἰς τὴν δυναμικὴν οἰκονομίαν θὰ παρατηρεῖτο ἀλλαγὴ τοῦ κεφαλαίου ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον. Ἐν τούτοις, ὁ Marshall δὲν συνέδεσε τὰς περιόδους αὐτάς, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τοῦ κόστους χρήσεως (*user cost*), τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ἐκτὸς τῆς βραχείας περιόδου καὶ παρέλειψεν ἀποθέματα, ἢ ἀξία τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῆ ἐντὸς τῆς περιόδου.

5. — Ἡ ὑπόθεσις Marshall, ὅτι ἡ προσφορὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ζήτησιν, ἀναφέρεται εἰς τὴν πλέον βραχεῖαν περίοδον, καθ' ἣν ἡ προσφορὰ θεωρεῖται ὡς δεδομένη. Ὁ στατικὸς καθορισμὸς τῆς τιμῆς δι' ἰσορροπίας ζητήσεως καὶ προσφορᾶς, θὰ μᾶς δώσῃ καλὴν προσέγγισιν τοῦ τί θὰ συμβῆ εἰς τὴν πραγματικότητα (2). Παρομοίαν ὑπόθεσιν ἔκαμεν ὁ Marshall διὰ τὴν καθ' ἑαυτὸ βραχεῖαν περίοδον. Δεδομένου, ὅτι ἡ ἀγορὰ εἶναι ἀνταγωνιστικὴ καὶ αἱ τιμαὶ δὲν προσδιορίζονται ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ τιμαὶ δύνανται νὰ προσδιορισθοῦν διὰ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συναλλαγῶν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ μέθοδος τοῦ Marshall δύναται νὰ θεωρηθῆ «ὡς τὸ τελευταῖον στάδιον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς στατικῆς μεθόδου, ὅπερ πλησιάζει πολὺ πρὸς τὴν δυναμικὴν» (3).

6. — Ἡ βάσις ἐργασίας τῶν Σουηδῶν Οἰκονομολόγων ἦτο ἡ στάσιμος κατάσταση (*stationary state*) τοῦ Wicksell. Κατ' αὐτὴν αἱ «σχετικαὶ τιμαὶ (*relative prices*) παραμένουν σταθεραὶ σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου» καὶ τὸ φυσικὸν ἐπιτόκιον καθορίζεται ὡς τμήμα τοῦ συστήματος τῶν σχετικῶν τιμῶν. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Wicksell ἦτο, ὅτι ἡ πραγματικὴ οἰκονομία εἶναι σταθερῶς στάσιμος, διότι «τὸ ἐπιτόκιον τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἴσον πρὸς τὸ φυσικὸν ἐπιτόκιον». Ἐάν ἡ ἰσότης αὕτη διαταραχθῆ, τότε ὀδηγούμεθα πρὸς θέματα δυναμικῆς φύσεως. Εἰς τὰ θέματα ταῦτα, ὁ Eric Lindahl κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του, μετὰ τὴν μέθοδόν του τῆς προσωρινῆς ἰσορροπίας. Ὁ Lindahl ἀπλοποιεῖ τὴν πορείαν εἰς ἀπλᾶς χρονικὰς περιόδους. Ἐντὸς ἐκάστης περιόδου, μεταβολαὶ δύνανται ν' ἀγνοηθοῦν. Συνάμα, ποσότητες καὶ τιμαὶ ἐντὸς τοιούτων περιόδων, δύνανται νὰ καθορισθοῦν κατὰ στατικὸν τρόπον. Ὁ Lindahl εἰσάγει προσδοκίας ὡς ἀνεξάρτητον μεταβλητὴν «εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἰσορροπίας μᾶς περιόδου» (4). Διὰ τὸν Lindahl, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Wicksell, ἡ ἀπλῆ περίοδος δὲν εἶναι αὐτάρκης.

Εἰς τὴν μέθοδον τοῦ Lindahl ὑποτίθεται ὅτι ἡ περίοδος μηδὲν εἶναι ἡ παλαιὰ

1. Ibid., σ. 44.

2. Ibid., σ. 54.

3. Ibid., σ. 57.

4. Ibid., σ. 60.

στατική ισορροπία, καθ' ἣν τὸ ἀγοραῖον ἐπιτόκιον ἰσοῦται πρὸς τὸ φυσικόν. Προσδοκώμενοι καὶ τρέχουσαι τιμαὶ εἶναι ἴσαι. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀγοραῖον ἐπιτόκιον εἰς μεταγενεστέρους περιόδους εἶναι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ ἐπιτοκίου, τοῦτο θὰ δημιουργήσῃ προσδοκίας ὑψηλοτέρων τιμῶν. Ἡ πορεία αὕτη θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐφ' ὅσον ἡ ἀνισότης μεταξύ ἀγοραίου καὶ φυσικοῦ ἐπιτοκίου διατηρεῖται, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ ἀγοραῖον ἐπιτόκιον εἶναι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ (1).

Ὁ δυναμικὸς χαρακτήρ τῶν θεωριῶν τῶν Hicks καὶ Keynes βασίζεται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι «ἡ προσωρινὴ ισορροπία εἰς τὸ σύστημά των κυβερνᾶται ὑπὸ προσδοκιῶν» αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται κατὰ διάφορον τρόπον ἀπὸ ἐκείνων ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζεται ὑπὸ τοῦ Lindahl. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τελευταίου, αἱ καθέκαστα περίοδοι ἐνοῦνται, πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει εἰς τοὺς τύπους τῶν Hicks καὶ Keynes. Διὰ τὸν Lindahl, αἱ τρέχουσαι προσδοκίαι βασίζονται ἐπὶ τῆς παρελθούσης πείρας καὶ δὲν ἐπηρεάζονται ἀπ' ὅ,τι σήμερον συμβαίνει εἰς τὴν ἀγοράν. Ἀντιθέτως, οἱ Hicks καὶ Keynes ἐπιτρέπουν τὰς προσδοκίας των νὰ ἐπηρεασθοῦν ἀπὸ τὴν τρέχουσαν πείραν (2). Διὰ τὸν Hicks, αἱ προσδοκίαι διαμορφοῦνται βάσει πληροφοριῶν τὰς ὁποίας ἐπιτυγχάνομεν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συναλλαγῶν. Μεταβαλλόμενοι τιμαὶ προκαλοῦν προσαρμογὰς προσδοκιῶν.

Διὰ νὰ εἴμεθα εἰς κατάστασιν προσωρινῆς ισορροπίας, ἡ προσφορὰ πρέπει νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ζήτησιν. Οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς προσφορᾶς, τῆς ζητήσεως καὶ τῶν τιμῶν εἶναι : α) Ὑπάρχουσαι πραγματικαὶ πρόσδοσι, β) προτιμήσεις τῶν ιδιωτῶν, γ) ὑπάρχουσαι προσδοκίαι καὶ δ) τὸ ἐπιτόκιον. Παραγωγή, κατανάλωσις καὶ κεφαλαιακὸς ἐξοπλισμὸς, μέλλοντες νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν ἐπομένην περίοδον, προσδιορίζονται εἰς τὴν περίοδον μηδέν. Μὲ τὰ ἀνωτέρω δεδομένα, ἡ δρᾶσις τῆς ἐπομένης περιόδου καθορίζεται. Τὸ ἴδιον δὲ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ διὰ μεταγενεστέρους περιόδους.

Διὰ σειράν περιόδων, ἡ ἀναλυτικὴ πορεία τοῦ Lindahl εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν προσωρινῆς ισορροπίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰ δεδομένα της. Ἐὰν τὰ δεδομένα μεταβληθοῦν, ἡ μέθοδος προσωρινῆς ισορροπίας παρουσιάζει σοβαρὰς ἀτελείας, ἡ συνδυασμένη ἐπίδρασις τῶν ὁποίων καθιστᾷ ἐπισηφᾶ τὴν ἀξίαν τῆς προσωρινῆς ισορροπίας, ὡς τῆς μόνης δυναμικῆς μεθόδου.

Τὰ ἐλαττώματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Ἀβεβαιότης, οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περισσοτέρων ἀναμενομένων τιμῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς ἐμπιστοσύνης μὲ τὴν ὁποίαν αἱ ἐν λόγῳ ἀξίαι ἀναμένονται (3). Ὅταν ἀντιμετωπίζομεν ἀβεβαιότητα προσδοκιῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ὀμιλοῦμεν περὶ μοναδικοῦ ἐπιτοκίου. Δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἐνότης ἐπιτοκίου. Τὸ δὲ ποσόν, τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ δανεισθῆ, «εἰς οἰονδήποτε καθωρισμένον ἐπιτόκιον», περιορίζεται ὑπὸ τῆς πίστεως τοῦ δανειζομένου. Εἰς τὴν μέθοδον προσωρινῆς ισορροπίας, τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς νο-

1. Ibid., σ. 63.

2. Ibid., σ. 66.

3. Ibid., σ. 70.

μισματικής εξουσίας. Όταν όμως ή νομισματική εξουσία εύρυσκη έαυτήν αντί- μέτωπον πρὸς πολλαπλότητα ἐπιτοκίων, χάνει αὐτή τὸν ἔλεγχον.

Εἰς τὰς μεθόδους τῶν Lindahl καὶ Hicks ὑποτίθεται, ὅτι αἱ τιμαὶ παραμένουσιν ἀμετάβλητοι κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς περιόδου καὶ ἡ προσφορά εἶναι ἴση πρὸς τὴν ζήτησιν.

7. — Ἐγκαταλείπεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ ὑπόθεσις τοῦ Marshall, περὶ ἰσότητος προσφορᾶς καὶ ζήτησεως. Εἰς τὴν μέθοδον τῆς προσωρινῆς ἰσορροπίας, τὸ σύστημα εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας εἰς οἰανδήποτε ἀπλῆν περί- οδον καὶ αἱ τιμαὶ καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ ἰσορροπίας. Εἰς τὴν νέαν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ὁ Hicks ἀποκαλεῖ «μέθοδον τῆς καθωρισμένης τιμῆς (fix - price method), ὁ καθορισμὸς τῆς τιμῆς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως. Αἱ τιμαὶ δίδονται ἔξωθεν τοῦ τύπου καὶ αὐτὸ τὸ ὅποιον ἀναμένεται ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ κάλυψις τοῦ κόστους. Ἐὰν οἱ τιμαὶ καθορίζονται ἔξωγενῶς, «προϋποτίθεται ὅτι θὰ εἶναι σταθεραὶ καὶ ὁ τύπος γίνεται τύπος καθωρισμένης τιμῆς (fix - price model)» (1).

Κατὰ τὸν Marshall, εἰς μίαν ἀπλῆν ἀγοράν, δὲν ἔχομεν ἀποθέματα ἐκ προ- ηγουμένων περιόδων καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ἀγορὰ διὰ φθαρτὰ ἀγαθὰ εἶναι ἡ ἐξισούσα τὴν τρέχουσαν προσφορὰν καὶ ζήτησιν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ τιμὴ εἶναι ἄκαμπος (ἀνελα- στική) δὲν ὑφίσταται λόγος διατι θὰ ὑπάρξη ἰσότης μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζη- τήσεως. Ἀνικανοποίητος ζήτησις, θὰ προκαλέσῃ αὐξησιν τῆς ἀποδόσεως καὶ ἀντιθέτως. Ἡ οἰκονομία δὲν στερεῖται ἐλατηρίου, τὸ ὅποιον θὰ προκαλέσῃ προσαρμογὴν.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, δὲν εἰσῆχθησαν ἀποθέματα. Ἡ ὑπαρξίς ἀποθε- μάτων περιπλέκει τὰ πράγματα. Ἡ τρέχουσα ροὴ προσφορᾶς καὶ ζήτησεως δὲν εἶναι ἀρκετὴ. Πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας καὶ τὴν ἰσορροπίαν ἀποθεμάτων ἢ ὅποια εἶναι βασικῆς σημασίας διὰ τὴν ἀνάλυσιν καθωρισμένης τιμῆς (fix - price).

8. — Τὸ κλειδί εἰς τὴν θεωρίαν καθωρισμένης τιμῆς, θεωρεῖται ἡ ἰσορροπία ἀποθεμάτων, ἢ ὅποια εἶναι ἰσορροπία εἰς ὄρισμένον χρονικὸν σημεῖον καὶ τὰ δεδομένα εἰς τὸ ἐν λόγῳ σημεῖον εἶναι ὑπολογισμοί.

Εἰς τὴν προσωρινὴν ἰσορροπίαν, δὲν ἀναφερόμεθα εἰς ἀποθέματα καὶ εἰς ροὴν παραγόντων (stocks and flows). Εἰς αὐτήν, δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον μία τιμὴ διὰ τὸ ἴδιον ἀγαθὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θεωρίας τῆς καθωρισμένης τιμῆς, ἡ θέσις τῆς ἰσορροπίας εἶναι δεδομένη. Ἀποκλίσις ἐκ τῆς θέσεως ταύτης μετρεῖ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀποκλίσεως ἐκ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἐχομεν ἰσορροπίαν ἀποθεμάτων, ὅταν τὸ ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἀποτελῇ τὸν καλύτερον συνδυασμὸν ἐξ ὅλων τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν. Ὁ ὅρος «καλύτερον» ἀναφέρεται εἰς σχέδια καὶ προσδοκίας.

Εἰς τὴν θεωρίαν τῆς καθωρισμένης τιμῆς, τοιαῦτα προσδοκία εἶναι προσδο- κία καὶ ζήτησεως, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν προσωρινῆς ἰσορροπίας αἱ προσδοκία

1. Ibid., σ. 78.

εἶναι προσδοκία τιμῶν. Αἱ προσδοκίαι ζητήσεως προϋποθέτουν τὴν γνῶσιν, ὅτι τὰ ὑπάρχοντα ἀποθεματικὰ πρέπει νὰ ἰκανοποιοῦν πλήρως τὴν προσδοκωμένην ζήτησιν, ὡς ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Marshall.

Ἡ ἐπιχειρήσις εὐρίσκεται εἰς ἰσορροπία ἀποθεμάτων καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα. Ἄλλ' ἡ ἰσορροπία ἀποθεμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου πιθανὸν νὰ ἐβασίζετο ἐπὶ διαφορετικῶν προϋποθέσεων. Διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν δυσκολίαν αὐτὴν, ὑποθέτομεν ὅτι αἱ προσδοκίαι παραμένουν αἱ αὐταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει σταθερὰν σύγκρισιν ἀποθεμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου. Τοῦτο μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸν ὅρον τῆς «ἰσορροπίας εἰσροῶν» (flow equilibrium). Εἰς παρομοίαν περίπτωσιν, ἡ ἐπιχειρήσις εὐρίσκεται ἐν ἰσορροπία εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου. Ἴσορροπία εἰσροῶν εἶναι ἡ ἰσορροπία εἰσροῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρονικῆς περιόδου. Ὅρίζεται δὲ αὕτη ὡς ἡ διατήρησις ἰσορροπίας ἀποθεμάτων. Διὰ νὰ εἴμεθα εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας ἀποθεμάτων καὶ εἰσροῶν (stock and flow), αἱ συνθήκαι τοιαύτης ἰσορροπίας πρέπει νὰ ἰκανοποιηθοῦν.

Εἰς κανονικῶς προοδευτικὴν οἰκονομίαν, ἡ ἰσορροπία ἀποθεμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου δὲν θὰ εἶναι ἡ ἴδια. Ἡ ἀναμενομένη ζήτησις θὰ εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τὸ τέλος, γεγονός τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἐπέκτασιν κεφαλαίων, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἰσορροπία σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου (1). Αἱ συνθήκαι εἰσροῶν πρέπει νὰ προσαρμοσθοῦν κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ παραγωγή νὰ καλύψῃ τὴν ἀξανανομένην ζήτησιν καὶ ἐπιπροσθέτως τὴν ἀπαιτουμένην ἐπένδυσιν. Βάσει τῆς τοιαύτης προσαρμογῆς ἡ ἰσορροπία τοῦ Harrod εἶναι κατάστασις ἰσορροπίας εἰσροῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου, ἡ δὲ κανονικῶς προοδευτικὴ οἰκονομία μεταβάλλεται εἰς ἄπλην περίπτωσιν. Εἶναι δυνατόν ἡ οἰκονομία νὰ εὐρίσκεται εἰς ἰσορροπία, μὲ τὸ κεφάλαιόν της προσηρμοσμένον εἰς εἰδικὰς προσδοκίας, πραγματοποιουμένας σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου. Ἄλλ' αὕτη εἶναι ἡ βραχείας διαρκείας ἰσορροπία κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου.

Ὅταν ἡ μακρὰ περίοδος χαρακτηρίζεται ὡς διαδοχὴ βραχέων περιόδων, ἡ μακρὰ περίοδος εἶναι δυνατόν νὰ εὐρίσκεται εἰς ἰσορροπία, σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ὅταν ἔχωμεν ἰσορροπία βραχείας διαρκείας. Ἐν τούτοις, ἰσορροπία χρονικῆς διαρκείας προϋποθέτει συνέπειαν μεταξὺ προσδοκιῶν καὶ τὴν πραγματοποιήσιν των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου. Διὰ νὰ διατηρήσωμεν ἰσορροπία ἀποθεμάτων πρέπει νὰ ἔχωμεν ἰσορροπία εἰσροῶν. Ἄλλὰ τί συμβαίνει ἐὰν δὲν ἀρχίσωμεν μὲ ἰσορροπία ἀποθεμάτων;

9. — Διὰ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ὡς ἄνω ἐρώτημα ὁ Hicks, ἀρχίζει μὲ στάσιμον ἰσορροπία μίᾳ σταθερῶς διακινουμένης (stationary) ἀγορᾶς. Εἰς ἀγορὰν σταθερᾶς ζητήσεως, δὲν ἀπαιτοῦνται ἀποθέματα. Ἄλλ' ἔνεκα ἀβεβαιότητος, θὰ ὑπάρξουν μερικὰ ἀποθέματα, καθοριζόμενα ὑπὸ τῆς ἐκτάσεως τῆς ζητήσεως. Τὰ ἀποθέματα ταῦτα ὀνομάζονται ἀποθέματα ἰσορροπίας. Διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας ἀποθεμάτων, πρέπει νὰ ἔχωμεν ἰσορροπία εἰσροῶν, ἡ ὁποία

1. Ibid., σ. 91.

ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ τρέχουσα ἐκροή τῆς παραγωγῆς εἶναι ἴση πρὸς τὴν τρέχουσαν ζήτησιν, ἥτις ἀποτελεῖ ἰσορροπίαν εἰσοδῶν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ἀπροβλέπτου ζητήσεως, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἰσορροπία εἰς νέον ἐπίπεδον, θὰ ἀπαιτηθῇ αὐξησις τῆς ἐκροῆς, ἡ ὁποία προτοῦ νὰ πραγματοποιηθῇ θὰ ἀπαιτήσῃ κάμψιν (μέσω χρήσεως) τῶν ἀποθεμάτων τῆς περιόδου. Αὐξησις τῆς ἐκροῆς εἰς τὴν παραγωγὴν θὰ πραγματοποιηθῇ ἐὰν εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ αὐξησις τῆς ζητήσεως θὰ εἶναι διαρκῆς. Ὅσον περισσότερο χρόνος ἀπαιτεῖται διὰ τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς, τόσον μεγαλύτερα θὰ εἶναι ἡ πτώσις τῶν ἀποθεμάτων. Ἰσορροπία θὰ πραγματοποιηθῇ, ὅταν ἡ ἰσορροπία ἀποθεμάτων καὶ ροῶν ἔχει ἀποκατασταθῇ.

Τοῦτο εἶναι ἀπλή περίπτωσης καὶ συνεπῶς ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἰσορροπίας θὰ εἶναι εὐκολος. Ἄλλ' εἰς μίαν γενικὴν περίπτωσιν πρέπει νὰ προσδιορίσωμεν τὴν μέλλουσαν πορείαν τῆς ζητήσεως καὶ νὰ διορθώσωμεν τὰ θετικὰ ἢ τὰ ἀρνητικὰ σφάλματα εἰς τὰ ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποτέλεσμα παρελθόντων σφαλμάτων. Βαθμιαίως προκαλουμένη ἐπένδυσις, διεσπαρμένη κατὰ τὴν διάρκειαν μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος, θὰ ἀπαιτηθῇ νὰ προκαλέσῃ ὁμαλὴν στροφὴν πρὸς ἰσορροπίαν, δοθέντος ὅτι «ἡ ροὴ τῆς προκληθείσης ἐπενδύσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν ἀποθεμάτων» (1). Εἶναι, πάντως, καλύτερον ὅπως ἡ προκαλουμένη ἐπένδυσις ἐξαρτᾶται «ἐκ τῶν μεταβολῶν εἰς τὰ ἀποθέματα» ἢ ἐκ τοῦ πλεονάσματος τοῦ ἀπαιτουμένου ἀποθέματος ὑπὲρ τὸ πραγματικόν.

10. — Εἰς τὴν συζήτησιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀναλύσεως ἀποθεμάτων καὶ ροῶν εἰς μακρο-οικονομίαν καθωρισμένων τιμῶν, δύο προβλήματα ἐρευνῶνται: Ὁ τύπος - μορφῆς Keynes ἀφ' ἑνός, ὦν διάφορος τοῦ τύπου τοῦ Keynes, ὁ ὁποῖος εἶναι μὴ αὐστηρῶς δυναμικὸς τύπος, καὶ ὁ τύπος Harrod ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τύπου τοῦ Keynes, ὁ ὄγκος ἐπενδύσεων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπιτοκίου, τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ἐκ τῆς ὀριακῆς ἀποδόσεως τοῦ κεφαλαίου. Ἄν ἐρμηνεύσωμεν τὸν Keynes ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς θεωρίας τῆς καθωρισμένης τιμῆς, τὸ ἐπιτόκιον προσδιορίζει ὠρισμένον ὄγκον ἐπενδύσεων (2). Ἄλλ' ἐὰν ἡ πραγματικὴ ἐπένδυσις εἶναι δεδομένη, δὲν ὑπάρχει ἕδαφος διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς δυναμικῆς πορείας.

Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν δυναμικῆς πορείας, πρέπει νὰ χαρακτηρήσωμεν τὴν αὐστηρὰν ὑπόθεσιν τοῦ Keynes περὶ δεδομένης ἐπενδύσεως, μὲ τὸ νὰ διακρίνωμεν ex - ante καὶ ex - post ἐπένδυσιν.

Κατὰ τὸν Hicks δὲν προϋποθέτομεν ἐξαγωγῶς δεδομένον ὄγκον ἐπενδύσεων, ἀλλ' ὑποθέτομεν ὅτι τμῆμα τοιούτων ἐπενδύσεων, μέγα ἢ μικρόν, εἶναι δεδομένον. Ὁ Hicks θεωρεῖ ὡς αὐτόνομον ἐπένδυσιν τὸ σύνολον τοῦ παγίου κεφαλαίου (3).

Μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ συνολικὴ ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου εἶναι δεδομένη, αὐτομάτως ἡ ἀπόσβεςις προσδιορίζεται ὡς συνάρτησις τῆς συνολικῆς ἐκροῆς.

1. Ibid., σ. 99.

2. Ibid., σ. 104.

3. Ibid., σ. 105.

Ἐὰν Hicks προϋποθέτει ὡς «δεδομένην τὴν καθαρὰν ἐπένδυσιν εἰς πάγιον κεφάλαιον». Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς αὐτήν, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου, τὸ ἐργαζόμενον κεφάλαιον, ἔχομεν τὸ ἀποταμιευθὲν εἰσόδημα ἐπὶ τὴν καθαρὰν ἐκροήν. Δηλαδή :

$$A_t + (K_{t+1} - K_t) = sY_t \quad (1)$$

Ἐὰν ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἀπασχολούμενου κεφαλαίου ἀναφερθῶμεν εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν ἀπασχολούμενον κεφάλαιον, τότε τὸ τελευταῖον θὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀναμενομένου ἐπιπέδου τῆς ἐκροῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ὄρος προσδιορισμοῦ τοῦ ἀποθέματος, ἀλλ' ὄχι ὁ μοναδικός. Ἔτερον ἀναγκαῖον στοιχεῖον ἰσορροπίας ἀποθεμάτων εἶναι τὸ ἰσοζύγιον τῶν παρακρατούμενων ἀποθεμάτων παγίου καὶ ἀπασχολούμενου κεφαλαίου (2). Τὰ ἀποθέματα παγίου κεφαλαίου εἶναι δεδομένα στοιχεῖα εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς πορείας. Τὸ ἀπασχολούμενον κεφάλαιον εἶναι μεταβλητὸν καὶ πρέπει νὰ ἔχη ὀρισμένην σχέσιν πρὸς τὰ ἀποθέματα τοῦ παγίου κεφαλαίου, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διατήρησις ἰσορροπίας.

Διὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ τύπου - Keynes, ἡ ἀναλογία μεταξὺ ἐπενδύσεων ἀπασχολούμενου κεφαλαίου καὶ παγίου κεφαλαίου πρέπει νὰ βελτιωθῇ, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν ὅπως ἐπιτύχωμεν τὸν διάδρομον ἰσορροπίας. Τοῦτο εἶναι πρόσθετος ὄρος τῆς ἰσορροπίας ροῆς.

Ἐὰν ἡ οἰκονομία, διὰ μεταθέσεως τῶν αὐτονόμων ἐπενδύσεων, ἀναπτύσσεται περισσότερον τοῦ ἀναμενομένου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν προσαρμογὴν εἰς νέον διάδρομον ἰσορροπίας (3). Ἀπότομος αὔξησις εἰς αὐτόνομον ἐπένδυσιν, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἠδξημένην παραγωγὴν κατὰ τὴν παραγωγικὴν περίοδον. Ἀποτέλεσμα τοῦτου θὰ εἶναι αὔξησις τῆς ἀπασχολήσεως ἐργατῶν ὡς καὶ τῆς ζητήσεως διὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ. Ἡ τελευταία θὰ ἀντιμετωπισθῇ ἀπὸ ἀποθέματα ἐὰν ἡ αὔξησις τῆς ζητήσεως δὲν εἶναι μεγάλη. Εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου, ἠδξημένη παραγωγή θὰ καλύψῃ τὰ ἑλλειμματα ἀποθεμάτων καὶ θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἰσορροπίαν. Ἀλλὰ τοῦτο προϋποθέτει ἀποθέματα πρώτων ὑλῶν διὰ τὸ τελευταῖον παραγωγικὸν στάδιον, τὰ ὁποῖα ὑποθέτομεν ὅτι ὑπάρχουν. Οὕτως, ἐὰν ἡ παραγωγή χωρισθῇ εἰς ἴσα στάδια καὶ λαμβάνῃ χώραν ἀντανάκλασις ἀλλαγῆς εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν, ἡ ἰσορροπία ἀποθεμάτων δυνατὸν ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου (4). Ἐν τούτοις, αἱ προϋποθέσεις αὗται, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν τὴν διατήρησιν ἀποθεμάτων κατὰ κανονικὰ διαστήματα, εἶναι δυνατὸν νὰ καταστοῦν ἀπὸ τεχνολογικῆς πλευρᾶς ἀκατόρθωτοι. Δὲν εἶναι λογικὸν νὰ ἀρνηθῶμεν καθυστερήσεις, ἐὰν ἡ προσαρμογὴ ἀπαιτῇ περισσότερον χρόνον.

Εἶναι φανερόν, ὅτι διαταραχὴ εἰς αὐτόνομον ἐπένδυσιν ὀδηγεῖ εἰς πτώσιν ἀποθεμάτων εἰς τὸ τελικὸν ἢ εἰς προηγούμενα στάδια. Αὔξησις αὐτονόμου

1. Ἐνθα A_t εἶναι καθαρὰ ἐπένδυσις εἰς πάγιον κεφάλαιον κατὰ τὴν περίοδον t . K_t εἶναι τὸ ἀπασχολούμενον κεφάλαιον καὶ s εἶναι ἡ ἀναλογία τοῦ ἀποταμιευθέντος εἰσοδήματος.

2. Ibid., σ. 108.

3. Ibid., σ. 110.

4. Ibid., σ. 111.

ἐπενδύσεως ἀντισταθμίζεται μὲ πτώσιν τοῦ ἀπασχολουμένου κεφαλαίου (προκληθείσης ἐπενδύσεως) καὶ ἡ συνολικὴ ἀπόδοσις αὐξάνεται εἰς κάτι μικρότερον μέγεθος ἀπὸ ὅ,τι απαιτεῖται δι' ἰσορροπίαν. Ἐὰν ἡ ἐκροὴ ἀγαθῶν παραμένῃ κάτω τῆς ἰσορροπίας, τὰ ἀποθέματα θὰ ἐλαττωθῶσι συνεχῶς κάτω τοῦ ἐπιπέδου ἰσορροπίας. Τὸ ἔλλειμμα πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ διὰ προσπαθείας αὐξήσεως τῆς ἐκροῆς, ἢ ὅποια θὰ αὐξάνεται μέχρις ὅτου συμπληρωθῇ τὸ κενόν.

11. — Ἀκολουθῶς ὁ Hicks ἐξετάζει τὴν περίπτωσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀναλογία παγίου κεφαλαίου πρὸς ἐπενδύσεις δὲν δίδεται αὐτονόμως, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὑποδείγματος τύπου - Keynes, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει ἐκ μεταβολῶν τῆς ἐκροῆς. Θὰ εἶναι χρήσιμος ὅπως ἐννοοῦμεν τὸν τρόπον τοῦ μηχανισμοῦ λειτουργίας τῆς οἰκονομίας, ὡς μηχανισμοῦ εἰς τὸν ὅποιον ὄλαι αἱ ἐπενδύσεις εἶναι προκαλούμεναι (induced). «Υφίσταται ὑπόδειγμα τοιοῦτου εἶδους ὅπερ ἀποκαλεῖται ὑπόδειγμα τύπου - Harrod» (1). Εἰς τὸ ὑπόδειγμα Harrod προϋποτίθεται, ὅτι αἱ τιμαὶ εἶναι ὠρισμέναι καὶ δὲν ὑπάρχει σπάνις ἐργατικῶν χειρῶν.

Εἰς τὸ ὑπόδειγμα Harrod, αὐτὸ ὅπερ προσδιορίζεται εἶναι τὸ θεωρητικῶς ἀναγκαῖον ποσοστὸν ἀναπτύξεως, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἐπαρκές ἵνα καθορίσῃ τὸν διάδρομον ἰσορροπίας. Ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὅ,τι ἐγένετο εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ τύπου Keynes, διότι εἰς τοῦτο, τμῆμα τοῦ ἀποθέματος κεφαλαίου δὲν καθορίζεται αὐτονόμως. Πρέπει νὰ εὔρωμεν τί προσδιορίζει τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον. Ἀναγκαῖοι ὄροι διὰ διάδρομον ἰσορροπίας εἶναι κατάλληλοι προσδοκίαι καὶ κατάλληλον ἀρχικὸν κεφάλαιον, ἐὰν ὁ ἀρχικὸς ὄρος ἱκανοποιῖται. Δηλαδή, ἐὰν ἔχωμεν ἀπόδοσιν διὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν καὶ ἐπιθυμητὰ ἀποθέματα, τότε :

$$K_0 = c Y_0 \text{ (2).}$$

Εἰς τρόπον ἐρμηνείας τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως τοῦ Harrod εἶναι νὰ θεωρηθῇ ὅτι δεικνύει τὸν διάδρομον ἰσορροπίας, ὁ ὁποῖος θὰ ἀκολουθηθῇ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ἱκανοποιημένων προσδοκιῶν. Δεδομένου ὅτι τὸ K_0 εἶναι δεδομένον, ὁ διάδρομος ἰσορροπίας ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις εἶναι ἀναμφιβόλως καθορισμένος. Οὗτος εἶναι ὁ διάδρομος τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, τί συμβαίνει ὅταν τὸ κεφάλαιον τῆς ἀρχικῆς περιόδου δὲν εἶναι πλήρως ἀπασχολημένον, ἢ πλήρως ἰσοζυγισμένον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, αἱ προσδοκίαι δυνατὸν νὰ βασιζοῦνται ἐπὶ παρελθούσης πείρας. Διὰ πραγματικὸν διάδρομον ἰσορροπίας, ἀμφότεροι οἱ ὄροι ἀποθεμάτων καὶ ροῆς πρέπει νὰ ἱκανοποιηθοῦν (3).

Τὸ ὑπόδειγμα τοῦ τύπου Harrod, εἶναι ἀσταθές, ὡς ἀκριβῶς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ τύπου Wicksell - Lindahl. «Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Harrod, αἱ τιμαὶ δίδονται ἐξωγενῶς» (4). Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Wicksell, εἰσάγομεν καθυστερήσεις, ὑποθέ-

1. Ibid., σ. 114.

2. Ἐνθ' ἀνωτέρω, σ. 116.

3. Ibid., σ. 118.

4. Ibid., σ. 121.

τοντες ὅτι αἱ προσδοκίαι τιμῶν ἐξαρτῶνται ἐκ προηγουμένης ἐκροῆς (1).

Εἰς περίπτωσιν ὑπεραιοδοξῶν ποσοστῶν ἀναπτύξεως, τὰ ὁποῖα εἶναι μεγαλύτερα τῶν θεωρητικῶν ποσοστῶν (warranted rate), τὸ πραγματικὸν κεφάλαιον πρέπει νὰ εἶναι μικρότερον τοῦ ἐπιθυμητοῦ κεφαλαίου, ὅταν φθάσωμεν εἰς πλήρη ἀπασχόλησιν. Ἐνῶ τὸ ἔλλειμμα συμπληροῦται, ἡ οἰκονομία, δυνατόν νὰ παραμένῃ εἰς ἰσορροπίαν. Ἡ ἀναλογία κεφαλαίου - ἐκροῆς θὰ διορθωθῇ καὶ ἡ ἀπόδοσις θὰ ἀυξηθῇ ἂν καὶ δὲν χρειάζεται περισσοτέρα ἐργασία.

Ἡ σχέσις κεφαλαίου ἐκροῆς, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἔδιδε τὴν ἀρίστην ἀπόδοσιν, σχετίζεται πρὸς δεδομένην τεχνικὴν πρόοδον, μὲ τὴν ὁποίαν ἀρχίζομεν τὴν πορείαν μας. Ἐὰν εἰσαχθῇ νέα τεχνολογία, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξυπηρετηθῇ μὲ ὅ,τι ὑπῆρξε καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν διάδρομον ἰσορροπίας. Πρέπει νὰ καθορίσωμεν πόσον θὰ εἶναι τὸ ἐπιθυμητὸν κεφάλαιον, ὑπὸ τὴν νέαν τεχνολογίαν.

B.1. - Ἀναφερόμενος εἰς τὴν θεωρίαν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ὁ Hicks παρατηρεῖ ὅτι αὐτὸ ὅπερ μᾶς ἔχει παρουσιασθῇ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν, ὡς «θεωρία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως», δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πραγματικὰ φαινόμενα τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ θεωρία πρέπει νὰ συμπληρωθῇ βάσει ἄλλων μεθόδων. Ὁ Hicks ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς τιμὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας διαχρονικῶς. Ἡ εὐκαμψία (flexibility) τῶν τιμῶν εἶναι ἐπιτρεπτή, μόνον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην.

Δεδομένου, ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ ἐνέργειαι, μεταβάλλονται σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, ἡ οἰκονομία παραμένει εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας μόνον ἂν προείδωμεν μελλοντικὰς ἐξελίξεις καὶ ἐπιφέρωμεν τὰς ἀναγκαίας προσαρμογὰς. Εἰς τὴν πορείαν τῆς ἐξελίξεως, ὑποθέτομεν δεδομένας τὰς προτιμήσεις, δεδομένην τὴν τεχνολογίαν καὶ ὁμοιόμορφον τὴν ἐπέκτασιν. «Ἡ ἰσορροπία τοιαύτης οἰκονομίας εἶναι ἐπεκτεινομένη κατὰ σταθερὸν ποσοστὸν ἀναπτύξεως, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν Ἴσορροπίαν Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως» (2). Ἡ ἰσορροπία αὕτη εἶναι τοῦ τύπου Harrod, ἡ ὁποία προτοῦ νὰ φθάσῃ τὴν κορυφὴν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ἐπεκτείνεται ὁμοιομόρφως κατὰ θεωρητικῶς ἐπιθυμητὴν ἀναλογίαν. Ἄλλ' ἡ ἰδέα σταθερᾶς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι ἀρκετή. Διότι, διὰ τὴν ὑπαρξιν τοιαύτης ἰσορροπίας ἀπαιτοῦνται ὑποθέσεις, μὴ βασιζόμεναι ἀπολύτως ἐπὶ τῆς πραγματικότητος, συμπεριλαμβανομένης τῆς γραμμικῆς ἐξελίξεως.

Εἰς τὴν νέαν μέθοδον, ὑποτίθεται ὅτι καταναλωτικὰ ἀγαθὰ, συνδυαζόμενα εἰς σταθερὰς ἀναλογίας, δύναται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἓν μοναδικὸν ἀγαθόν. Ὑποτίθεται ἐπίσης, ὅτι χρησιμοποιεῖται ἓν εἶδος ἐργασίας. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, ὁ τύπος σταθερῶν ἀναλογιῶν μεταβάλλεται εἰς μακρο - τύπον. Εἰς τύπον τοιαύτης φύσεως, ἡ διάκρισις μεταξὺ παγίου καὶ κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου δὲν εἶναι ἀναγκαία. Ἀμφότεραι αἱ μορφαὶ αὗται τοῦ κεφαλαίου περιλαμβάνονται εἰς τὸν ὄγκον τῶν συντελεστῶν. Ἐὰν ἔχωμεν θετικὸν ποσοστὸν ἀναπτύξεως, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰσορροπία, πρέπει νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ ἀπόσβεσις τοῦ κεφαλαίου.

1. Ibid., σ. 122.

2. Ibid., 132.

Όταν συγκρίνωμεν δύο οικονομίας υπό τὰς ἀπλοποιημένας αὐτὰς ὑποθέσεις, ἐκάστη τῶν δύο οικονομῶν διαχωρίζεται εἰς δύο βιομηχανίας, τὴν βιομηχανίαν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀγαθῶν ἐπενδύσεως. Ἄν καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὰ κεφαλαιακὰ ἀγαθὰ, χρησιμοποιούμενα εἰς ἐκάστην βιομηχανίαν εἶναι τὰ αὐτά, εἶναι παρακεκινδυνευμένη, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐργασθῶμεν ἄνευ τοιαύτης ἀπλοποιήσεως. Συνεπῶς, ὑποτίθεται, ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο βιομηχανίας χρησιμοποιεῖται τὸ αὐτὸ κεφαλαιακὸν ἀγαθόν. Εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν δύο διαδρόμων ἰσορροπίας, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν εἰς ἀμφοτέρας τὰ ἴδια καταναλωτικὰ καὶ τὰ ἴδια κεφαλαιακὰ ἀγαθὰ. Ἐπίσης ὑποθέτομεν τὴν αὐτὴν τεχνολογίαν καὶ τὰς αὐτὰς συναρτήσεις παραγωγῆς, ἐνῶ ὅλοι εἶναι μεγέθη τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν ὑπαρξίν ἰσορροπίας. Ἐν τούτοις, «δὲν ὑφίσταται λόγος διατὴν ἢ ἀναλογία τῶν τρακτέρς καὶ τῆς ἐργασίας, εἰς ἀγροτικὴν καλλιέργειαν, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν ἀναλογίαν εἰς τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν» (1). Διὰ νὰ ἔχωμεν ἰσορροπίαν εἰς ἀμφοτέρας, τὴν παραγωγὴν τόσον παραγωγικῶν ὅσον καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὸ ἀπόθεμα κεφαλαίου πρέπει νὰ ἐπεκτείνεται καὶ ἡ προσφορά ἐργασίας πρέπει ν' αὐξάνεται ἐπίσης. Ὑποτίθεται, ὅτι αὐξάνουν εἰς τὴν θεωρητικῶς ἐπιθημητὴν ἀναλογίαν (warranted rate). Δεδομένου, ὅτι ἡ προσφορά ἐργασίας εἶναι πλήρως ἐλαστικὴ εἰς ὄρισμένον ἡμερομίσθιον, πτώσις τῶν ἡμερομισθίων θὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἐλάττωσιν τῆς ἐργασίας. Κατάστασις ἰσορροπίας ὑφίσταται ὅταν τὰ κέρδη τοῦ κεφαλαίου (τρακτέρς) πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἴδια εἰς τὰς βιομηχανίας παραγωγικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο, ἐργασία καὶ κεφάλαιον, ἀπαιτούμενα διὰ τὴν παραγωγὴν κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν, εἶναι δεδομένα. Συνεπῶς, τὸ κόστος καὶ ἡ τιμὴ τῶν νέων κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν εἶναι καθωρισμένα εἰς πραγματικοῦς ὄρους. «Ἐὰν ὀρίσωμεν τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους ὡς τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους ἐνὸς τρακτέρ πρὸς τὸ κόστος τοῦ τρακτέρ, τότε τοῦτο ἐπίσης εἶναι καθωρισμένον» (2). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σύνολον τοῦ συστήματος τιμῶν εἶναι καθωρισμένον, χωρὶς νὰ εἰπωμέν τι περὶ ἀποταμιεύσεων ἢ ποσοστῶν ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας. Εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, τὰ κέρδη τῶν συντελεστῶν πρέπει νὰ εἶναι τὰ ἴδια εἰς ἀμφοτέρας τὰς βιομηχανίας, παραγωγικῶν καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.

Ἄλλὰ μὲ τὰς σχετικὰς τιμὰς καθωρισμένας, εἴμεθα πάλιν εἰς τὸ σύστημα καθωρισμένων τιμῶν (fix - price). Ὡς ἐκ τούτου, δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Haigod, λέγοντες ὅτι τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας θὰ εἶναι ὑψηλότερον, ὅσον ὑψηλότερα εἶναι ἡ τάσις πρὸς ἀποταμιεύσιν.

Δεδομένου ὅτι τὸ ἀπόθεμα κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ παραγωγὴν τῶν παραγωγικῶν καὶ τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὸ ἀπόθεμα ὑφιστάμενον εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας πρέπει νὰ εἶναι ἴσον πρὸς ὅ, τι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν τρέχουσαν παραγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν ἀγαθῶν. Τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως ἐξαρτᾶται αὐστηρῶς ἐκ τῆς ἀναλογίας, ἡ ὅποια διαιρεῖ τὸ ἀπόθεμα τῶν κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν μεταξὺ τῶν δύο βιομηχανιῶν (καταναλω-

1. Ibid., σ. 138.

2. Ibid., σ. 139.

τικῶν καὶ πραγματικῶν ἀγαθῶν). Ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι καθωρισμένη. Τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἀναλογίας τοῦ ἀποταμιευθέντος εἰσοδήματος (1).

Ἐξισώσεις ποσοτήτων καὶ τιμῶν δὲν εἶναι ἀρκεταὶ νὰ καθορίσουν ὀλόκληρον τὸ σύστημα. Πρέπει νὰ κάμωμεν ὀρισμένας ὑποθέσεις περὶ ἀποταμιεύσεως, διὰ νὰ γεφυρώσωμεν τὴν μεταξὺ τῶν ἀπόστασιν. Ὅταν ἔχωμεν ἐξισώσεις τιμῶν, ἐξισώσεις ποσοτήτων καὶ ἐξίσωσιν ἀποταμιεύσεων, τὸ σύστημα εἶναι πλήρες καὶ ἡ ἰσορροπία τῆς οἰκονομίας εἰς τὸ δεδομένον ποσοστὸν πραγματικῶν ἡμερομισθίων εἶναι πλήρως καθωρισμένον. Ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας, τόσον μεγαλύτερα θὰ εἶναι ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν.

Ἐὰν ἡ οἰκονομία πρόκειται νὰ διατηρήσῃ σταθερὰς ἀναλογίας, ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως καὶ πλήρη ἀπασχόλησιν, τότε ὅλα τὰ μεγέθη πρέπει νὰ αὐξάνωνται ἐκάστοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχωμεν αὐξησιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐὰν αἱ τιμαὶ εἶναι ὀρισμέναι, ἡ ἰσορροπία δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐὰν ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν προσαρμόζεται διὰ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις. Ἐὰν ἔχωμεν ἀποταμίευσιν μικροτέραν τῆς ἀπαιτουμένης, εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἐπέκτασιν τῆς θεωρητικῆς ἐπιθυμητῆς ἀναπτύξεως, γεγονόςς τὸ ὅποιον θὰ διατηρήσῃ ἀναπασχολητὸν τμήμα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐὰν ἡ ἀποταμίευσις εἶναι μικροτέρα τῆς ἀπαιτουμένης, τότε ἔχομεν τὴν περίπτωσιν οἰκονομίας τύπου Harrod, ἡ ὁποία φθάνει τὸ ἀνώτατον σημεῖον. «Μὲ σταθερὰν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν, οὐδόλως ἡ ἰσορροπία εἶναι ἐφικτή» (2).

Εἶναι πιθανὸν αἱ τιμαί, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ προσαρμοσθοῦν, νὰ ὀδηγήσουν εἰς ἰσορροπίαν, ἐνῶ ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν παραμένει ἡ ἴδια ; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο δημιουργεῖ δύο περαιτέρω ἐρωτήματα : Πρῶτον, εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἄλλην ἰσορροπίαν μὲ τοὺς ἰδίους παραγωγικοὺς συντελεστάς καὶ τὴν ἰδίαν τάσιν, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὰς τιμάς ; Δεύτερον, ὑπάρχει ἀνεκτὸς διάδρομος ἀπὸ μιᾶς ἰσορροπίας εἰς ἄλλην ; Εἰς ἀπάντησιν εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, ὁ Hicks λέγει ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν εἶναι δυνατὴ ἰσορροπία.

Ἐὰν τὰ κέρδη ἐκμηδενίζωνται καὶ αἱ ἀποταμιεύσεις εἶναι πολὺ χαμηλαί, τότε κάτι δὲν προϋπελογίσθη ἀπὸ πλευρᾶς ὑποθέσεων, κατ' ὀρθὸν τρόπον. Τὸ πρῶτον σφάλμα εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ὑποδείγματος τύπου - Harrod, ὅτι αἱ ἀποταμιεύσεις εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ σύνολον τοῦ εἰσοδήματος. Τοιαύτη ὑπόθεσις δὲν δικαιολογεῖται ἐνταῦθα. Τοῦτο δέ, διότι ἐνῶ εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Harrod δὲν γίνεται διάκρισις, μεταξὺ μεριδίων, ἐν τούτοις, τοιαύτη διάκρισις γίνεται ἐδῶ. Μὲ τὸ νὰ κάμωμεν τοιαύτην διάκρισιν, ἐγείρομεν τὸ ἐρώτημα : Δὲν θὰ ἐπηρεασθῇ ἡ ἀναλογία ἀποταμιεύσεως - εἰσοδήματος ὑπὸ τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ; Θὰ ἔχωμεν διάφορον ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν ἐκ τοῦ εἰσοδήματος καὶ δὴ ἐκ τῶν ἡμερομισθίων. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν δυσκολίαν αὐτὴν ὁ Kaldor, υπέ-

1. Ibid., 142.

2. Ibid., σ. 143.

θεσε, πράγμα τὸ ὁποῖον ὁ Hicks ἀποδέχεται, ὅτι ἡ ἀποταμίευσις προέρχεται μόνον ἀπὸ τὰ κέρδη (1).

Ἐάν τὸ πραγματικὸν εισόδημα εἶναι δεδομένον, τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐξίσωσιν ἡμερομισθίων καὶ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως ἀπὸ τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἀποταμιεύσεων. Ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ πραγματικὸν ἡμερομισθίον, τόσοι χαμηλότερον εἶναι τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν καὶ τόσοι χαμηλότερον τὸ ποσοστὸν τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐάν ἔχωμεν δεδομένον τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως, τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν καθορίζεται ὑπὸ τῆς ἐξίσωσης ἀποταμιεύσεως καὶ τὸ πραγματικὸν ἡμερομισθίον ἀπὸ τὴν ἐξίσωσιν ἡμερομισθίων. «Ὅσον χαμηλότερον εἶναι τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως, τόσοι χαμηλότερον εἶναι τὸ ποσοστὸν κερδῶν καὶ τόσοι ὑψηλότερον εἶναι τὸ πραγματικὸν ἡμερομισθίον» (2).

2. — Ἡ μέχρι τοῦδε ἀνάλυσις ἰσορροπίας ἀναπτύξεως, ἔχει περιορισθῆ εἰς μίαν τεχνικὴν, μὲ ὄρισμένον καταναλωτικὸν ἀγαθὸν καὶ μὲ ἓνα κεφαλαιακὸν ἀγαθόν. Ἦδη ἐγκαταλείπομεν τὴν ὑπόθεσιν τῆς μιᾶς τεχνικῆς. Κατὰ τὴν σύγκρισιν διαδρόμων ἰσορροπίας, δὲν εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν τεχνικὴν νὰ παραμῆνῃ ἡ αὐτή. Ἡ μεταβολὴ τῆς τεχνικῆς δυνατὸν νὰ λάβῃ δύο μορφάς : Πρῶτον, ἀλλαγὴν μόνον τοῦ κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ καὶ δεύτερον ἀλλαγὴν ἀμφοτέρων τοῦ τε καταναλωτικοῦ καὶ κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ.

Ἐποθέτομεν ἀλλαγὴν τεχνικῆς καὶ σειρὰν τεχνικῶν δυνατοτήτων, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ γίνῃ ἡ ἐκλογή. Πρῶτον, ποία θὰ εἶναι ἡ ἀντίδρασις τῆς τεχνικῆς εἰς μεταβολὰς τῶν τιμῶν ; Ἐποτίθεται ἡ ὑπαρξίς ἐλαστικῆς προσφορᾶς ἐργασίας καὶ καθωρισμένον πραγματικὸν ἡμερομισθίον. Ἀπὸ οἰανδήποτε τεχνικὴν θὰ ἔχωμεν διάφορον ποσοστὸν κέρδους. Ὁρος ἰσορροπίας εἶναι ὅτι θὰ ἐπιλεγῆ ἡ τεχνικὴ μὲ τὸ ἀνώτερον ποσοστὸν κέρδους.

Εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Hicks, ἡ ἐξίσωσις ἡμερομισθίων μᾶς παρουσιάζει τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ ἡμερομισθίου w καὶ τοῦ ποσοστοῦ κέρδους r . Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπιλογῆς τεχνικῆς, θὰ ὑπάρξῃ καμπύλη ἡμερομισθίων δι' οἰανδήποτε τεχνικὴν. Εἰς πᾶσαν τεχνικὴν, θὰ ἀνταποκρίνεται μέγιστον ἡμερομισθίον καὶ μέγιστον ποσοστὸν κέρδους. Διὰ τινὰ ἑτέραν τεχνικὴν, θὰ ὑπάρχῃ καὶ ἑτέρα καμπύλη, αἱ καμπύλαι δὲ αὗται τέμνονται. Αἱ ἐξωτερικαὶ τιμαὶ τῶν διαφόρων καμπύλων, ἀποτελοῦν σύνθετον καμπύλην, ἡ ὁποία καλεῖται παραμεθόριος καμπύλη (the frontier curve). Τὸ ἡμερομισθίον εἰς τὴν παραμεθόριον καμπύλην, τὸ ὁποῖον ὁ Samuelson ἀποκαλεῖ «παραμεθόριον τιμὴν τοῦ συντελεστοῦ», εἶναι τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς θεωρίας ἐπιλογῆς τεχνικῆς - κατὰ μῆκος τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας ἀναπτύξεως (3).

Ἐάν ὄρισμένη τεχνικὴ εἶναι δεδομένη καὶ τὸ ποσοστὸν τοῦ συνολικοῦ ἀποταμιευθέντος εισοδήματος εἶναι ὄρισμένον, ἀλλαγὴ τιμῆς, εἰδικῶς εἰς τὸ ποσοστὸν

1. Ibid., σ. 146.

2. Ibid., σ. 147.

3. Ibid., σ. 150.

τοῦ κέρδους, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ἀλλαγὴν τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως, ἐκτὸς ἐὰν ὑπῆρχε διαφορὰ εἰς τὰς ἀναλογίας συντελεστῶν τῶν δύο βιομηχανιών. Τὸ m παριστᾷ τὴν ἀναλογίαν τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς.

Ἐὰν τὸ $m = 1$, τότε ἡ καμπύλη ἡμερομισθίων εἶναι εὐθεῖα γραμμὴ, ἡ ὁποία ἐνώνει τὰ w καὶ r . Ἡ ἀναλογία τιμῆς θὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος, διὰ μεταβολῆς τοῦ r . Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ r , δὲν θὰ εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἰσορροπίαν. Ὄταν $m = 1$, τὰ ὄρια τῶν ὁποίων τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως πρέπει νὰ εὐρίσκεται διὰ νὰ ἔχωμεν ἰσορροπίαν δι' ὀρισμένην τεχνικὴν, θὰ εἶναι $g = s/a$ δι' οἷονδήποτε ποσοστὸν κέρδους. Ἐνθα a εἶναι ὁ συντελεστής κεφαλαίου εἰς τὴν παραγωγὴν κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν.

3. — Ἡ πολὺ ἀπλοποιημένη μορφή τῆς θεωρίας τῆς ἰσορροπίας τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Hicks ἕως ἐδῶ, βασίζεται ἐπὶ ἀπαράδεκτον ὑποθέσεων. Δηλαδή, οὗτος δέχεται ὅτι τὸ αὐτὸ κεφαλαιακὸν ἀγαθὸν χρησιμοποιεῖται εἰς ἀμφοτέρας τὰς βιομηχανίας παραγωγῆς, τόσον παραγωγικῶν ὅσον καὶ καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἡ ὑπόθεσις ἐγκαταλείπεται, ἀλλὰ διατηρεῖται ἡ ὑπόθεσις ἰσορροπίας σταθερῶν ἀναλογιών. Ἄντι μᾶς, πολλαὶ μορφαὶ κεφαλαίου εἰσάγονται, εἰς δὲ τὸν τομέα τῆς καταναλώσεως εἰσάγεται ἓν καταναλωτικὸν ἀγαθὸν διὰ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν κατανάλωσιν ἐν γένει (1). Εἶναι ὄρος τῆς ἰσορροπίας, ὅτι δι' ἕκαστον κεφαλαιακὸν ἀγαθὸν πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνηται τὸ αὐτὸ ποσοστὸν κέρδους καθ' ὅλον τὸ σύστημα. Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τῶν πολλῶν κεφαλαιακῶν ἀγαθῶν, ἡ καμπύλη δὲν κινεῖται πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνὸς κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' εἶναι δυνατόν ν' ἀκολουθῇ ἔρπουσαν κατεύθυνσιν (serpentine). Εἰς τὴν πρακτικὴν, μελετῶμεν πάντοτε τὸ τέλος τῆς καμπύλης, ἐνῶ θὰ ἦτο καλύτερον νὰ ἐρευνῶμεν τί συμβαίνει περίξ τοῦ σημείου ἐνθα ἐκάστοτε λαμβάνει χώραν μεταβολή. Ὄταν παρατηρητῆται πτώσις τοῦ ποσοστοῦ τῶν κερδῶν, θὰ δημιουργηθῇ τάσις μετακινήσεως πρὸς τεχνικὴν, ἡ ὁποία δίδει περισσότερα κέρδη.

Ἐὰν ὅλαι αἱ ἀποταμιεύσεις προέρχωνται ἀπὸ κέρδη, θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξίσωσιν ἀποταμιεύσεων $g = sr$. Μὲ τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἡμερομισθίων καὶ τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἀποταμιεύσεων παραμενουσῶν σταθερῶν, ἡ ἀνάλυσις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πραγματικῶν ἡμερομισθίων ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως θὰ εἶναι καλὴ, ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἀποταμιεύσεις προέρχονται ἀπὸ τὰ κέρδη. Ἐὰν μερικαὶ ἀποταμιεύσεις προέρχωνται ἀπὸ ἡμερομισθία, τότε «ἡ ἀναλογία τῶν συνολικῶν ἀποταμιεύσεων πρὸς τὰ κέρδη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν τῶν συνολικῶν ἡμερομισθίων πρὸς τὰ κέρδη καὶ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐξ ἀμφοτέρων, τῆς ποσότητος καὶ τῶν τιμῶν» (2).

Εἰς τὴν ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως, τὸ ἀπόθεμα ἐκάστου κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ πρέπει νὰ εἶναι ὅτι ἀπαιτεῖται διὰ τρέχουσας παραγωγῆς (κεφαλαιακῶν καὶ κατα

1. Ibid., σ. 161.

2. Ibid., σ. 168.

λωτικῶν ἀγαθῶν) καὶ ἡ ἀπασχολουμένη ἐργασία πρέπει νὰ εἶναι ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν αὐτὴν παραγωγὴν (1).

4. — Εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ δημιουργήσῃ θεωρίαν ἰσορροπίας ἀναπτύξεως, ὁ Hicks παρατηρεῖ ὅτι ὁ σκοπὸς τοιαύτης θεωρίας εἶναι περιορισμένος. Εἶναι οὗτος ἀπλῶς ἐπέκτασις τῆς κλασσικῆς θεωρίας τῆς σταθερᾶς κινήσεως διαχρονικῶς (stationary state) (2). Εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν πραγματικὰς οἰκονομίας εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας ἀναπτύξεως. Αὐτὸ ὅπερ εἶναι δυνατόν νὰ εὕρωμεν, εἶναι μία πραγματικὴ οἰκονομία εἰς τὸν δρόμον τῆς πρὸς ἐπίτευξιν ἰσορροπίας ἀναπτύξεως. Ὑπάρχουν ὅμως τρόποι διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν μίαν πραγματικὴν οἰκονομίαν νὰ φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως περισσότερο ἀπ' ὅ,τι φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως.

Ἐὰν συμπεριλάβωμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει τοῦτο ταυτισθῆ, τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς οἰκονομίας, τὴν δραστηριότητα τῆς ἐργασίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κεφαλαίου, τότε ἡ ὅλη εἰκὼν διευρύνεται. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐρμηνεύει πῶς ἡ σταθερότης τοῦ πραγματικοῦ ἡμερομισθίου «κατὰ μονάδα ἐργασίας», ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν διάδρομον ἰσορροπίας, «θὰ προϋπέθετεν αὔξησιν τοῦ πραγματικοῦ ἡμερομισθίου κατὰ κεφαλὴν» (3).

Μερικοί, ἐπιπροσθέτως πρὸς τὴν ὡς ἄνω ἠϋξημένην παραγωγικότητα, θεωροῦν ἐνρύτεραν πρόοδον συνεπῆ μὲ τὴν ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως, ἐφ' ὅσον τοιαύτη πρόοδος εἶναι οὐδετέρα, δηλαδὴ δὲν ἐπηρεάζει τὰ μερίδια τῶν συντελεστῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπορρίπτεται ὑπὸ τοῦ Hicks, διότι προϋποθέτει ἀλλαγὰς εἰς τεχνολογίαν, αἵτινες προϋποθέτουν μεταφορὰν ἀπὸ τινος διαδρόμου ἰσορροπίας εἰς ἕτερον.

Εἰς τὴν ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως, συγκρίνομεν δύο διαδρόμους, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων ἡ κατανομὴ τῶν συντελεστῶν παραμένει σταθερὰ σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου. Ἡ παροῦσα θεωρία διανομῆς δὲν ἐκτίθεται εἰς ὄρους παραγωγικῶν συναρτήσεων καὶ ἐλαστικότητος ἀντικαταστάσεως. Εἰς τὴν συζήτησιν τῆς θεωρίας διανομῆς τῶν συντελεστῶν, ὁ Hicks ἀρχίζει μὲ τὸν ἀπλούστατον τύπον ἑνὸς κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ. Εἰς τοιοῦτον τύπον ἐὰν g , ἢτοι τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως, εἶναι δεδομένον, τότε εἶναι δυνατόν νὰ προσδιορίσωμεν τὸ f , ἢτοι τὸ μερίδιον τῶν συντελεστῶν εἰς τὰ κέρδη ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος καὶ τὸ r , ἢτοι τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ τείνῃ νὰ ἐλαττωθῆ ὡς ἀποτελεσμα αὐξήσεως τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευσιν. Αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι τὰ κέρδη θὰ ἐλαττωθοῦν κατ' ἀνάγκην. Δυνατὸν ταῦτα νὰ ἐλαττωθοῦν, ἀλλὰ δυνατόν καὶ νὰ μὴ ἐλαττωθοῦν. Ὄταν συγκρίνωμεν διαδρόμους ἰσορροπίας ἀναπτύξεως, ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν δὲν ἔχει καθαρῶς προσδιορισμένην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κατανομῆς. Αὔξησις ἀποταμιεύσεως, ἀδιαφόρως τρόπου κατανομῆς, πρέπει νὰ τείνῃ ὅπως ἐλαττώσῃ

1. Ibid., σ. 168.

2. Ibid., σ. 170.

3. Ibid., σ. 170.

τὸ κέρδος. «Ἄλλ' ἢ ἐπίδρασις τῆς ἐπὶ τοῦ μεριδίου τῶν κερδῶν, εἶναι ἐντελῶς ἀβεβαία» (1).

5. — Ὅσον περισσότερο προσπαθῶμεν νὰ δώσωμεν τὸν ὄρισμὸν τοῦ τύπου ἰσορροπίας, τόσοσ οὗτος περισσότερο ὁμοιάζει μὲ τὸν παλαιὸν στατικόν, ἀκόμη δὲ καὶ τὸν στάσιμον τύπον. Ἀπομακρύνεται οὗτος ὅλον ἐν καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἡ μελέτη ἐπεκτεινομένης οἰκονομίας μὲ σταθερὸν ποσοστὸν ἀναπτύξεως, εἶναι καλὴ διὰ μακρο - οἰκονομικὰ προβλήματα (aggregates). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐμμένομεν εἰς τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν αἱ τιμαὶ προσδιορίζονται ἐξωγενῶς, «οὐχὶ ὡς συνέπεια ἄλλων πλευρῶν τοῦ συστήματος» (2). Αἱ ἀνωμαλῖαι παρουσιάζονται ὅταν μελετῶμεν μεταβολὰς ὡς μέρος τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν θεωρίαν τῶν συνόλων καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ εἰς ἀνωμαλίαν. Ἰσορροπία ἀναπτύξεως ἐκτὸς τῆς θεωρίας καθωρισμένων τιμῶν (fix - price), δύναται νὰ προσδιορισθῇ δι' ἀναφορὰς εἰς δεδομένην τεχνικὴν. Δὲν ὑπάρχει χρόνος δι' ἐπιτεῦξιν ἰσορροπίας εἰς μεταβαλλομένην τεχνικὴν. Τὸ πρόβλημα συνίσταται πῶς ἡ οἰκονομία δύναται νὰ μετακινηθῇ εἰς νέαν ἰσορροπίαν, ἢ ὁποία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς νέας συνθήκας. Τὸ πρόβλημα μελετᾶται ὡς πρόβλημα μετακινήσεως ἀπὸ μιᾶς ἰσορροπίας εἰς τὴν ἑτέραν.

Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Harrod, διεπιστώθη ὅτι προσαρμογὴ πρὸς διάφορον ποσοστὸν ἀναπτύξεως μὲ πλήρη ἀπασχόλησιν, δύναται νὰ γίνῃ μόνον ἐὰν ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν ἢ ἡ «ἀναλογία κεφαλαίου - ἐκροῆς εἶναι μεταβαλλομένη» (3). Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἐνὸς κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ἀναλογία κεφαλαίου - ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δοθείσης τεχνικῆς. Ἐὰν τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως μεταβάλλεται, ἐνῶ ἡ τεχνικὴ παραμένει ἀμετάβλητος, ἡ ἀναλογία κεφαλαίου - ἐργασίας ἐπικρατοῦσα εἰς περιπτώσιν ἰσορροπίας θὰ μεταβληθῇ. Διὰ νέαν κατάστασιν ἰσορροπίας πρέπει νὰ ἔχωμεν γενικὴν προσαρμογὴν εἰς τὴν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν. Ὁ Hicks ὑποθέτει ὅτι τοιαύτη προσαρμογὴ λαμβάνει χώραν.

Ἐχομεν ἐν προκειμένῳ τέσσαρας περιπτώσεις : Αἱ δύο πρῶται περιπτώσεις παρουσιάζονται ὅταν τὸ g αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται. Αἱ ἑτεροι δύο περιπτώσεις ἐκδηλοῦνται ὅταν τὸ m εἶναι μεγαλύτερον ἢ μικρότερον τῆς μονάδος. Ἀνεξαρτήτως ἐὰν τὸ g αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται, κίφισταται διάδρομος πρὸς ἰσορροπίαν ὑπὸ πλήρη ἀπασχόλησιν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι m εἶναι μεγαλύτερον τῆς μονάδος. Ἐὰν τοῦτο εἶναι μικρότερον τοιοῦτος διάδρομος δὲν ὑφίσταται» (4). Ἐὰν ὑφίσταται συνεχῆς προσαρμογὴ, θὰ ἔχωμεν συνεχῆ προσαρμογὴν εἰς τὸ ποσοστὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον θὰ τείνῃ πρὸς τὸ ποσοστὸν ἰσορροπίας ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον.

1. Ibid., σ. 180.

2. Ibid., σ. 183.

3. Ibid., σ. 184.

4. Ibid., σ. 186.

Ἄλλ' ἡ πραγματικότης εἶναι διάφορος. Ἡ κατάσταση μεταβάλλεται εἰς ἐμπειρικὴν οἰκονομίαν ὅταν πλησιάζωμεν περισσότερο πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ σταθερότης τεχνικῆς δὲν εἶναι τὸ ζωτικὸν σημεῖον. Σημασίαν ἔχει ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ὑποθέσεως μοναδικοῦ κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία προηγεῖται ἀλλαγῆς εἰς τὴν τεχνικὴν. Πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως εἰς τὸ ἐπίπεδον ἰσορροπίας, ἡ ὁποία μεταβάλλει τὰς ἀναλογίας ἰσορροπίας, οὐχὶ μόνον κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἀλλ' ἐπίσης τοῦ ἐνὸς κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἄλλου. Διὰ διάφορα κεφαλαιακὰ ἀγαθὰ, ἡ ἀπάντησις θὰ εἶναι διάφορος. Ἡ ἀνωτέρω ἀναλογία διὰ μερικὰ κεφαλαιακὰ ἀγαθὰ, θ' αὐξηθῆ καὶ δι' ἕτερα θὰ ἐλαττωθῆ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην γενικότερα θεωρία τῆς θεωρίας τοῦ μοναδικοῦ κεφαλαιακοῦ ἀγαθοῦ θὰ εἶναι προτιμότερα (1).

Μεταβολὴ εἰς τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη ἐδῶ, συγκρινομένη μὲ ἴσην μεταβολὴν εἰς τὴν τάσιν ἐπενδύσεως, ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι αἱ τιμαὶ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπηρεασθοῦν ὑπ' αὐτῆς. Αἱ τιμαὶ εἰς τὴν νέαν κατάστασιν ἰσορροπίας δύνανται νὰ εἶναι αἱ αὐταί, ὅπως εἰς τὴν παλαιάν. Μεταβολὴ τιμῶν δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῆ. Αὕτη ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖται ὡς ὁδηγὸς διὰ τὸν προγραμματισμὸν τῆς παραγωγῆς ἢ τὴν ἐκλογὴν διαδρόμου πρὸς ἰσορροπίαν. Ὅ,τι ἐν προκειμένῳ εἶναι σπουδαῖον καὶ ἀπαιτεῖ μελέτην, εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ *g*. Αἱ τιμαὶ ἂν καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ μεταβληθοῦν κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον, ἐν τούτοις, πρέπει ὅπωςδήποτε εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου αἱ παλαιαὶ τιμαὶ ν' ἀποκατασταθοῦν. Ἐὰν δὲν σημειοῦται μεταβολὴ τιμῶν κατὰ τὴν μεταβατικὴν περίοδον, ἡ ἐκλογὴ διαδρόμου ἐξαρτᾶται τελείως ἐκ τῆς προβλεπτικότητος τῶν παραγωγῶν, ἥτοι ἐκ τῆς ἰκανότητός των νὰ προβλέψουν τὴν ζήτησιν. Ἄλλ' εἶναι ὄρος τῆς νέας ἰσορροπίας νὰ ἐφευρεθοῦν αἱ ὀρθαὶ τιμαὶ, διότι ἄλλως ἡ νέα τεχνικὴ δὲν θὰ ἐπιλεχθῆ. Ἡ ἐπίτευξις ἰσορροπίας θὰ εἶναι δυσχερεστέρα καὶ ἡ προσέγγισις πρὸς αὐτὴν θὰ καθυστερηθῆ. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἅπαντα τὰ ὡς ἄνω προβλήματα ἐμφανίζονται ταυτοχρόνως καὶ τὸ ζήτημα καθίσταται ζήτημα διαχειρίσεως.

Γ. 1. — Ἡ πραγματικὴ λειτουργία τῆς οἰκονομίας μὲ ἀτελῆ πρόβλεψιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ δυναμικὸν πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς οἰκονομικῆς, καθίσταται περίπλοκος. Τὸ ἀντίστοιχον πρόβλημα εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας εἶναι περισσότερο ἐπιδιώξιμον. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, ἐνθ' δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορίσωμεν τὸν πραγματικὸν διάδρομον τῆς οἰκονομίας, δυνάμεθα, ἐν τούτοις, νὰ γνωρίζωμεν περισσότερα περὶ τοῦ ἀρίστου διαδρόμου τῆς, ὁ ὁποῖος θὰ ἰκανοποιήσῃ κατὰ τὸν ἀρίστον τρόπον μερικὸς κοινωνικοὺς σκοπούς.

Τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς ἀρίστης δυναμικῆς θεωρίας εἶναι ὁ προγραμματισμὸς, ὁ ὁποῖος θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸν τεθέντα σκοπὸν κατὰ τὸν πλέον ἀποτελεσματικὸν τρόπον. Ὁ σκοπὸς οὗτος εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι, εἴτε ἀντικειμενικὸς ἐπὶ τῆς συνολικῆς παραγωγῆς, εἴτε ὑποκειμενικὸς ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς εὐημερίας.

Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἐπιδιώκομεν διὰ μεγιστοποίησιν ποσότητος ἢ ἀξίας. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν, ἐπιδιώκομεν μεγιστοποίησιν τῆς χρησιμότητος καὶ πρέπει νὰ ἀνεύρωμεν τρόπον συγκρίσεως τῶν διαφόρων χρησιμότητων τῶν ἰδιωτῶν. Πρέπει νὰ εὐρωμεν τρόπον ἀνταποκρίσεως μεταξὺ τῆς ἀριστοποίησεως τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς μεγιστοποίησεως τῆς ἀξίας. Ταυτοχρόνως, δυνάμεθα νὰ ἐπιδιώκομεν ἀριστοποίησιν τῆς ποιότητος, τῆς ἀξίας καὶ τῆς ποσότητος ἐκάστης, τῶν ὁποίων ἡ ἀποτελεσματικότης δύναται νὰ ἀδξηθῆ δι' ἀδξήσεως τοῦ τελικοῦ κεφαλαίου.

Πᾶν πρόβλημα ἀριστοποίησεως εἶναι καὶ πρόβλημα μεγιστοποίησεως, ὑπὸ περιορισμούς. Ἡ λεγομένη θεωρία «*turnpike*» ἐνδιαφέρεται καὶ δι' ἀριστοποίησιν μέσω μεγιστοποίησεως τοῦ τελικοῦ κεφαλαίου. Παραλλήλως, τὰ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ πρέπει νὰ περιορισθοῦν, γεγονός τὸ ὅποιον καθιστᾷ τὴν θεωρίαν «*turnpike*» περιορισμένην μορφήν τῆς θεωρίας τῆς ἀριστοποίησεως (1).

2.—Ἐνῶ ἡ θεωρία «*turnpike*» εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ἀρίστου διαδρόμου, ὅταν «τὸ τελικὸν ἀπόθεμα» εἰς τὸ τέλος ὀρισμένης περιόδου εἶναι ὁ μόνος παράγων ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ μεγιστοποιηθῆ, ὁ von Neumann, ἀφ' ἑτέρου, ἀνεζήτησε τοὺς ὅρους οἱ ὁποῖοι καθιστοῦν δυνατὴν τὴν ὑπαρξίν μακροχρονίου ἀρίστου διαδρόμου ἰσορροπίας, ὡς καὶ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά της. Ἡ θεωρία «*turnpike*» μᾶς λέγει, ὅτι δεδομένου ἀρκετοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὁ ἀριστος διάδρομος θὰ πλησιάσῃ τὸν διάδρομον ἰσορροπίας. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θεωρίας τῆς ἀριστοποίησεως, ὑπάρχει τάσις πρὸς ἰσορροπίαν.

Ὁ Hicks ἐπιδιώκει νὰ ὑποδείξῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς θεωρίας «*turnpike*» καὶ τῶν λοιπῶν θεωριῶν τῆς δυναμικῆς οἰκονομίας. Τὸ οὐσιαστικὸν σημεῖον τῆς ἀναλύσεώς του εἶναι, ὅτι εἰς οἰανδήποτε τεχνικὴν παραγωγῆς ἀνταποκρίνεται βασικὸν ποσοστὸν ἀποδόσεως «ἐντελῶς καθοριζόμενον ὑπὸ τῆς τεχνικῆς» (2). Ἡ καλυτέρα τεχνικὴ θὰ εἶναι ἡ ἀνταποκρινομένη εἰς τὸ μέγιστον ποσοστὸν ἀποδόσεως, κατὰ μῆκος τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας. Ἡ θεωρία ἰσορροπίας τοῦ von Neumann, εἶναι ἰσορροπία ἀναπτύξεως εἰς τὸ ὕψιστον ποσοστὸν ἀποδόσεως. Ἡ ἐργασία δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὸν συντελεστὴν παραγωγῆς, παρὰ ὡς συντελεστής κεφαλαίου (3). Τὸ κέρδος θεωρεῖται ὡς ἡ μόνη πηγὴ ἀποταμιεύσεως καὶ διὰ μέγα ποσοστὸν ἀναπτύξεως αἱ ἀποταμιεύσεις ἐκ κερδῶν πρέπει νὰ εἶναι μεγάλαι. Ἐάν ὀλόκληρον τὸ κέρδος ἀποταμιευθῆ, τότε $g = r$, δηλαδὴ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν. Ἡ τεχνικὴ μὲ τὸ ἀνώτατον ποσοστὸν ἀποδόσεως θὰ ἔχη τὸ ἀνώτατον ποσοστὸν ἀναπτύξεως (4).

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ von Neumann, ἔχομεν νὰ ἐξετάσωμεν γενικωτέραν περίπτωσιν, περιλαμβανομένων τῶν διαδρόμων μὴ ἰσορροπίας, ὑπὸ τὴν ὑπόθε-

1. Ibid., σ. 206.

2. Ibid., σ. 209.

3. Ibid., σ. 210.

4. Ibid., σ. 211.

σιν ότι ὅλη ἡ παραγωγή συνεννοῦται, χρησιμοποιηθέντος καὶ νέου ἐξοπλισμοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐμποδίζει τὴν δυνατότητα ὑποδείξεως τῆς ὑπάρξεως διαδρόμου μὴ ἰσορροπίας. Διὰ τὴν ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν περίπτωσιν τῆς συνενώσεως τῆς παραγωγῆς, ὁ von Neumann ἐχρησιμοποίησεν Ἐνάλυσιν - Ἐνεργείας (Activity - Analysis), ἡ ὁποία εἶναι ἡ θεωρητικὴ βάση τοῦ γραμμικοῦ προγραμματισμοῦ (1).

Εἰς τὸ σύστημα τοῦ von Neumann, «τὰ προϊόντα δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς εἰσροὴ διὰ μελλοντικὴν παραγωγὴν». Ἄλλ' ἡ περίπτωσις μὴ καταναλώσεως, τὴν ὁποίαν ἐξετάζει ἡ θεωρία «turnpike» εἶναι μόνον μία περιορισμένη περίπτωσις. Εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Hicks, ἡ ὑπάρχουσα τεχνικὴ ἀφιερῶται εἰς τὴν παραγωγὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικατασταθοῦν τὸ ἐν διὰ τοῦ ἄλλου.

Ὁ Hicks ἀμφιβάλει διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ὑποθέσεως τοῦ von Neumann, ὅτι οἰοσδήποτε συνδυασμὸς τεχνικῶν μεθόδων εἶναι δυνατός. Ἐνῶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι πιθανὸν νὰ καταστῇ ἀποδεκτὴ, ἐν τούτοις, εἰς τὴν περίπτωσιν τύπου κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου, διὰ τεχνικὴν παγίου κεφαλαίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεκτείνεται ὁ τύπος von Neumann, γεννῶνται ἐρωτήματα. Ἐάν ὅμως τοιαύτη βασικὴ ὑπόθεσις ἀπορριφθῇ, τότε γεννᾶται τὸ ἐρώτημα τί ἀπομένει ἀπὸ τὴν θεωρίαν «turnpike»;

Εἰς τὴν περίπτωσιν κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου, ὁ διάδρομος ἰσορροπίας εἶναι ἐξισορροπημένος. Τὸ πρῶτον θεώρημα τοῦ Von Neumann εἶναι ὅτι ὁ διάδρομος αὐτοῦ εἶναι ὁ διάδρομος τῆς ἰσορροπημένης ἀναπτύξεως, ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀρίστην τεχνικὴν. Ἡ ἴδια πρότασις εἶναι ἀληθὴς εἰς τὴν περίπτωσιν συνδυασμένης παραγωγῆς, ἡ ὁποία τείνει νὰ συνενώσῃ τὰς διαφόρους ἀναλογίας.

Τὸ δεύτερον θεώρημα τοῦ von Neumann μᾶς λέγει, ὅτι «ὁ διάδρομος ἰσορροπίας εἶναι ἄριστος διάδρομος». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ διάδρομος ἔχει τὸ ἀνώτερον ποσοστὸν ἀναπτύξεως ἀπὸ οἰονδήποτε ἕτερον διάδρομον, ἐν ἰσορροπίᾳ ἢ μὴ (2).

Εἰς τὸ ὑπόδειγμα Hicks, τὰ ὄρια ἀποδόσεως θὰ λάβουν τὴν μορφήν γραμμικοῦ συνόρου (linear frontier). Εἰς τὴν ἰσορροπίαν von Neumann, τὸ ἡμερομίσθιον ἰσορροπίας ἐλαττοῦται εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὸ ποσοστὸν κέρδους μεγιστοποιεῖται. Ἐάν ἔχωμεν δεδομένην τεχνικὴν διὰ συνδυασμένην παραγωγὴν ὄλων τῶν κεφαλαϊκῶν ἀγαθῶν, μὲ καθωρισμένας τιμὰς καὶ ἀξίας τῶν εἰσροῶν (inputs), θὰ ἔχωμεν ἐπίσης καθωρισμένας ποσότητες ἀποδόσεως. Ἄλλ' εἰς περίπτωσιν ἐπιλογῆς τῆς τεχνικῆς, ὁ χαρακτῆρ τῶν συνόρων ἀλλάζει. Τὰ σύνορα ὑπόκεινται εἰς ἀλλαγὴν κατευθύνσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ὑπάρξῃ ποία τις τεχνικὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀπόδοσις θὰ μεγιστοποιηθῇ εἰς οἰασδήποτε τιμὰς ἀποδόσεως. Οὕτω, τὸ δεύτερον θεώρημα μεγίστου ποσοστοῦ ἀναπτύξεως εἰς τὰς καταλλήλους

1. Ibid., σ. 211.

2. Ibid., σ. 214.

τιμάς, είναι ἀληθές, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὁμαδικῆς (joint) παραγωγῆς (1).

Τὸ τρίτον θεώρημα τοῦ von Neumann εἶναι, ὅτι «ὁ διάδρομος ἰσορροπίας εἶναι ὁ μόνος διάδρομος ἀρίστης τεχνικῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι συνεχῶς βιώσιμος» (2). Ὑπὸ συνθήκας μὴ συνδυασμένης παραγωγῆς, συγκρίνομεν μόνον τοὺς διαδρόμους ἀρίστης τεχνικῆς. Τοὺς ἐν λόγῳ διαδρόμους παρακολουθοῦμεν διὰ περισσοτέρας τῆς μιᾶς περιόδου. Εἰς τὴν περίπτωσιν συνδυασμένης παραγωγῆς, τὸ μέτωπον τῶν παραγωγικῶν δυνατοτήτων δὲν εἶναι ἐπίπεδον. Ἐὰν ἀρχίσωμεν μὲ ἀρίστας ἀναλογίας εἰσροῶν (inputs), αἱ ἐκροαὶ τῆς ἐπομένης περιόδου θὰ εἶναι περισσότερο περιορισμένα. Μετὰ σειρὰν δὲ περιόδων, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἐκροαὶ καθίστανται συνεχῶς καὶ πλέον περιορισμένα, πρέπει αὐταὶ νὰ προσεγγίζουσι εἰς ἰσορροπία. Δηλαδή ὁ διάδρομος ὁ ὁποῖος ἀρχίζει μὲ ἰσορροπία, θὰ προσεγγίσῃ ἰσορροπία. Ἡ θεωρία «turnpike» εὐσταθεῖ, ἐφ' ὅσον τὸ τρίτον θεώρημα ἐπαληθεύεται.

3. — Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θεωρίας «turnpike», ἀρχίζομεν μὲ κατάστασιν ἀποθέματος ἄνευ ἰσορροπίας καὶ ἀποσκοποῦμεν πρὸς τὸ τέλος σειρᾶς περιόδων, εἰς μεγαλύτερον τελικὸν ἀπόθεμα δεδομένης συνθέσεως, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη τὴν μεγίστην ἀξίαν εἰς τιμάς ἰσορροπίας. Ὁ διάδρομος συστέλλεται, καθὼς προχωροῦμεν πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀρχικοῦ τέρματος καὶ τοῦ ἀποθέματος ἰσορροπίας εἶναι ἡ διαφορὰ ἀναλογιῶν.

Ἐὰν τὸ ἀρχικὸν ἀπόθεμα κεφαλαίου ἔχει ἰσοζυγισθῆ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, θὰ ἐκδηλωθῆ ἐπέκτασις κατὰ μῆκος τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας τοῦ von Neumann, μὲ ποσοστὸν ἀναπτύξεως μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην τεχνολογικὴν δυνατότητα. Ἄλλ' ἐὰν τὸ ἀρχικὸν ἀπόθεμα δὲν ἔχη ἰσοζυγισθῆ κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας περιόδους ὀλόκληρον τὸ ἀπόθεμα δὲν θὰ χρησιμοποιηθῆ βάσει τῆς καλυτέρας τεχνικῆς καὶ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως θὰ εἶναι μικρότερον τοῦ ἀνωτάτου. Ἐν τούτοις, ὑπάρχει εἰς κατάλληλος διάδρομος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ σύνθεσις τῶν ἀποθεμάτων διαφέρουν μόνον κατὰ τὰς ἀναλογίας τῶν (3). Δυνάμεθα νὰ παραμερίσωμεν τὴν ἀνωμαλίαν χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ πλεονάσματα. Τοιούτοτρόπως ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μεθόδου μὲ τὴν ἀρίστην τεχνικὴν.

Κατὰ τὸν von Neumann, τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως κατὰ μῆκος τοῦ ἀρίστου διαδρόμου, δὲν δύναται εἰς οἰανδήποτε μοναδικὴν περίοδον νὰ ὑπερβῆ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως τῆς θεωρίας «turnpike». Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο, ἀπὸ περιόδου εἰς περίοδον, εἶναι θετικὴ καὶ ὁ μέσος ὅρος τῶν διαφορῶν αὐτῶν, ὅταν ἀναφερόμεθα εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν περιόδων, «δύναται νὰ καταστῆ τόσο μικρὸς, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν» (4). Κατὰ τὸ μεγαλύτερον διάστημα τῆς πορείας, ἡ

1. Ibid., σ. 220.

2. Ibid., σ. 221.

3. Ibid., σ. 229.

4. Ibid., σ. 231.

διαφορὰ αὕτη πρέπει νὰ εἶναι μικρά. Ὁ μέσος ὄρος τῶν ποσοστῶν ἀναπτύξεως, κατὰ μήκος τοῦ ἀρίστου διαδρόμου, πρέπει νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν διάδρομον τῆς μεγίστης ἀναπτύξεως, αὐτὸ ὅπερ χρειάζεται διὰ νὰ μεταφερθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν θεωρίαν τοῦ von Neumann εἰς τὴν θεωρίαν «turnpike», ἡ ὁποία βασίζεται ἐπ' αὐτῆς, εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἰκανότητος πρὸς ἀριστοποίησιν (optimality) καὶ βιωσιμότης τοῦ διαδρόμου τῆς ἰσορροπημένης ἀναπτύξεως. Ἡ ὡς ἄνω ὑπαρξίς εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας. Εἰς τὴν ἀριστοποίησιν τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ἴσου μέγα εἰς ὀρισμένην περίοδον, ὡς τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως οἰουδήποτε ἐτέρου διαδρόμου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν βιωσιμότητα μόνον κατὰ μήκος τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας, τὸ ποσοστὸν ἀρίστης ἀναπτύξεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ συνεχῶς καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν. Τὰ τρία ταῦτα σημεῖα μᾶς δίδουν τὰ κύρια σημεῖα τῆς θεωρίας «turnpike» καὶ θὰ ἰκανοποιούμεθα ἀκόμη περισσότερον ἐὰν αἱ ὑποθέσεις von Neumann δὲν ὑφίσταντο τελείως.

Ἡ κεντρικὴ γραμμὴ τῆς θεωρίας «turnpike» εἶναι, ὅτι πρέπει ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν χρησιμότητα τοῦ τελικοῦ ἀποθέματος τῆς περιόδου προγραμματισμοῦ.

4. — Κατὰ τὸν Hicks, αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι σπουδαῖον δὲν εἶναι τὸ ἀπόθεμα κεφαλαίων εἰς τὸ τέλος τῶν περιόδων, «ἀλλὰ τὸ ρεῦμα τῶν ἐκροῶν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν». Ἡ θεωρία «turnpike» ἀπαιτεῖ ἐπίσης ἐλαστικότητα ἐργασίας, ἡ ὁποία δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ μὴ ὑπάρχῃ. Εἶναι δυνατόν ἡ ἐργασία νὰ ἀυξάνεται κατὰ σταθερὸν ποσοστὸν. Σταθερὰ προσφορά ἐδάφους ἐμποδίζει ἐπίσης τὴν ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως.

Τὸ κέντρον τῆς εἰκόνας εἶναι τὸ ρεῦμα τῶν ἐκροῶν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν τὸ ρεῦμα τοῦτο κατανέμεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἄνελαστικότης ἐργασίας καὶ ἐδάφους ἐπιβάλλουν περιορισμούς. Ἐν τούτοις, δι' ἐπεκτάσεως τοῦ χρόνου τοῦ προγράμματος παραινέομεν τὴν ἐνδιάμεσον περίοδον, ὁπότε ἡ ἀνελαστικότης τοῦ ἀποθέματος δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ὁρισμένη προσφορά ἐδάφους καὶ ἐργασίας θὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐπίτευξιν ἰσορροπίας ἀναπτύξεως μὲ τὴν συνεχῶς ἀυξανομένην ἐκροὴν τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν.

Εἰς δείκτης, P, δίδει «τὸν μέσον ὄρον ποσοστοῦ ἀναπτύξεως τοῦ ρεύματος τῶν ἐκροῶν. Οὕτως, ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐπιτοκίου τείνει νὰ αὐξήσῃ τὸ μέσον ποσοστὸν ἀναπτύξεως τοῦ ρεύματος τῆς παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν» (1).

Ἡ μέτρησις τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως τοῦ ρεύματος παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, δὲν εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν μέτρησιν τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως ἀποθέματος κεφαλαίου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, ἐξετάζομεν τὸ ἀρχικὸν καὶ τὸ τελικὸν ἀπόθεμα διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὅλην ροήν.

Ὅσον χαμηλότερον εἶναι τὸ ἐπιτόκιον, τόσοον ὑψηλότερα εἶναι τὰ πραγμα-

1. Ibid., σ. 245.

τικά ήμερομίσθια καὶ μεγαλύτερα θὰ εἶναι ἡ ἔκροη τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Πτώσις τοῦ ἐπιτοκίου ἐλαττώνει τὴν ἔκροην καταναλωτικῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον. Συνάμα αὕτη προκαλεῖ ἠδξημένον ποσοστὸν ἀναπτύξεως μεταξὺ χρόνου μηδὲν καὶ ὀρισμένης περιόδου T , ἐνῶ προκαλεῖ αὐξησιν τῆς ἔκροης μετὰ τὴν περίοδον T . Εἰς τὴν θεωρίαν ἀριστοποιήσεως (optimum theory), τὸ ἐπιτόκιον προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς παραγωγικότητος καὶ τῆς φειδοῦς (thrift). Ἐξητάσαμεν ἤδη τὴν παραγωγικότητα, δι' ἃ καὶ κατωτέρω προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς φειδοῦς.

5. — Ἐάν αἱ ἀποταμιεύσεις προέρχονται ἀπὸ κέρδη, τότε θὰ ἔχωμεν $g = sr$. Ἐάν ὅμως αἱ ἀποταμιεύσεις βασίζονται εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τῆς χρησιμότητος, τότε τὸ g αὐξάνεται μετὰ τὴν αὐξησιν τοῦ r . Δὲν δυνάμεθα, πάντως, νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ s αὐξάνει μετὰ τὴν αὐξησιν τοῦ r . Τὸ s εἶναι δυνατὸν ν' αὐξηθῇ, νὰ ἐλαττωθῇ ἢ νὰ παραμείνῃ σταθερὸν. Ἄρκετοὶ τῶν Οἰκονομολόγων ἔχουν ἐπιχειρήσει νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν συνάρτησιν χρησιμότητος τοῦ χρήματος ὡς συνταγὴν δι' ἀποταμιεύσεις, ἀλλὰ τοῦτο δὲν στηρίζεται ἐπὶ σταθερῶν βάσεων. Εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀποταμιεύσεων, ὑπὸ τὴν ἀπλουστάτην μορφήν τῆς, χρειαζόμεθα εἰδικὰς ὑποθέσεις. Εἰδικότερον, χρειαζόμεθα τὴν σταθερότητα τῶν ἀναγκῶν σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, τοῦ Koorman. Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς συναρτήσεως τῆς χρησιμότητος. Ἡ δευτέρα ὑπόθεσις εἶναι ἡ ὁμοιογένεια τῶν ἀναγκῶν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι αὐξήσις τῶν εἰσροῶν διὰ παραγωγὴν ἀγαθῶν καταναλώσεως κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, θὰ αὐξήσῃ τὴν ἔκροην (output) «κατ' ἀναλογίαν, ἢ ὁποία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος. Τὸ ἐπίπεδον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀνεξάρτητον τῶν ἀναλογιῶν πρὸς τὰς ὁποίας ἔχουν συνδυασθῇ» αἰ εἰσροαὶ (1).

Ἐπὸ τὰς προϋποθέσεις τῆς σταθερότητος τῶν ἀναγκῶν σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου καὶ τῆς ὁμοιογενείας, τὸ μόνον ἄριστον πρόγραμμα καταναλώσεως, ὑπὸ σταθερὸν ἐπιτόκιον εἶναι τὸ πρόγραμμα μετὰ σταθερὸν ποσοστὸν ἀναπτύξεως. Ἐπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις, αὐξήσις τοῦ ἐπιτοκίου θὰ τεινῇ ν' αὐξήσῃ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως τὸ ἄριστον διαδρόμου, ἀλλὰ δὲν θὰ μᾶς παράσχῃ πληροφορίας περὶ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀποταμιευθέντος εἰσοδήματος.

Ἡ τρίτη ὑπόθεσις εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἀνεξαρτησίας καθ' ἣν ἡ ὀριακὴ χρησιμότης τῆς καταναλώσεως εἰς ἐκάστην εἰδικὴν περίοδον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταναλώσεως μόνον εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίοδον. Οὕτως, ἐνῶ βλέπομεν ὅτι, εἰς τὴν περίπτωσιν ὁμοιογενείας, ἕκαστον εἶδος καταναλώσεως αὐξάνει κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ὅταν ὑπάρχῃ ἀλλαγὴ κεφαλαίου καὶ οὐχὶ ἀλλαγὴ ἐπιτοκίου, εἰς τὴν περίπτωσιν ἀνεξαρτησίας τῆς ὀριακῆς χρησιμότητος τῶν διαφόρων εἰδῶν καταναλώσεως «ἐκάστη ὀριακὴ χρησιμότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδίας μόνον καταναλώσεως ἐκάστου εἶδους ἀγαθοῦ» (2).

Ἐνῶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι βασικὴ, αὕτη συνοδεύεται ἀπὸ δυσχερείας, διότι ἐάν διαδοχικαὶ καταναλώσεις ἔχουν ἀνεξαρτήτους χρησιμώ-

1. Ibid., σ. 255.

2. Ibid., σ. 256.

τητας, τότε ἐμποδίζεται ὁ μελλοντικός προγραμματισμός. Ὁ κανονικός ὅρος εἶναι ὅτι ὑπάρχει ἰσχυρά συμπληρωματικότης μεταξύ διαδοχικῶν καταναλώσεων.

6. — Ἡ βασική σχέση τῆς ἀρίστης διαχρονικῆς θεωρίας «εἶναι ἡ σχέσις μεταξύ τοῦ ἐπιτοκίου καὶ τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως».

Εἰς τὴν συγκριτικὴν θεωρίαν, ὅλαι αἱ ἀποταμιεύσεις προέρχονται ἐκ τῶν κερδῶν. Ἄλλ' ἀποταμιεύσεις ἐξ ἡμερομισθίων δημιουργοῦν περιπλοκάς καὶ ἡ ἀναλογία συμμετοχῆς τῶν συντελεστῶν (factor - share ratio) ἀπαιτεῖται ὡπως εἰσαχθῆ, ὡς τρίτη μεταβλητή. Εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀριστοποιήσεως, ὡς κεφαλαιακὴ ἀξία ἀναγνωρίζεται ἡ συνολικὴ κεφαλαιοποίησις ὄλων τῶν ροῶν (streams) τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, παραβλέπομεν τὴν διαφορὰν μεταξύ κερδῶν καὶ ἡμερομισθίων καὶ τὰ ἡμερομίσθια παρουσιάζονται ὡς τόκος εἰς τὴν κεφαλαιοποίησιν τῆς ἀξίας τῆς ἐργασίας. Συνεπῶς $g = sr$ «εἶναι καλὴ ἐξίσωσις διὰ τὰς ἐκ τοῦ εἰσοδήματος ἀποταμιεύσεις ἐν συνόλῳ» (1).

Μὲ δεδομένον ποσοστὸν κέρδους «τὸ ποσοστὸν ἰσορροπίας τῆς ἀναπτύξεως θὰ ἦτο τόσον μεγαλύτερον, ὅσον μεγαλύτερα ἦτο ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν». Ἀλλὰ μὲ δεδομένον ποσοστὸν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τὸ ποσοστὸν ἰσορροπίας τῶν κερδῶν θὰ ἦτο τόσον χαμηλότερον, ὅσον ὑψηλότερα θὰ εἶναι ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν.

Ὅταν συγκρίνωμεν ἀρίστους διαδρόμους μὴ σταθερᾶς ἀναπτύξεως, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς παραγωγικότητος, τότε ἡ αὔξησις τοῦ ἐπιτοκίου τείνει νὰ ἐλαττώσῃ τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τῆς ροῆς καταναλώσεως. Ἀπὸ πλευρᾶς δὲ ἀποταμίσεως, ἡ αὔξησις τοῦ ἐπιτοκίου τείνει ν' αὐξήσῃ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως (2). Οὕτω, τὸ ἐπιτόκιον διευκολύνει τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀρίστης θέσεως.

Τὸ ἄριστον ποσοστὸν ἀναπτύξεως ἠδύνατο νὰ εἶναι θέσις ἰσορροπίας πλήρους ἀναπτύξεως, ὑπὸ τοὺς ἀκολουθοῦντας ὅρους: 1) Τὸ ἄριστον ποσοστὸν ἀναπτύξεως πρέπει νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ πραγματικὸν ποσοστὸν ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας. 2) Τὸ ἐπιτόκιον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ προκαλέσῃ ποσοστὸν ἀποταμίσεως διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως. 3) Εἰς τὸ ἐπιτόκιον αὐτό, ἢ τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν, θὰ ἀνταπεκρίνετο τεχνικὴ ἰσορροπία. 4) Τέλος, τὸ ἀπόθεμα κεφαλαίου τῆς οἰκονομίας θὰ ἐχρησιμοποίει τὴν ἀρχικὴν ἐργατικὴν δύναμιν εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς ἰσορροπίας, ὡς καὶ τὸ ἄριστον ποσοστὸν τῆς ἀναπτύξεως.

Ἐὰν τὸ ἀρχικὸν ἀπόθεμα ἀνταποκρίνεται πρὸς ἅπαντας τοὺς προαναφερθέντας ὅρους, ἐνῶ ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν εἶναι μεγαλύτερα τῆς ἀποταμιευτικῆς ἰσορροπίας, τότε τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως θὰ ἦτο μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως εἰς κατάστασιν ἰσορροπίας. Τοῦτο δέ, λόγῳ τῆς μετακινήσεως τῆς τεχνικῆς πρὸς περισσότερον παραγωγικὴν κατεύθυνσιν. Ἡ διαφορὰ αὕτη θὰ ἐξηφανίζετο σὺν τῷ χρόνῳ, γεγονός ὅπερ θὰ συνεπήγετο ἐλαττούμενον ἐπιτόκιον. Τεχνικὴ πρόοδος καὶ χρόνος κινοῦνται πρὸς ἀντιθέτους κατευθύνσεις καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξουδετερώσουν τὸ ἐν τῷ ἄλλο. «Κατὰ μέσον ὅρον, θὰ ἀνεύρωμεν

1. Ibid., σ. 264.

2. Ibid., σ. 265.

τὸ ἄριστον σημεῖον ὑψηλότερον, μὲ ἀρίστην αὐξησιν τοῦ ἐπιτοκίου ὑπεράνω τῶν ἀξιών τῆς ἰσορροπίας» (1). Αὐτὸ εἶναι τὸ γενικὸν συμπέρασμα τοῦ Hicks, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τοὺς κλασσικοὺς καὶ νεοκλασσικοὺς τύπους.

Διὰ τοὺς Ricardo καὶ Hicks, τὸ ποσοστὸν ἀναπτύξεως εἰς κατάστασιν μὴ ἰσορροπίας καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν κερδῶν εἶναι ὑπεράνω τῶν ἀντιστοίχων ποσοστῶν ἰσορροπίας. Ἐν τούτοις, διὰ τὸν von Neumann καὶ τὴν θεωρίαν «turnpique», τὰ ποσοστὰ ταῦτα εὐρίσκονται κάτωθεν. Εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, ἡ διαφορὰ ὀφείλεται εἰς ἀπλήν προσαρμογὴν τοῦ ἀποθέματος κεφαλαίου πρὸς τὸ ἀπαιτούμενον κατὰ μῆκος τοῦ διαδρόμου ἰσορροπίας. «Ὁ λόγος διὰ τὴν διαφορὰν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ von Neumann δὲν ὑφίσταται περιοριστικὸς παράγων, τὰ πάντα δύνανται νὰ ἀναπαραχθοῦν «τὸ μέγιστον ποσοστὸν ἀναπτύξεως προσδιορίζεται τελείως ὑπὸ τῆς τεχνολογίας» (2). Ἐτερος λόγος διὰ τὴν διαφορὰν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ von Neumann ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ ποσοστοῦ ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖ λογικὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μεγιστοποιηθῆ, εἶναι ἡ χρησιμότης. Ἄλλη διαφορὰ εἶναι, αὐτὸ τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ παρατηρῆ ὁ Kaldor, ὅτι ἡ τεχνικὴ πρόοδος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα οἰκονομικῶν δυνάμεων. Ὁ Hicks παρατηρεῖ, ὅτι ἐνῶ αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις ἀποτελοῦν τμήμα τοῦ φαινομένου, τμήμα τί τῆς προόδου προορίζεται ἀπὸ μὴ οἰκονομικοὺς παράγοντας, ἀλλὰ ἐπίσης ὑπὸ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης.

Δ.1. — Παρ' ὅ,τι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Keynes εἶναι βραχείας διάρκειας, οὗτος ἔκαμεν ἐπίσης παρατηρήσεις μακρᾶς χρονικῆς περιόδου. Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, ἰσορροπία ἀναπτύξεως καὶ διάδρομος ἀρίστης ἀναπτύξεως, ἐξητάσθησαν ἄνευ τῆς χρήσεως τοῦ χρήματος. Ὁ μόνος τρόπος ἵνα τὸ χρήμα καταστῆ δυνατόν νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἰσορροπίαν ἀναπτύξεως, ἦτο ὁ μέσῳ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χρήματος ὡς ἀγαθοῦ, χρυσοῦ ἐπὶ παραδείγματι. Τότε, ἡ τιμὴ τοῦ χρυσοῦ θὰ προσδιορισθῆ βάσει τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς του καὶ θὰ ἐμφανισθῆ ὡς κεφαλαιακὸν ἀγαθόν, ὅπως τὰ ἄλλα ἀγαθὰ κεφαλαίου.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ χρήματος - ἀγαθοῦ καὶ χρήματος - πίστεως, φαίνεται εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν διαδρόμων ἰσορροπίας.

Εἰς τὸ σύστημα τοῦ Keynes, ἡ προτίμησις διὰ ρευστότητα ἐπιλέγει μεταξὺ τραπεζικοῦ χρήματος καὶ ὁμολογιῶν, ἀλλὰ ὁ ρόλος τῆς προτιμήσεως ρευστότητος φαίνεται νὰ εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν Γενικὴν Θεωρίαν. Ὑπάρχει ἓν ἀνώτατον ἐπίπεδον δι' ὅλα τὰ ἐπιτόκια, «προσδιοριζόμενον ὑπὸ τῶν ἀναμενομένων ποσοστῶν ἀποδόσεως εἰς πραγματικὰς ἐπενδύσεις» (3). Ὑπάρχει ὁμοίως ἓν ἐλάχιστον ἐπίπεδον δι' ὅλα τὰ ἐπιτόκια, ὅπερ πληρῶνεται ὑπὸ τῆς τραπεζῆς. Ὅλα τὰ ἄλλα ἐπιτόκια, πρέπει νὰ συναντῶνται ἐν τῷ μεταξύ. Ποῦ ἀκριβῶς; Τοῦτο θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὰ ἐμφανιζόμενα ζητήματα ρευστότητος τοῦ χρήματος.

1. Ibid., σ. 272.

2. Ibid., σ. 273.

3. Ibid., σ. 286.

Ἐνωτέρω ἢ προσοχή μας ἐστράφη εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ ἀρίστης ἀναπτύξεως καὶ ἀρίστου ἐπιτοκίου ὑπὸ διαφόρους συνθήκας παραγωγικότητος καὶ φειδοῦς (ἢ ἐξοικονομήσεως πόρων). Ἦδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν καθαρῶς θεωρητικὴν οἰκονομικὴν, «ἐρευνῶντας πῶς ἐν σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀργανωθῆ καθ' ὄρισμένον εἰδικὸν τρόπον, θὰ ἀνεμένετο νὰ λειτουργήσῃ» (1). Τὸ νὰ μεταφέρωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μελέτης ἀπὸ τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο σύστημα, θεωρεῖται σφάλμα, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ οἰκονομολόγοι συνήθως περιπίπτουν.

Ὁ Hicks ὑπολίπτει εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο ἐσκεμένως. Ὑποθέτει οὗτος, ὅτι αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀρίστων ἀναλογιῶν τῆς ἀρίστης θεωρίας εἶναι ὀρθαί, οὐχὶ διὰ πραγματικὰς ἀναλογίας, «ἀλλὰ διὰ τὰς ἀναλογίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπραγματοποιούντο ἐὰν τὸ νομισματικὸν σύστημα ἐλειτούργει κατὰ τέλειον τρόπον» (2).

Τὸ κύριον συμπέρασμα τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι, ὅτι τὸ ἄριστον ποσοστὸν κέρδους δυνατὸν νὰ εἶναι ὑψηλότερον, ὅταν ἡ τεχνικὴ πρόοδος εἶναι ταχεῖα.

Δεδομένου ὅτι τόσον τὸ ποσοστὸν κέρδους προσδιορίζεται εἰς πραγματικὸς ὄρους καὶ τὸ ἐπιτόκιον εἰς νομισματικὸς ὄρους, εἶναι δυνατὸν τὸ ἐν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ ἄλλο; Ἐὰν αἱ τιμαὶ παραμένουν σταθεραί, ἀμφοτέρω, τόσον τὸ πραγματικόν, ὅσον καὶ νομισματικόν ἐπιτόκιον θὰ εἶναι ἴσα καὶ συνεπῶς ἡ ἀνωτέρω ἀνάλυσις θὰ ἔχη βάσιν. Ἄλλ' ἐὰν αἱ τιμαὶ πρόκειται ν' αὐξηθοῦν, θὰ ἔχωμεν ἰσορροπίαν. Πάντως τὸ νομισματικὸν ποσοστὸν τοῦ κέρδους θὰ εἶναι ἀνώτερον τοῦ πραγματικοῦ ποσοστοῦ. Ὁ πληθωρισμὸς θὰ δύναται νὰ περιορισθῇ καὶ ἡ ἰσορροπία θὰ διατηρηθῇ. Δὲν θὰ εἶναι ὅμως σοφὸν νὰ βασισθῶμεν ἐπὶ τοιαύτης πληθωρικῆς ἰσορροπίας, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ ἐξασκηθῇ ὁμαλὴ νομισματικὴ πολιτικὴ.

2. — Ἡ συνάρτησις παραγωγῆς. Διαφοραὶ παραγωγικότητος μεταξὺ δύο οἰκονομικῶν μονάδων ὀφείλονται εἰς τὴν ὑπαρξίν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τεχνικῆς γνώσεως, ἢ εἰς τὴν διαφορὰν ἀποτελεσματικότητος μεταξὺ τῶν ἀπασχολουμένων συντελεστῶν. Ἡ συνάρτησις παραγωγῆς ἔχει μελετηθῆ ὡς στατικὸν φαινόμενον, ἔνθα ἡ συνολικὴ ἐπένδυσις εἶναι ἴση πρὸς ἀπόσβεσιν. Ὑποτίθεται ἤδη, ὅτι πραγματοποιεῖται μία ἐφεύρεσις καὶ δὲν ὑπάρχει ἀρκετὸν κεφάλαιον διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ αὕτη εἰς τὴν οἰκονομίαν. Διὰ νὰ αὐξηθῇ ἡ παραγωγή εἰς τὰς δυνατότητας τῆς νέας ἐφευρέσεως, ἀπαιτεῖται χρόνος διὰ προσαρμογὴν. Βαθμιαία προσαρμογὴ εἰς τὸ νέον ἐπίπεδον ἰσορροπίας εἶναι ἀπλοῦστατον πρῶγμα. Ἐρωτᾶται, ὅμως, πῶς ἡ νέα καὶ ἡ παλαιὰ ἰσορροπία θὰ συγκριθοῦν, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ δὲν πραγματοποιεῖται ἀποταμίευσις;

Ἡ κατανάλωσις ἔχει αὐξηθῆ, λόγῳ τεχνικῆς προόδου, ἀλλ' ἡ ἐργασία καὶ τὸ κεφάλαιον παραμένουν ἀμετάβλητα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου προσαρμογῆς, ἡ τεχνικὴ μεταβάλλεται καὶ ἡ παραγωγικὴ συνάρτησις μετακινεῖται συνεχῶς. Τὸ γεγονός τοῦτο συντελεῖ ὥστε ν' αὐξάνῃ τὸ προϊόν, ἔστω καὶ ἐὰν

1. Ibid., σ. 288.

2. Ibid., σ. 288.

τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία παραμένουν τὰ αὐτὰ. Ἄλλὰ ἐὰν ἡ παραγωγή αὐξάνεται, πρέπει καὶ τὸ κεφάλαιον νὰ αὐξάνεται.

Τεχνικαὶ πρόοδοι θὰ καταλήξουν εἰς ἐλάττωσιν τοῦ κεφαλαιακοῦ ἀποθέματος. Οὕτω, σημαντικὸν ποσοστὸν καταναλώσεως δὲν θὰ λάβῃ χώραν, διὰ νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ παραγωγικὴ δύναμις τῶν φυσικῶν ἐργαλείων, ἤτοι τῶν ἀνθρωπίνων πόρων. Ἡ μεταβολὴ τεχνικῆς ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὀριακῶν προϊόντων ἀμφοτέρων, ἤτοι τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου. Ἡ μεταβολὴ αὕτη θὰ αὐξήσῃ τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα τοῦ κεφαλαίου καὶ θὰ ἐλαττώσῃ τὴν ὀριακὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας.

Τὸ ἀρχικὸν ἀποτέλεσμα τῆς νέας τεχνικῆς θὰ εἶναι ἡ ὕψωσις τῶν ποσοστῶν τῶν κερδῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑψηλότερα κέρδη θὰ δοθοῦν εἰς μικρότερον κεφάλαιον, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ μερίδιον τοῦ κέρδους θὰ αὐξηθῇ. Τὸ ποσοστὸν κέρδους θὰ αὐξηθῇ λόγῳ νέων ἐπενδύσεων καὶ ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὰ σχετικὰ μερίδια θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν παραγωγικότητα τῆς νέας τεχνικῆς (1).

Ἄλλὰ ἐὰν τὸ κεφάλαιον εἶναι μεγαλύτερον εἰς τὴν νέαν κατάστασιν ἰσορροπίας, λόγῳ ἀποταμιεύσεως προερχομένης ἀπὸ μεγαλύτερα κέρδη, ἡ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ παραμείνῃ ἡ αὐτὴ καὶ τοιουτοτρόπως μεταφερόμεθα εἰς νέον διάδρομον ἰσορροπίας. Ἡ ἀποταμιεύσις δύναται νὰ μετρηθῇ ὑπὸ τῆς ἀξίας τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα δὲν κατηναλώθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας. Ἡ οἰκονομία εὑρίσκειται πάντοτε εἰς μεταβατικὴν περίοδον, χάνουσα κεφάλαιον διὰ βελτιώσεων καὶ ἀντικαθιστῶσα τὴν ζημίαν διὰ συσσωρεύσεως. Συνήθως τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἀποδίδομεν τὸ μικρότερον τμήμα μᾶς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς εἰς συσσώρευσιν κεφαλαίου, περισσότερον δὲ εἰς τὴν τεχνικὴν πρόοδον.

Ἀπὸ στενωτέρας πλευρᾶς, ἐὰν ἠθέλαμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰ ἀνωτέρω ἐν περιλήψει, θὰ κατελήγαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ διατυπωθεῖσαι ἀπόψεις ἀποβλέπουν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς καθαρῶς θεωρητικῆς ἐργασίας, ἐντὸς τοῦ περιθωρίου τῆς Καθαρᾶς Οἰκονομικῆς Θεωρίας. Παρά, ἐν τούτοις, τὸ γεγονός ὅτι ἡ θεωρία αὕτη δὲν μᾶς λέγει, κατὰ τὸν Hicks, πολλὰ πράγματα, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ σταματήσωμεν, «ἂν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸν πραγματικὸν διάδρομον, τὸν ὁποῖον ἡ οἰκονομία... θὰ ἀκολουθήσῃ. Δυνάμεθα, ὅμως, νὰ εἴπωμεν πολὺ περισσότερα περὶ τοῦ ἀρίστου διαδρόμου».

1. Ibid., σ. 301